

Vechten of opbouwen, blijven of weggaan

*De Task Force Uruzgan geanalyseerd vanuit de
Clausewitziaanse Drie-eenheid*

Masterscriptie

Frank Moerenhout

3337804

Lauwerecht 52

3515 GS Utrecht

f.w.moerenhout@students.uu.nl

Begeleid door prof. dr. Jan Hoffenaar

Internationale Betrekkingen in Historisch Perspectief

21 januari 2015

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Hoofdstuk 1: De expeditionaire krijgsmacht en de <i>Task Force Uruzgan</i>	6
1.1 <i>De weg naar een expeditionaire krijgsmacht</i>	6
1.2 <i>De aanloop en ontplooiing van ISAF</i>	9
1.3 <i>De politieke besluitvorming tot de missie in Uruzgan</i>	12
1.4 <i>De belangrijkste feiten van de missie in Uruzgan</i>	18
1.5 <i>De beëindiging van de missie in Uruzgan</i>	24
1.6 <i>Samenvatting</i>	27
Hoofdstuk 2: Het theoretisch kader en het toetsingsmodel	30
2.1 <i>Clausewitz en Vom Kriege</i>	30
2.2 <i>De kritiek op Clausewitz na het vallen van de Muur</i>	34
2.3 <i>De kritiek op Clausewitz gepareerd</i>	39
2.4 <i>Het theoretisch kader van het Westers expeditionair optreden</i>	43
2.5 <i>Het toetsingsmodel</i>	49
2.6 <i>Samenvatting</i>	61
Hoofdstuk 3: De <i>Task Force Uruzgan</i> vanuit Clausewitziaans perspectief	63
3.1 <i>Het electoraat</i>	63
3.2 <i>De expeditionaire krijgsmacht</i>	67
3.3 <i>De regering</i>	73
3.4 <i>Clausewitz en het optreden van de Nederlandse expeditionaire krijgsmacht</i>	78
3.5 <i>Samenvatting</i>	85
Conclusie	87
Bronnen- en literatuurlijst	96

Inleiding

*'Kind-hearted people might of course think there was some ingenious way to disarm or defeat an enemy without too much bloodshed, and might imagine this the true goal of the art of war. Pleasant as it sounds, it is a fallacy that must be exposed.'*¹

Op 3 februari 2006 besloot de Nederlandse regering meer dan duizend Nederlandse militairen naar de provincie Uruzgan in Zuid-Afghanistan te sturen. Een dag eerder had hier een ruime Kamermeerderheid voor gestemd.² De missie, *Task Force Uruzgan* (TFU), maakte deel uit van de *International Security Assistance Force* (ISAF); de door de VN-veiligheidsraad gesanctioneerde stabilisatie- en wederopbouwmacht voor Afghanistan.³ De missie was vanaf het begin af aan onderwerp van discussie, waarbij vooral de termen 'opbouwmissie' en 'vechtmissie' terugkerende thema's waren in het debat. Hoewel in de Artikel-100 brief, waarmee de regering de Tweede Kamer over de beoogde missie informeerde, nooit in deze termen over de missie werd gesproken, bleef deze schijnbare tegenstelling leiden tot gesteggel tussen het Kabinet en de oppositiepartijen.⁴ Uiteindelijk leidde de missie zelfs tot een conflict tussen de regeringspartijen Partij van de Arbeid (PvdA), ChristenUnie (CU) en Christen-Democratisch Appèl (CDA). Dit conflict betekende het einde van het Kabinet én de missie in Uruzgan.

Er is tijdens en na de missie in Uruzgan geschreven over ondermeer de aard van de missie, de beste militaire strategie en de rol van regering en bevolking. Hoewel hierbij reeds veel inzichten zijn opgedaan, is de periode van het begin van de missie in 2006 tot het abrupte einde hiervan in 2010 niet grondig geanalyseerd op basis van een theorie over de relatie van de krijgsmacht ten opzichte van regering en bevolking. Het belangrijkste raamwerk voor deze relatie in de militair-historische literatuur biedt de Drie-eenheid uit het werk *Vom Kriege* van de Pruisische strateeg Carl Von Clausewitz. Hoewel de meeste aandacht in de literatuur met *Vom Kriege* als uitgangspunt naar de secundaire Drie-eenheid uitgaat, worden in dit onderzoek zowel de primaire als de secundaire Drie-eenheid in het theoretisch kader verwerkt. Voor de analyse van de missie in Uruzgan is het belangrijk kort de aanloop naar ISAF vanaf het einde van de Koude Oorlog te beschrijven. Dit onderzoek neemt de missie in

---

¹ C. Von Clausewitz, *On War*, M. Howard en P. Paret ed. (Londen 1993) 83-84.

² C. Klep, *Uruzgan, Nederlandse militairen op missie, 2005-2010* (Amsterdam 2011) 35.

³ Klep, *Uruzgan*, 16.

⁴ *Eindevaluatie Nederlandse bijdrage aan ISAF, 2006-2010* (Den Haag 2011) 22.

Uruzgan namelijk als *test-case* voor de expeditionaire krijgsmacht die Nederland opbouwde na de Koude Oorlog. De vraag die centraal staat in dit onderzoek is *in hoeverre het optreden van de Nederlandse expeditionaire krijgsmacht, met als casus de Task Force Uruzgan, past binnen het Clausewitziaanse concept van de Drie-eenheid.*

In het eerste hoofdstuk staan het verloop en de belangrijkste feiten van de missie in Uruzgan centraal. Daarnaast wordt de opmaat naar deze missie vanaf het einde van de Koude Oorlog beschreven. De belangrijkste bron met betrekking tot de missie is het boek *Uruzgan: Nederlandse militairen op missie, 2005-2010* van Christ Klep. In dit werk geeft Klep als onafhankelijk historicus een uitgebreide beschrijving van de politieke besluitvorming en de dagelijkse praktijk van de missie. Dit boek is het meest toonaangevende overzichtswerk van TFU. Daarnaast worden eveneens enkele wetenschappelijke artikelen gebruikt om licht te werpen op het verloop van de missie in Uruzgan. Deze secundaire literatuur wordt aangevuld met de analyse van debatten in de Tweede Kamer en publicaties van de Nederlandse regering. Deze worden gebruikt om de standpunten van regering en politieke partijen te analyseren. Dit primaire bronnenmateriaal is hiervoor het meest geschikt, omdat het de officiële beweegredenen en beschouwingen weergeeft van politici met betrekking tot de missie in Uruzgan. Juist deze beweegredenen en beschouwingen zijn een belangrijk onderzoeksobject voor dit onderzoek op basis van de Drie-eenheid van Clausewitz.

In het tweede hoofdstuk ligt de focus op het theoretisch kader dat *Vom Kriege* van Clausewitz biedt. Hierbij wordt de historiografische discussie over de duiding en relevantie van het werk van Clausewitz voor de huidige tijd in kaart gebracht. Enkele spelers in dit debat die aan bod komen, zijn Beatrice Heuser, Martin van Creveld en Christopher Bassford. De meeste aandacht in dit hoofdstuk gaat uit naar de Drie-eenheid, primair en secundair. Het belangrijkste deel van *Vom Kriege* dat hierover gaat, is boek I. In dit onderzoek is daarvoor gebruik gemaakt van de vertaling *On War* van Sir Michael Howard en Peter Paret. Aan de hand hiervan wordt het theoretisch kader van Westers expeditionair optreden geformuleerd. Vervolgens wordt op basis van dit theoretisch kader een toetsingsmodel vastgesteld om een casus van Westers expeditionair optreden te analyseren.

In het derde en laatste hoofdstuk wordt de informatie over de missie in Uruzgan uit het eerste hoofdstuk geanalyseerd aan de hand van het in het tweede hoofdstuk vastgestelde toetsingsmodel. Hierbij wordt de hoofdvraag beantwoord door te kijken in hoeverre het optreden van de Nederlandse expeditionaire krijgsmacht te verenigen is met het Clausewitziaanse concept van de Drie-eenheid. De gang naar, alsook het verloop en de beëindiging van de missie in Uruzgan bieden inzicht in welke mate deze casus van het

Nederlands expeditionair optreden overeenkomst of juist afwijkt van het Clausewitziaanse paradigma van oorlogvoering.

Dit onderzoek beoogt een bijdrage te leveren aan het debat over de aard van oorlogvoering en de relevantie van Clausewitz' Drie-eenheid voor de huidige tijd van moderne oorlogvoering en expeditionair optreden. Dit onderzoek besteedt bovendien uitgebreid aandacht aan het belang van democratische steun voor de inzet van militairen en de positie als lid van een bondgenootschap bij internationale missies. Daarnaast is er tijdens de missie in Uruzgan, die in dit onderzoek zoals gezegd als een *test-case* geldt, sprake van een aantal *lessons learned* voor de toekomst van de expeditionaire krijgsmacht.

Naast deze academische rechtvaardiging heeft het onderzoek eveneens toegevoegde waarde voor in het verleden, heden of in de toekomst uitgezonden militairen. Het concept van de Drie-eenheid biedt goede mogelijkheden om de politieke achtergrond van een uitzending te analyseren en daarmee te duiden waarom Nederlandse militairen over de hele wereld actief zijn. Het riskeren van het eigen leven als militair, maar eveneens de verantwoordelijkheid als samenleving en politiek tot het uitzenden van deze vrijwillige strijdkrachten is uiteindelijk geen luchthartige beslissing. In het specifieke geval van de missie in Uruzgan was vooral de abrupte beëindiging van de missie als gevolg van een verstoorde relatie tussen politici pijnlijk voor iedereen die bij de missie betrokken was.⁵

De conflictueuze beëindiging van de missie in ogenschouw genomen, is het enkele jaren later pas goed mogelijk om de missie objectief te beschouwen. Dit blijkt ook wel uit het parlementaire debat van 9 februari 2012 over de eindevaluatie van de missie. Daarbij zochten politici nog steeds de confrontatie op naar aanleiding van oude vetes tussen partijen.⁶ Schijnbaar was twee jaar later nog te vroeg voor een objectieve evaluatie. Hoewel het conflict dat leidde tot het einde van de missie voor een deel tussen bewindspersonen onderling is geweest, is er in dit onderzoek voor gekozen zo veel mogelijk naar politieke partijen in plaats van individuen te refereren om niet te verzanden in een analyse van ruzies. Het zijn daarnaast bovenal de politieke partijen die eensgezind een standpunt kunnen innemen met invloed op de besluitvorming in de Tweede Kamer. Bovendien hadden de partijleiders van CDA, CU en PvdA allen zitting in het Kabinet, waardoor het kabinetsbeleid eveneens onder invloed van de politieke partij als actor stond. Het is vooral deze actor die een belangrijk onderdeel is van de bijdrage die dit onderzoek levert aan de discussie over democratische steun voor militaire operaties.

---

⁵ Klep, *Uruzgan*, 68.

⁶ *Verslag algemeen overleg*, 6 maart 2012, TK 2011–2012, 27925, nr. 452, 25.

Hoofdstuk 1: De expeditionaire krijgsmacht en de *Task Force Uruzgan*

In dit eerste hoofdstuk wordt om te beginnen de voorgeschiedenis van de missie in Uruzgan uiteengezet. De focus ligt hierbij op de totstandkoming van de expeditionaire krijgsmacht en de ontwikkelingen aan het begin van deze eeuw die tot de Nederlandse missie in Afghanistan leidden. Daarna worden achtereenvolgens de politieke besluitvorming tot de missie en de belangrijkste feiten op politiek, militair-strategisch en operationeel niveau beschreven. Als laatste staat de beëindiging van de missie centraal, waarbij vooral de rol van de regeringspartijen, de NAVO en de Verenigde Staten van belang zijn. Het is belangrijk om in gedachte te houden dat de missie in Uruzgan voor dit onderzoek de *test-case* is voor de Nederlandse expeditionaire krijgsmacht.

1.1 De weg naar een expeditionaire krijgsmacht

Na het vallen van de Muur en de desintegratie van de Sovjet-Unie viel de externe bedreiging voor Nederland en de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO) na decennia van Koude Oorlog weg. Elders in de wereld leidde het einde van de Koude Oorlog juist tot instabiliteit vanwege sluimerende geschillen die nu ontvlamden. Politieke, sociale en etnische onrust in het Midden-Oosten en Oost-Europa waren de nieuwe focus van het Westen. Sommige Atlantische bondgenoten zagen hierin een gezamenlijke uitdaging een internationale veiligheidsstructuur op te bouwen, terwijl sommige andere bondgenoten hun eigen weg gingen. Voor Nederland, de Verenigde Staten en bovenal de NAVO zelf gaven vredesmissies en militaire interventies de NAVO een nieuw bestaansrecht. Hierbij was het voor Nederland belangrijk om de Amerikaanse betrokkenheid bij Europa en de hieraan verbonden veiligheidsgarantie te behouden.⁷ Om aan het nieuwe Atlantische ideaal te voldoen, was een reorganisatie van de krijgsmacht noodzakelijk.

De omslag van een Koude Oorlog leger naar een expeditionaire krijgsmacht werd ingezet in 1993 met de Prioriteitennota 'Een andere wereld, een andere Defensie' van Minister van Defensie Relus ter Beek (PvdA) en Minister van Buitenlandse Zaken Hans van den Broek (CDA). Hierbij werd gekozen voor een beroepskrijgsmacht op vrijwillige basis in plaats van een krijgsmacht op basis van de dienstplicht. De nota bevatte zowel het ambitieniveau van vier gelijktijdige *peace-keeping* missies als het voornemen het personeelsbestand met vijftig

---

⁷ F. Wielenga, *Nederland in de Twintigste Eeuw* (Amsterdam 2009) 313-314.

procent te verkleinen.⁸ Het militaire apparaat zou ingericht worden voor optreden buiten het NAVO-verdragsgebied. In eerste instantie was nog geen sprake van de nieuwe rol van de NAVO, dus werd bij de reorganisatie vooral rekening gehouden met VN-missies. Toenmalig Kamerlid Eimert van Middelkoop (CU), die later een hoofdrol zou krijgen als Minister van Defensie tijdens de missie in Uruzgan, benadrukte dat deze nota paste binnen de traditionele oriëntatie op de internationale statenverhouding. Deze typisch Nederlandse oriëntatie had in het verleden vooral een moreel en volkenrechtelijk karakter gehad, maar met de prioriteitennota kreeg deze ook een militair karakter.⁹

Ondanks deze constatering van Van Middelkoop was Nederland van oudsher militair betrokken bij internationale vredesmissies. Duco Hellema stelt dat Nederland gedurende de jaren zestig en zeventig relatief veel militairen ter beschikking stelde aan de Verenigde Naties (VN). Eén van de belangrijkste gronden tot deze bereidheid waren invloed en prestige binnen de internationale gemeenschap. Met name voor het Ministerie van Buitenlandse Zaken was dit een belangrijke reden voor Nederland om militairen uit te zenden, aldus Hellema. Nederland was er daarom bijvoorbeeld vlug bij om mariniers beschikbaar te stellen voor de VN-missie in Cambodja mei 1991.¹⁰ Christ Klep beschrijft hoe Buitenlandse Zaken bij de verschillende missies van Nederland na de Koude Oorlog het voortouw nam in de Nederlandse betrokkenheid bij internationale missies. Dit ministerie plukte immers de vruchten van inspraak op internationale fora. Praktische bezwaren met betrekking tot de uitvoering belemmerden hierbij zelden of nooit de missie. De uitvoerende taak werd doorgeschoven naar het Ministerie van Defensie. Hierbij was soms sprake van een botsing tussen het belang van de militairen voor Defensie versus het ongrijpbare en moeilijk aantoonbare argument van internationale invloed bij Buitenlandse Zaken. De militairen werden immers naar gevaarlijke gebieden gestuurd, hetgeen risico's met zich meenam. Deze risico's moesten het uiteraard wel waard zijn om te nemen.¹¹

De keuzes uit 'Een andere wereld, een ander Defensie' waren niet vrij van kritiek. Allereerst was voor de critici niet duidelijk waar precies deze expeditionaire krijgsmacht zou gaan opereren. Daarnaast gold dat de inzet van de krijgsmacht slechts één harde eis kende, namelijk het nationale belang, aldus Theo van den Doel van de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie (VVD). Van den Doel en zijn medecritici hadden ook kritiek op de

---

⁸ D.A. Hellema, *Dutch Foreign Policy. The Role of the Netherlands in World Politics* (Dordrecht 2009) 330-331,

⁹ T. Van den Doel, 'Een andere wereld, een andere Defensie. De Prioriteitennota na het Kamerdebat', *Atlantisch Perspectief* 17-7 (1993) 15-17, aldaar 15.

¹⁰ Hellema, *Dutch Foreign Policy*, 330-331.

¹¹ Klep, *Uruzgan*, 92-94.

ogenschijnlijke tegenstelling tussen internationale ambities en bezuinigingen.¹² Een ander belangrijk punt dat ter discussie stond, was de keuze van de ministers voor een beroepsleger. Critici begrepen heel goed dat een krijgsmacht op basis van vrijwillige dienst noodzakelijk was voor uitzendingen buiten het NAVO-verdragsgebied: 'In ieder geval lijkt het er op dat slachtoffers onder voor de voor crisis-beheersing uit te zenden beroepseenheden, politiek minder gevoelig ligt dan wanneer dienstplichtigen daarbij zouden sneuvelen', schreef de Leidse hoogleraar en luitenant-generaal b.d. Gé Berkhof.¹³ Desalniettemin waarschuwde Berkhof voor mogelijke negatieve gevolgen van het afschaffen van de dienstplicht. Het verlies van collectieve verantwoordelijkheid voor veiligheid en verbondenheid met de krijgsmacht onder voormalig dienstplichtigen waren voorbeelden hiervan. Voorstanders benadrukten vooral het voordeel van een gemotiveerde en kwalitatief hoogwaardige krijgsmacht.¹⁴

Het belangrijkste leermoment voor de ontwikkeling van de expeditionaire krijgsmacht was het drama dat zich onder de ogen van de uitgezonden Nederlandse militairen voltrok in de VN *Safe Area Srebrenica*. Het gebrekkig militair vermogen en de lastige multilaterale context van de VN hadden als gevolg dat de Nederlands blauwhelmen zich terug moesten trekken na een aanval van Servische troepen. Het tragische resultaat van deze terugtrekking was de genocide op de Bosnische moslimbevolking van Srebrenica.¹⁵ Christ Klep beschrijft hoe deze geschiedenis in Nederland leidde tot een Toetsingskader voor uitzendingen en een voorkeur voor 'groene' missies in plaats van de 'blauwe' VN-missies. De groene missies hadden een krachtiger mandaat met zo min mogelijk afhankelijkheid van de soms warrige multilaterale context van de VN. De motivering hiervoor was dat Nederlandse militairen hierdoor nooit meer machteloos zouden komen te staan. Deze groene missies vonden plaats op de Balkan en in Irak.¹⁶ Uiteindelijk zou qua schaal en offers geen enkele missie zo veel vragen van de Nederlandse krijgsmacht als de *Task Force Uruzgan* (TFU) van de *International Security Assistance Force* (ISAF) in Afghanistan.¹⁷

---

¹² Van den Doel, 'Een andere wereld, een andere Defensie', 15-16.

¹³ G. Berkhof, 'De Prioriteitennota: Een wankele basis voor een geloofwaardige defensie', *Atlantisch Perspectief* 17-1 (1993) 7-8, aldaar 8.

¹⁴ Berkhof, 'De Prioriteitennota', 7-8.

¹⁵ Hellema, *Dutch Foreign Policy*, 332.

¹⁶ Klep, *Uruzgan*, 9-10.

¹⁷ *Ibidem*, 10.

1.2 De aanloop en ontplooiing van ISAF

Op 11 september 2001 werden New York en Washington D.C. getroffen door drie aanslagen met gekaapte passagiersvliegtuigen. Deze terroristische daad vormde de aanleiding tot de Amerikaanse aanval op Afghanistan. De aanslagen waren uitgevoerd door moslimterroristen van de organisatie Al Qaida van de Arabische miljonaire Osama Bin Laden. Bin Laden en zijn organisatie hadden als standplaats Afghanistan, met toestemming van het Islamitische Taliban regime aldaar. Binnen zeven dagen had de Amerikaanse regering de steun van 58 landen voor een invasie van Afghanistan. President George W. Bush stelde vervolgens een ultimatum aan het Taliban regime voor de uitlevering van Bin Laden. Het regime voldeed niet aan dit ultimatum, waarop de Amerikanen op 7 oktober met luchtaanvallen de oorlog verklaarden. Binnen twee maanden werd de Taliban verdreven en Hamid Karzai werd de interim leider van Afghanistan tot de eerste verkiezingen.¹⁸

De Amerikaanse invasie droeg de naam *Operation Enduring Freedom* (OEF) en werd internationaal rechtelijk gemotiveerd vanuit het recht op zelfverdediging conform Artikel 51 Hoofdstuk VII van het Handvest van de VN.¹⁹ De NAVO verklaarde de dag na de aanslagen zelfs Artikel 5 van kracht. Nederland stond zowel achter het Amerikaanse beroep op zelfverdediging als de activering van Artikel 5.²⁰ De aanslagen van 11 september werden binnen de Westerse wereld gezien als een aanslag op het Westen in zijn geheel in plaats van alleen een aanslag op de Verenigde Staten. De Westerse landen realiseerden zich dat ook zij kwetsbaar waren op eigen bodem.²¹ Het belangrijkste doel van OEF op korte termijn was een *regime change* met als resultaat een regering die de Amerikanen toegang gaf om Al Qaida te bestrijden.²²

Ongeacht het snelle en voortvarende optreden van Amerikanen, bondgenoten en lokale strijders werd Bin Laden niet gepakt. De Taliban vluchtte naar het zuiden, de regio waar zij haar oorsprong vond. De talibanstrijders gingen na de verloren confrontatie met Amerikaanse troepen over tot guerrillaoorlog.²³ Nederland assisteerde OEF in de initiële fase slechts *out of harm's way*, hetgeen betekende met schepen, patrouillevliegtuigen en onderzeeboten rond het Arabisch schiereiland en in de oostelijke Middellandse Zee. De enige gevechtssteun bestond

---

¹⁸ G. Parker, *The Cambridge Illustrated History of Warfare. The Triumph of the West. Revised and Updated* (New York 2009) 376.

¹⁹ *Eindevaluatie Nederlandse bijdrage aan ISAF, 2006-2010*, 15.

²⁰ Klep, *Uruzgan*, 14.

²¹ C. McInnes, 'A different kind of war? September 11 and the United States' Afghan war', in: I. Duyvesteyn en J. Angstrom (ed.), *Rethinking the nature of war* (Londen 2005) 109-134, aldaar 114.

²² McInnes, 'A different kind of war?', 116.

²³ *Ibidem*, 118.

uit F-16's ten behoeve van luchtsteun aan Amerikaanse eenheden. Deze toestellen werden in Kirgizië gestationeerd.²⁴ In deze eerste fase was er breed draagvlak in Nederland voor dit ingrijpen.²⁵ Hoewel Afghanistan overging naar de reconstructiefase bleef OEF langere tijd na de invasie gefocust op het gevecht, oftewel 'locate and destroy remaining pockets of Taliban and Al Qaida fighters and to search for surviving leadership'.²⁶ Deze zogenaamde jacht op terroristen leidde tot internationale kritiek van vriend en vijand op de Verenigde Staten vanwege het unilaterale, militair getinte optreden.²⁷

ISAF werd als vredesmissie in het leven geroepen op een conferentie van de internationale gemeenschap en Afghaanse leiders eind november 2001 in Bonn. Bij de conferentie werden afspraken gemaakt omtrent de interim-regering van Karzai en de weg naar een eigen grondwet en democratische verkiezingen in 2004.²⁸ In december 2001 ging ISAF van start onder Resolutie 1386 van de VN-veiligheidsraad. Het mandaat was gebaseerd op Hoofdstuk VII van het Handvest van de VN. De motivering hiervoor was dat de situatie in Afghanistan een bedreiging vormde voor de internationale vrede en veiligheid. Het bestrijden van terrorisme en de ontwikkeling van Afghanistan tot een land vrij van onderdrukking en terreur werden voortaan een internationale verantwoordelijkheid. ISAF begon met een sterkte van 4800 militairen in 2002 en groeide uit tot 119.000 militairen augustus 2010.²⁹

Er was ook kritiek op ISAF. Het voornaamste punt hierin was dat de verantwoordelijkheid voor de opbouw van Afghanistan aan de internationale gemeenschap werd opgedrongen ter compensatie van OEF, dat onderdeel was van de Amerikaanse *War on Terror*. Bovendien was de Taliban in grote delen van het land nog niet verslagen, opiumteelt en drugshandel waren vrijwel onaangetast en overall waren er *warlords* actief. ISAF bleef zodoende beperkt tot de omgeving van Kabul.³⁰ Augustus 2003 nam de NAVO het commando over ISAF over.³¹ ISAF was voor de Verenigde Staten een uitstekende gelegenheid om het nieuwe bestaansrecht van de NAVO na de Koude Oorlog te testen, hetgeen vaak leidde tot diplomatieke druk op Nederlandse bewindslieden vanuit Washington en Brussel.³² Nederland was vanaf het begin af betrokken bij ISAF. Er werden een

---

²⁴ Klep, *Uruzgan*, 15.

²⁵ J. Van der Meulen en A. Vos, 'Uruzgan: Het politieke gewicht van draagvlak', *Atlantisch Perspectief* 36-7 (2012) 11-16, aldaar 14.

²⁶ McInnes, 'A different kind of war?', 118.

²⁷ Klep, *Uruzgan*, 15.

²⁸ *Eindevaluatie Nederlandse bijdrage aan ISAF, 2006-2010*, 15.

²⁹ *Ibidem*, 16.

³⁰ Klep, *Uruzgan*, 16.

³¹ *Eindevaluatie Nederlandse bijdrage aan ISAF, 2006-2010*, 16.

³² Klep, *Uruzgan*, 90.

infanteriecompagnie, een peloton commando's, stafofficieren, een F-16 eenheid en financiële bijdragen geleverd. Het Duits-Nederlandse legerkorps vormde in 2003 zelfs de kern van het hoofdkwartier van ISAF in Kabul. Daarnaast waren er vanaf 2004 tot 2005 Nederlandse Apache gevechtshelikopters voor ISAF actief.³³

De Veiligheidsraad besloot oktober 2003 op verzoek van de Afghaanse regering ISAF uit te breiden over heel Afghanistan. Resolutie 1510 verschaftte ISAF het mandaat hiertoe. Stapsgewijs zou in vier fases de missie uitgebreid worden naar het noorden, westen, zuiden en oosten.³⁴ Daarnaast zou ISAF geleidelijk taken van OEF overnemen.³⁵ De NAVO erkende vanaf het begin af aan dat het roerig was in Afghanistan. De uitbreiding was een doelbewuste confrontatie met de opstandelingen in met name het oosten en zuiden. Dat de missie voor een belangrijk deel uit gevechtshandelingen zou bestaan, bleek uit de *counter-insurgency* (COIN) strategie die werd gekozen. Het belangrijkste doel van COIN is de vermindering van de invloed en dus macht van de opstandelingen. Hierbij wordt de strijd op meerdere vlakken gevoerd, ondermeer op politiek- en ontwikkelingsgebied maar vaak bovenal militair.³⁶ De nadruk op het militaire aspect is vaak wisselend per militaire leiding van een missie of per militaire cultuur van een land. Het zwaartepunt bij COIN is de bevolking, de zogenaamde *hearts and minds*. Zij moest overtuigd worden van de sympathie en het succes van ISAF en de Afghaanse overheid, de *hearts*. Uiteindelijk moest de bevolking de keuze van loyaliteit aan ISAF en Kabul kunnen en willen maken op de lange termijn in plaats van aan de opstandelingen, de *minds*.³⁷

Zoals gezegd waren grote delen van Afghanistan nog in handen van Taliban, *warlords* en grote criminele organisaties. Bovendien bestaat Afghanistan voor grote delen uit lastig begaanbaar en zodoende moeilijk controleerbaar terrein. De ISAF COIN-strategie ging daarom uit van de ontplooiing van *Afghan Development Zones*. In deze gebieden werd veiligheid gegarandeerd en konden als gevolg daarvan ontwikkelingsprojecten ondernomen worden. Hiermee werd een alternatief geboden voor de opstandelingen waarin de bewegingsvrijheid en mogelijkheden voor de bevolking toenamen. Operationeel bestond de vestiging van een dergelijke *Afghan Development Zone* uit vier fasen, namelijk *Shape*, *Clear*, *Hold* en *Build*. De fasen laten zich omschrijven als de voorbereiding van de komst van ISAF;

---

³³ *Eindevaluatie Nederlandse bijdrage aan ISAF, 2006-2010*, 18.

³⁴ *Ibidem*, 16.

³⁵ Klep, *Uruzgan*, 17.

³⁶ *Eindevaluatie Nederlandse bijdrage aan ISAF, 2006-2010*, 17.

³⁷ G.R. Dimitriu en B.A. De Graaf, 'De Nederlandse COIN-aanpak: Drie jaar Uruzgan, 2006-2009', *Militaire Spectator* 178-11 (2009) 613-635, aldaar 621.

de verwijdering van opstandelingen; de bescherming van de bevolking tegen de opstandelingen door middel van permanente aanwezigheid van ISAF of Afghaanse veiligheidstroepen; en het beginnen van de wederopbouw.³⁸ Deze strategie werd in de Nederlandse literatuur de inktvlekstrategie genoemd.³⁹

De NAVO coördineerde de ISAF missie als bondgenootschap. Dit resulteerde in het concept van de *lead nation*, hetgeen inhield dat deelnemende bondgenoten de leiding kregen over een eigen provincie. Onderdeel hiervan was het *Provincial Reconstruction Team* (PRT) voor de wederopbouw, dat elke provincie kreeg. In de praktijk waren de verschillende *lead nations* redelijk vrij in het bestuur van hun provincie en PRT. Hierdoor was er een aanzienlijke diversiteit aan beleid in de verschillende regio's in Afghanistan.⁴⁰ Uiteraard was dit een logisch gevolg van de keuze voor de uitbesteding van de VN-missie aan de NAVO. De NAVO wordt immers net als de VN vormgegeven door soevereine landen met hun eigen wensen, belangen en militaire cultuur. Sommige lidstaten hanteerden minder robuuste geweldsregels dan andere. Als gevolg van deze mogelijkheid van autonome keuzes deden er echter wel veel landen mee. De deelname van veel verschillende landen maakte enerzijds de missie mogelijk, maar anderzijds maakte het de missie afhankelijk van veel verschillende regeringen. Dit aspect is van groot belang bij de politieke besluitvorming rond de missie in Uruzgan.

1.3 De politieke besluitvorming tot de missie in Uruzgan

Alvorens in te zoomen op de Nederlandse missie in Uruzgan is het belangrijk te benoemen dat de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk zich in 2003 in een nieuwe oorlog stortten in Irak. De weerstand tegen deze oorlog bij een groot deel van de Nederlanders had een negatief effect op het aanzien en de steun aan het staatsvormingsproces onder leiding van ISAF in Afghanistan.⁴¹ Desalniettemin speelde juist Irak een belangrijke rol in de totstandkoming van de missie in Uruzgan. Een belangrijke term hierin is de *Dutch approach*. Thijs Brocades Zaalberg van het Nederlands Instituut voor Militaire Historie beschrijft hoe de uitzending van Nederlandse militairen naar Zuid-Irak van 2003 tot 2005 bij heeft gedragen aan de beeldvorming rond Nederlands expeditionair optreden. De in verhouding gemoedelijke vorm van patrouille lopen, zonder helm, met geweren omlaag en pratend met de bevolking, was een

---

³⁸ *Eindevaluatie Nederlandse bijdrage aan ISAF, 2006-2010*, 17.

³⁹ Dimitriu en De Graaf, 'De Nederlandse COIN-aanpak', 618.

⁴⁰ *Eindevaluatie Nederlandse bijdrage aan ISAF, 2006-2010*, 17.

⁴¹ Van der Meulen en Vos, 'Uruzgan', 14.

succes.⁴² Hoewel de regio waar de Nederlanders actief waren beduidend rustiger was dan andere delen van het land, werd dit optreden bewust afgezet tegen het Amerikaanse militaire optreden. Daarmee werden Nederland en de Nederlandse consensuscultuur en terughoudendheid met geweld weergegeven als bijzonder geschikt voor vredesmissies. In de praktijk werd echter Brits beleid uitgevoerd, werden er nauwelijks civiele projecten ondernomen en was veel van het militair optreden overgenomen van de succesvolle doctrine van het U.S. Marine Corps.⁴³

De tweede belangrijke ervaring van Nederland voorafgaand aan TFU werd opgedaan in Afghanistan zelf. In 2005 had het Kabinet-Balkenende II er niet voor gevreesd om met een tegenstem van grootste oppositiepartij PvdA commando's en mariniers te sturen voor OEF. Dit was een geheel andere missie dan in Irak. Vooral de Nederlandse militairen zelf wilden hier graag aan mee doen. Bij deze missie zouden de militaire vaardigheden van deze speciale eenheden eindelijk in zware situaties getoetst worden. Hoewel het de inzet van een beperkte hoeveelheid militairen betrof, werd het door de Minister van Defensie betreurd dat de PvdA tegen had gestemd.⁴⁴ De uitzending van militairen gebeurt immers bij voorkeur op basis van een ruime Kamermeerderheid.

De Nederlandse politiek in brede zin stond meer open voor een derde ervaring die opgedaan werd in het noorden van Afghanistan. Zowel regeringspartijen CDA, VVD en D'66 als oppositiepartij PvdA waren positief over de ervaring die daar werd opgedaan. ISAF had Nederland vanaf 2004 de leiding over het PRT in de provincie Baghlan gegeven.⁴⁵ Het PRT in Baghlan voldeed aan het beeld van een vredesmissie zoals deze werd onderstreept door een ruime meerderheid van de politieke partijen. Zodoende was dit feitelijk waar naar werd gezocht bij de volgende missie in Afghanistan. Conform de stapsgewijze uitbreiding van ISAF over Afghanistan was nu echter het zuiden aan de beurt, waarvan reeds bekend was dat dit een lastige regio was die grotendeels in handen van de opstandelingen was.

Op 22 december 2005 stuurde de regering de veelbesproken Artikel 100-brief over de beoogde missie in Uruzgan naar de Tweede Kamer. Met een Artikel 100-brief informeert de regering de Tweede Kamer over de inzet van militairen die zij overweegt. In de brief refereerde de regering naar het succesvolle model van de PRT in Baghlan.⁴⁶ De regering was

---

⁴² T. Brocades Zaalberg, 'The Use and Abuse of the Dutch Approach to Counter-Insurgency', *Journal of Strategic Studies* 36-6 (2013) 867-897, aldaar 877.

⁴³ Brocades Zaalberg, 'The Use and Abuse of the Dutch Approach to Counter-Insurgency', 878-879.

⁴⁴ Klep, *Uruzgan*, 18.

⁴⁵ *Ibidem*, 21-23.

⁴⁶ *Brief ministers van Buitenlandse Zaken, Defensie en Ontwikkelingssamenwerking aan de Tweede Kamer*, 22 december 2005, TK 2005-2006, 27925, nr. 194, 2.

echter eveneens open en duidelijk over wat er verwacht kon worden in de roerige zuidelijke provincie Uruzgan. Daarbij is het belangrijk te realiseren dat ISAF al enkele jaren een COIN-strategie uitvoerde die nadrukkelijk ook uit een militaire component bestond. Dit was geen geheim, ook al werd de term COIN in het Nederlandse debat vermeden, omdat dit voor sommige politici nog een koloniale connotatie had.⁴⁷ De parlementaire discussie naar aanleiding van de eindevaluatie zocht later echter naar een verklaring waarom de Tweede Kamer een verkeerd beeld had van de missie. Hierbij werd bijvoorbeeld door Harry van Bommel van de Socialistische Partij (SP) aangehaald dat de woorden 'vechten' en '*counter-insurgency*' niet voorkomen in de brief.⁴⁸

Enkele passages uit de Artikel 100-brief laten duidelijk blijken dat de oorzaak van de onbegrepen realiteit van de missie eerder aan schortend militair inzicht van de parlementariërs zelf lag, dan aan een verzaakte informatieplicht van de regering. In de Artikel 100-brief werd gesteld dat de situatie in het zuiden van Afghanistan de voorgaande periode was verslechterd.⁴⁹ 'In aanzienlijke delen van de provincie heeft de Taliban een grote vrijheid van handelen, en hebben de coalitiestrijdkrachten en de Afghaanse overheid weinig invloed.'⁵⁰ De militairen moesten zodoende het PRT beveiligen en: 'Tevens kan het noodzakelijk zijn in bepaalde gebieden offensieve acties uit te voeren ten einde het optreden van het PRT en de Afghaanse overheid in die gebieden mogelijk te maken.'⁵¹ De woorden 'offensieve acties' zijn uiteraard een professioneler synoniem voor 'vechten'. Mocht het geheel voor de Tweede Kamer nog steeds niet duidelijk zijn, dan stelde de regering dat de risico's van de missie 'aanzienlijk' waren.⁵²

Het belangrijkste aspect van de besluitvorming over de missie in Uruzgan betreft echter het politieke doel achter de missie. In de Artikel 100-brief formuleerde de regering dit als volgt:

'De stabilisering en wederopbouw van Afghanistan, in het bijzonder het zuiden waar de Taliban haar oorsprong vindt, is van groot belang voor de bevordering van de

---

⁴⁷ Dimitriu en De Graaf, 'De Nederlandse COIN-aanpak', 616-617.

⁴⁸ *Verslag algemeen overleg*, 6 maart 2012, 4.

⁴⁹ *Brief ministers van Buitenlandse Zaken, Defensie en Ontwikkelingssamenwerking aan de Tweede Kamer*, 22 december 2005, 11.

⁵⁰ *Ibidem*, 10.

⁵¹ *Ibidem*, 3.

⁵² *Ibidem*, 12.

*internationale rechtsorde en de bestrijding van het internationale terrorisme dat ook Europa bedreigt.*⁵³

Dit politieke doel was het voornaamste doel van de missie volgens de regering, maar in de praktijk bleek dat verschillende partijen er verschillende doelen op na hielden. Hierbij werden deze doelen in verschillende volgordes van belang genoemd, met een compromis als gevolg. De totstandkoming van een ruime Kamermeerderheid was rommelig vanwege de ontbrekende steun van de fractie van regeringspartij D'66. De D'66 fractie vond Uruzgan te instabiel voor wederopbouw.⁵⁴ Hierbij benoemde de fractieleider het verschil met de relatief rustige provincie Baghlan.⁵⁵ De twee partijen die volmondig tegen de missie stemden waren Groenlinks en SP.⁵⁶ Groenlinks had bezwaren vanwege het risico dat Afghanen door Nederlandse hulp in Guantanamo Bay terecht konden komen. Bovendien was er in Baghlan geen 'oorlogssituatie' geweest en nu wel.⁵⁷ SP verzette zich vooral tegen een zogenaamde 'Bush-agenda' bestaande uit hoofdzakelijk Amerikaans belang.⁵⁸ Het compromis was echter vooral zichtbaar in de motivering van de voorstanders CDA, VVD, CU, Groep Wilders en PvdA.

Het CDA noemde vier duidelijke redenen voor de missie. Allereerst een betere toekomst voor de Afghaanse bevolking. Ten tweede de bevordering van de internationale rechtsorde. Ten derde de verantwoordelijkheid van Nederland als NAVO-lid en op de laatste plaats het 'eigenbelang' van het wegnemen van de voedingsbodem en uitvalsbasis voor terrorisme.⁵⁹

De VVD benadrukte het belang van de 'consequenties op langere termijn' van het beroep op Artikel 5 na de aanslagen van 11 september 2001. De partij sprak van een bondgenootschappelijke plicht als gevolg van dit beroep.⁶⁰ Daarnaast gold het 'geloof in mensenrechten, in democratie en internationale samenwerking' als motivering voor het actief lidmaatschap van VN, Europese Unie en NAVO.⁶¹ De fractieleider onderbouwde het belang hiervan zelfs met een verwijzing naar het voor- en naoorlogse verleden van Nederland als reden voor het NAVO-lidmaatschap. Deelname aan ISAF was vanwege de resolutie van de

---

⁵³ Ibidem, 3.

⁵⁴ Klep, *Uruzgan*, 23.

⁵⁵ *Verslag plenair debat Uitzending Nederlandse militairen*, 2 februari 2006, TK 45, 45-3017.

⁵⁶ Klep, *Uruzgan*, 28.

⁵⁷ *Verslag plenair debat Uitzending Nederlandse militairen*, 45-3016.

⁵⁸ Ibidem, 45-3018.

⁵⁹ Ibidem, 45-3013.

⁶⁰ Ibidem, 45-3018.

⁶¹ Ibidem, 45-3018.

Veiligheidsraad een internationale verplichting. Bovendien was het bestrijden van drugshandel en terrorisme in Afghanistan een naar eigen zeggen 'geostrategisch argument'.⁶² Hierbij was sprake van een prevalerend nationaal belang: 'Dat is in ons belang en dat is uiteraard in hun belang.'⁶³

De CU gaf een bescheiden motivering voor de missie waarin vooral 'internationale betrokkenheid' en 'verantwoordelijkheid nemen ten opzichte van Afghanistan' naar voren kwam.⁶⁴ Samengevat komt dit neer op internationale solidariteit. De steun van de Groep Wilders had een geheel andere strekking. Wilders' betoog stond haaks op het debat waarin de scheiding van OEF en ISAF door de regering werd bevestigd. De Groep Wilders toonde zich juist een voorstander van OEF: 'Enduring Freedom en ISAF zijn formeel gescheiden, maar materieel complementair.'⁶⁵ De scheiding die zou worden afgedwongen tussen OEF en ISAF in Uruzgan was volgens de Groep Wilders het gevolg van 'binnenlandse politieke redenen', namelijk als 'poging om de Partij van de Arbeid mede over de brug te krijgen.'⁶⁶ Wilders benadrukte dat het een missie was tegen terrorisme en voor wederopbouw en vrijheid. Ondanks de meer open houding ten opzichte van OEF had deze partij eveneens een eigen versie van solidariteit, namelijk te voorkomen dat Afghanistan 'teruggaat naar de middeleeuwen, teruggaat naar het tijdperk van de barbaarse Taliban.'⁶⁷

De motivering van de PvdA was al ter sprake gekomen in de voorgaande alinea. De steun van deze partij was noodzakelijk, omdat dit de grootste partij in de peilingen was en zodoende een mogelijke regeringspartij zou zijn in de nabije toekomst.⁶⁸ Na de toezegging dat TFU gevangenen niet aan de Verenigde Staten maar aan Afghanistan uitleverde en bovenal gescheiden was van OEF, gingen de sociaaldemocraten akkoord met de missie. De PvdA benadrukte het ideaal van internationale solidariteit, maar in combinatie met de realiteit dat dit niet altijd en overal kan als klein land. De partij benadrukte het VN-mandaat van ISAF en de voorgeschiedenis van de aanslagen van 11 september 2001.⁶⁹ Bovendien was er het volste vertrouwen in de strategie van ISAF onder de NAVO met de nadruk dat: 'als er één type aanpak is dat kans van slagen heeft in Afghanistan, het juist het type aanpak is waarvoor de

---

⁶² Ibidem, 45-3019.

⁶³ Ibidem, 45-3019.

⁶⁴ Ibidem, 45-3027.

⁶⁵ Ibidem, 45-3027.

⁶⁶ Ibidem, 45-3029.

⁶⁷ Ibidem, 45-3029.

⁶⁸ Klep, *Uruzgan*, 28.

⁶⁹ *Verslag plenair debat Uitzending Nederlandse militairen*, 45-3015.

Nederlanders staan in NAVO-verband.⁷⁰ Daarnaast gold dat de bestrijding van terrorisme - en het wegnemen van de voedingsbodem hiervan - Afghanistan en uiteindelijk Nederland veiliger maakte.⁷¹

Wanneer de motieven worden vergeleken, is het opvallend dat van de centrumpartijen CDA, VVD en PvdA, de sociaaldemocraten de enige waren die de bondgenootschappelijke plicht niet noemden. Voor de VVD daarentegen was dit het belangrijkste doel, terwijl het Afghaanse belang onderaan het rijtje kwam. Het argument dat in de openbaarheid van de politieke arena geheel ontbrak was dat van de internationale invloed en prestige dat eerder wel op de achtergrond speelde bij uitzendingen. Het argument de Afghanen te helpen speelde bij CDA en vooral CU en PvdA een grote rol. Daarnaast noemden zowel CDA, VVD als PvdA het nationale belang van terrorismebestrijding. Hoewel dit met de drie centrumpartijen politiek gezien breed gedragen werd, gold dat gedurende de gehele duur van de missie slechts vijf procent van de Nederlandse bevolking geloofde dat TFU Nederland beschermde tegen terroristische aanslagen.⁷²

De tegenstemmers Groenlinks en D'66 waren van mening dat het helpen van de Afghanen in Uruzgan een onmogelijke klus was vanwege de gevaarlijke situatie in deze provincie. De SP zag überhaupt weinig mogelijkheden voor Nederland iets bij te dragen in Uruzgan door middel van geweld gezien het prevalerende Amerikaanse belang. Deze drie partijen zouden zodoende een grote rol spelen in de discussie gedurende de missie over het feit of dit een vecht- of opbouwmissie was.

De Nederlandse bevolking was zo lang TFU duurde nooit in meerderheid duidelijk voor deze missie. Er was een nipte hoeveelheid voorstanders meer dan tegenstanders bij aanvang van de missie, maar er bleef vrijwel constant een derde van de bevolking 'voor noch tegen'.⁷³ De belangrijkste argumenten onder voorstanders van TFU waren humanitaire hulp, bijdragen aan wederopbouw en iets goed doen voor de wereld. Daarnaast noemden respondenten van opiniepeilingen de missie vaak als een taak en verantwoordelijkheid van Defensie. De tegenstanders onder de Nederlanders waren vooral pessimistisch over de mogelijkheden van verbetering in Uruzgan. Daarnaast was het niet de verantwoordelijkheid van Nederland maar van de Afghanen zelf. Het argument van onnodige slachtoffers onder Nederlandse militairen en Afghaanse burgers kwam op de derde plaats.⁷⁴

---

⁷⁰ Ibidem, 45-3016.

⁷¹ Ibidem, 45-3017.

⁷² Van der Meulen en Vos, 'Uruzgan', 12.

⁷³ Ibidem, 11.

⁷⁴ Ibidem, 12.

1.4 De belangrijkste feiten van de missie in Uruzgan

In de vorige paragrafen stond de periode voorafgaand aan TFU centraal. In deze paragraaf wordt een beeld geschetst van de belangrijkste feiten van de missie in Uruzgan op politiek, militair-strategisch en operationeel niveau tijdens de missie. Cruciaal voor de politieke dimensie van het verloop van de missie was de wisseling van de regering van CDA, VVD en D'66 naar CDA, PvdA en CU in februari 2007. Daarnaast kregen ook de Verenigde Staten na de neoconservatieve Republiek George W. Bush een nieuwe president in januari 2009, namelijk de progressieve Democraat Barack Obama. Obama werd verkozen met de belofte dat de Amerikaanse troepen zich zouden terugtrekken uit Irak. De oorlog in Afghanistan ging echter door.

Een aspect aan de missie dat later een grote rol zou gaan spelen bij de beëindiging van TFU was de tijdsduur. In eerste instantie ging de regering uit van een duur van twee jaar: 'Met de NAVO is recent afgesproken dat deze organisatie verantwoordelijk is voor het vinden van de relevante bijdragen aan ISAF na de genoemde periode van twee jaar.'⁷⁵ In de Artikel 100-brief werd zodoende gesteld dat:

*'In het zuiden en oosten van Afghanistan zullen [er] nog vele jaren voor nodig zijn voordat de Afghaanse overheid zelfstandig kan zorgen voor veiligheid en stabiliteit. Het is dan ook niet realistisch te verwachten dat na twee jaar in Uruzgan veiligheid, stabiliteit en voorspoedige economische ontwikkelingen zullen kunnen bestaan zonder hulp van buiten. Wel kan in deze periode door Nederland een wezenlijke bijdrage worden geleverd aan het tot stand brengen van een situatie in Uruzgan waarin de Afghaanse autoriteiten hun invloed en gezag in de provincie hebben vergroot en in toenemende mate zelfstandig voor veiligheid en stabiliteit kunnen gaan zorgen.'*⁷⁶

De NAVO zocht geen opvolger, dus werd de missie voortgezet onder Nederlandse leiding met de hulp van Australië, dat al partnerland was vanaf het begin van de missie. Wel vond de NAVO voor Nederland enkele andere kleinere partners waardoor er net iets minder Nederlandse troepen nodig waren. Dit alles gebeurde onder duidelijke internationale druk van

---

⁷⁵ Brief ministers van Buitenlandse Zaken, Defensie en Ontwikkelingssamenwerking aan de Tweede Kamer, 22 december 2005, 24.

⁷⁶ Ibidem, 3.

de NAVO en de Verenigde Staten. De NAVO was van mening dat Nederland als lidstaat formeel medeverantwoordelijk was voor alle aflossingsvraagstukken.⁷⁷

In de politieke discussie over het verlengen stelde de regering dat er ondanks tegenslagen volgehouden moest worden. De toename van gevechten zou door een wanhopigere vijand komen. Alle NAVO-lidstaten waren bovendien verrast door de moeilijkheidsgraad van de missies in het zuiden. Bovenal mocht - nu we er al zaten - toch niet opgegeven worden en alles voor niets gedaan zijn.⁷⁸ Het is opvallend dat de Commandant der Strijdkrachten generaal Dick Berlijn naast een morele plicht ten opzichte van Afghanistan bij de discussie ook ineens met het oude argument van invloed op internationale fora op de proppen kwam.⁷⁹

In het politiek gesteggel over 'vechten' en 'opbouwen' drong langzaam door dat dit geen tegenstelling was maar dat beide juist onderdeel van een groter geheel waren, namelijk COIN. In de nieuwe Artikel 100-brief verscheen het nieuwe adagium van 'opbouwen waar mogelijk en militair optreden waar nodig.'⁸⁰ De officiële motivering voor de verlenging van TFU waren echter anders dan bij het aangaan van de missie.

*'Internationale en bondgenootschappelijke veiligheid, solidariteit en geloofwaardigheid spelen bij deze keuze van de regering een rol. Maar vooral ook ondersteuning van de Afghaanse regering en verbondenheid met de Afghaanse bevolking, de zorg voor de mensenrechten en armoedebestrijding hebben de regering tot dit besluit gebracht [...] Tenslotte is de regering van mening dat dit besluit het eigen, nationale, veiligheidsbelang dient.'*⁸¹

De officiële argumenten die de regering in de Artikel 100-brief noemden, leken meer op de motivering die het CDA en de VVD destijds in het Kamerdebat van 2006 hadden gegeven. Alleen nu zat de PvdA in de regering. Deze partij had zoals eerder beschreven in 2006 al aangegeven dat Nederland internationale solidariteit moest tonen, maar dat hierbij grenzen zaten aan de mogelijkheden van een klein land. De nu regerende partijleider van de PvdA was zodoende stellig: 'We blijven nog twee jaar vanwege de Afghanen, maar dan gaan we echt

---

⁷⁷ Klep, *Uruzgan*, 51.

⁷⁸ *Ibidem*, 47-49.

⁷⁹ *Ibidem*, 49.

⁸⁰ *Eindevaluatie Nederlandse bijdrage aan ISAF, 2006-2010*, 23.

⁸¹ *Brief ministers van Buitenlandse Zaken, Defensie en Ontwikkelingssamenwerking aan de Tweede Kamer*, 30 november 2007, TK 2007-2008, 27925, nr. 279, 4.

weg.⁸² Dit werd onderstreept door de Minister-president en partijleider van het CDA: 'Toen zeiden we niet dat we weg zouden gaan, nu wel.'⁸³ Deze gedachte werd duidelijk verwoord in de Artikel 100-brief:

*'Een en ander betekent dat Nederland hoe dan ook zijn leidende militaire verantwoordelijkheid in Uruzgan per 1 augustus 2010 zal beëindigen. Zowel de last die wij als Navo-lid dan hebben gedragen, als een verantwoorde belasting van de krijgsmacht liggen hieraan ten grondslag. Vanaf 1 augustus 2010 zal de terugtrekking van de TFU zo spoedig mogelijk geschieden, zodat deze per 1 december 2010 is afgerond. De regering benadrukt dat het de verantwoordelijkheid van de Navo is de vigerende behoeftestelling voor ISAF inclusief Uruzgan, tijdig te vullen.'*⁸⁴

Nederland zou in 2010 genoeg bijgedragen hebben als NAVO-lid en bovendien was een verdergaande belasting van de krijgsmacht klaarblijkelijk niet meer verantwoord. De Nederlandse secretaris-generaal van de NAVO Jaap de Hoop Scheffer beloofde het vertrek eind 2010 in te plannen.⁸⁵ De militaire top had voorafgaand aan de beslissing om te verlengen reeds aangegeven dat materieelslijtage en een gebrek aan specialisten aanzienlijke operationele problemen zouden gaan geven.⁸⁶ Bovendien was een meerderheid van de Nederlandse bevolking eigenlijk tegen de verlenging.⁸⁷ Desalniettemin stelde de regering dat de rol van de internationale gemeenschap als geheel voorlopig nog niet voorbij was in Afghanistan:

*'Vroegtijdige terugtrekking van de internationale gemeenschap zou niet alleen kapitaalvernietiging zijn, maar ook gemakkelijk kunnen leiden tot heropleving van Afghaans en exogeen extremisme, met alle negatieve gevolgen van dien voor stabiliteit, veiligheid en mensenrechten.'*⁸⁸

---

⁸² Klep, *Uruzgan*, 52.

⁸³ *Ibidem*, 52.

⁸⁴ *Brief ministers van Buitenlandse Zaken, Defensie en Ontwikkelingssamenwerking aan de Tweede Kamer*, 30 november 2007, 4-5.

⁸⁵ Klep, *Uruzgan*, 52.

⁸⁶ *Ibidem*, 47.

⁸⁷ Van der Meulen en Vos, 'Uruzgan', 12.

⁸⁸ *Brief ministers van Buitenlandse Zaken, Defensie en Ontwikkelingssamenwerking aan de Tweede Kamer*, 30 november 2007, 17.

Daarmee was de kous op het politieke niveau voorlopig af. In Uruzgan ging de missie inmiddels door. TFU was een missie waar veel militairen dagelijks bij betrokken waren in de vorm van voorbereiding, uitzending en terugkeer. Op militair-strategisch niveau was TFU de *test-case* voor de gehele expeditionaire krijgsmacht. TFU was niet slechts een taak voor een eenheid mariniers of commando's of enkele F-16's, maar het ging hier om de politieke en militaire verantwoordelijkheid voor een hele provincie met behulp van een grote hoeveelheid eenheden van het Korps Mariniers, de Luchtmacht, de Marechaussee en vrijwel de gehele Koninklijke Landmacht.

Nederland koos binnen de COIN-strategie van ISAF voor de zogenaamde *Dutch approach*, later de 3D-benadering (*Defence, Diplomacy* en *Development*) genoemd. Buitenlandse Zaken omschreef dit in 2006 als een 'open and non-aggressive force posture and profile', 'cultural awareness' en met als hoofddoel 'provide security needed for reconstruction'.⁸⁹ De Nederlandse socioloog René Moelker betoogt dat er in Uruzgan sprake was van een typische Nederlandse manier van optreden door bijvoorbeeld een minimum aan protectiekleding, open auto's en bases in traditionele Afghaanse bouwstijl inclusief ontvangstruimten met thee.⁹⁰ Aangezien de *hearts and minds* van de lokale bevolking centraal stonden, betekende dit op operationeel niveau zo veel mogelijk *collateral damage* voorkomen. Burgerslachtoffers en materiële schade door Nederlandse militairen moest voorkomen worden of anders worden gecompenseerd.⁹¹

Christ Klep beschrijft dat voor de militairen het professioneel uitvoeren van hun taak was wat hen dreef. Abstracte doelstellingen waren niet wat de meesten van hen bezighield, maar juist de groepsbinding stond centraal. Het ging om hun collega's. Zij waren immers degenen die het daadwerkelijke fysieke gevaar ondergingen.⁹² Volgens Thijs Brocades Zaalberg werd ongeacht de 3D-benadering 'het gevecht' nog steeds gezien als de ultieme test van professionalisme binnen de krijgsmacht. Nederlandse officieren zochten zodoende bewust contact met de vijand door middel van operaties in de valleien van Uruzgan. PRT-commandant Wilfred Rietdijk benadrukte de overeenkomst van deze 'kinetische aanpak' met de Britse en Canadese bondgenoten in hun zuidelijke provincies Helmand en Kandahar.⁹³ Om controverse te voorkomen werd echter door Defensie bewust gesproken in termen van

---

⁸⁹ Brocades Zaalberg, 'The Use and Abuse of the Dutch Approach to Counter-Insurgency', 883.

⁹⁰ R. Moelker, 'The Genesis of the 'Dutch Approach' to Asymmetric Conflicts: Operations in Uruzgan and the 'Softly, Softly' Manner of Approaching the Taleban', *Armed Forces & Society* 40 (2013) 96-117, aldaar 97.

⁹¹ Klep, *Uruzgan*, 40.

⁹² *Ibidem*, 176.

⁹³ Brocades Zaalberg, 'The Use and Abuse of the Dutch Approach to Counter-Insurgency', 886.

'schermutselingen' en 'vuurcontact', terwijl deze situaties door de militairen weldegelijk als oorlog werden ervaren.⁹⁴ Met name in de beginjaren was optreden op hoog geweldsniveau noodzakelijk voor het bewerkstelligen van de 'inktvlek'.⁹⁵ Dit stuk land was immers een duidelijk operationeel doel.

De inktvlekbenadering stond centraal in de Nederlandse strategie. Dit was zoals eerder gezegd de Nederlandse versie van de ISAF *Afghan Development Zones*. In eerste instantie waren dat in Uruzgan de steden Tarin Kowt en Deh Rawod, later kwam hier nog Chora bij. De Nederlandse militairen wisten met inzet van alle middelen deze stad te behouden tijdens een grootschalig offensief van de opstandelingen in 2007.⁹⁶ De overwinning in deze Slag bij Chora was een omslagpunt. De opstandelingen kozen hierna voor asymmetrische middelen als berrmbommen, ongeleide raketten en zelfmoordaanslagen in plaats van de directe confrontatie⁹⁷. Samen met de partner Australië werd daadwerkelijk meer veiligheid en vrijheid van beweging gecreëerd in deze drie plaatsen.⁹⁸ Bovendien hadden hulporganisaties meer toegang, werd er gezondheidszorg opgebouwd waar voorheen niets was en kwamen er meer onderwijsmogelijkheden, productievere landbouw en betere infrastructuur en mediavoorzieningen.⁹⁹

Bij de bestudering van de Nederlandse 3D-benadering kwamen ook enkele kritische punten naar voren. Sommige onderzoekers stelden dat de 3D-benadering eigenlijk alleen mogelijk was doordat Amerikaanse en Australische speciale eenheden van OEF in de periferie van Uruzgan het vuile werk opknapten.¹⁰⁰ Daarnaast waren er te weinig troepen beschikbaar om de bevolking het idee te geven dat ISAF en later de Afghaanse overheid de inwoners van Uruzgan duurzame veiligheid konden garanderen. Dit was nodig om de bevolking vertrouwen te kunnen geven en angst weg te nemen, zodat deze ISAF kon en wilde verkiezen boven de opstandelingen.¹⁰¹ De diepere problemen van corruptie en stammengeschillen konden bovendien niet binnen vier jaar worden opgelost om een effectieve overheidsstructuur op te bouwen.¹⁰² Daarnaast bleven de naastgelegen provincies voor grote delen in handen van opstandelingen, hetgeen van invloed was op de vorderingen die ISAF

---

⁹⁴ Klep, *Uruzgan*, 187-188.

⁹⁵ *Eindevaluatie Nederlandse bijdrage aan ISAF, 2006-2010*, 103.

⁹⁶ Klep, *Uruzgan*, 47-48.

⁹⁷ *Eindevaluatie Nederlandse bijdrage aan ISAF, 2006-2010*, 41-42.

⁹⁸ *The Dutch Engagement in Uruzgan: 2006-2010. A TLO socio-political assessment*, The Liaison Office (Kabul 2010) IX.

⁹⁹ *The Dutch Engagement in Uruzgan*, The Liaison Office, VI-VII.

¹⁰⁰ *Ibidem*, 51.

¹⁰¹ Dimitriu en De Graaf, 'De Nederlandse COIN-aanpak', 621.

¹⁰² Klep, *Uruzgan*, 55.

maakte in Uruzgan. De wapen- en drugssmokkel vanuit deze gebieden had een negatieve impact op Uruzgan.¹⁰³

De behaalde resultaten van TFU waren precair en het behoud ervan na het voorgenomen vertrek in 2010 was onduidelijk. Een pijnlijke indicatie van het beperkte succes van TFU was het gebrekkige vertrouwen in de missie onder militairen. In mei 2008 bleek uit een enquête van NOVA dat de helft van de ondervraagde officieren van TFU de missie niet zinvol vond. Daarnaast voelde zestig procent zich niet gesteund door het Nederlandse publiek en zeventig procent had het idee dat de Nederlandse politiek geen juist beeld van de missie had.¹⁰⁴ Minister Van Middelkoop (CU) van Defensie gaf in januari 2009 aan dat opnieuw een grote missie met een leidende rol in Afghanistan niet mogelijk was vanwege de uitputting van de krijgsmacht.¹⁰⁵

Met het besef dat de klus niet binnen vier jaar geklaard zou worden, werd feitelijk in 2007 al een exit-strategie geïmplementeerd, namelijk de nadruk op capaciteitsopbouw van de Afghaanse veiligheidsdiensten. Dit werd 'Afghanisering' genoemd.¹⁰⁶ Tegelijkertijd speelde er zich echter een belangrijke wisseling van de wacht af in het Witte Huis. Onder president Obama werd nadrukkelijk voor herstel van het multilateralisme gekozen na de unilaterale jaren Bush met wrijvingen tussen NAVO-bondgenoten. Ook de Amerikanen kozen voor een meer civiele aanpak en Afghanisering, maar wel nadat het aantal troepen in Afghanistan sterk uitgebreid zou zijn. De grotere hoeveelheid troepen zou echter na anderhalf jaar weer afgebouwd worden.¹⁰⁷ Dit was *de facto* eveneens een exit-strategie, maar dan na een initiële uitbreiding van de missie.

Vanaf 2009 en 2010 nam het Afghaanse leger steeds vaker zelf de voorbereiding en uitvoering voor zijn rekening. TFU kreeg een minder leidende en meer adviserende rol. Desalniettemin bleef vooral het functioneren van de politie een probleem. Corruptie, ongemanierdheid en een slechte opleiding waren de reden van de slechte reputatie van Afghaanse agenten onder de inwoners van Uruzgan.¹⁰⁸ De wens van Afghaanse zelfstandigheid ging dus niet zomaar in vervulling. De inspanningen van ISAF vroegen om een lange adem. Met name fase vier van *Shape, Clear, Hold, Build* stagneerde vanwege de moeilijkheden bij de opbouw van een bestuursapparaat en rechtssysteem. Daarnaast gold in

---

¹⁰³ *The Dutch Engagement in Uruzgan*, The Liaison Office, IX.

¹⁰⁴ Klep, *Uruzgan*, 55.

¹⁰⁵ *Ibidem*, 60.

¹⁰⁶ *Eindevaluatie Nederlandse bijdrage aan ISAF, 2006-2010*, 100.

¹⁰⁷ Klep, *Uruzgan*, 58-59.

¹⁰⁸ *Eindevaluatie Nederlandse bijdrage aan ISAF, 2006-2010*, 44.

het geval van de lokale bevolking in Uruzgan zeker dat zij sympathie hadden voor TFU, maar dat overleven na een openlijke steunbetuiging op lange termijn problematisch zou worden wanneer TFU zou vertrekken.¹⁰⁹ Uiteraard kan de vraag gesteld worden wanneer dan ooit het moment zou zijn dat Nederland weg zou kunnen; na twee, tien of twintig jaar? Het was zodoende de discussie over de beëindiging die de meeste inzichten oplevert over de dynamiek in de relatie tussen de Nederlandse politiek en de krijgsmacht.

1.5 De beëindiging van de missie in Uruzgan

Twee zaken die botsten bij de discussie over de beëindiging van TFU waren de vraag of de gestelde doelen waren behaald en de vraag wat eigenlijk de doelen waren geweest van de missie. Christ Klep doet wat dat betreft in zijn boek een interessante constatering: 'Soms leek het belangrijker dat Nederland in zuidelijk Afghanistan aanwezig was, dan dat duidelijk was *wat* er precies moest gebeuren.'¹¹⁰

De internationale gemeenschap had de doelstellingen voor Afghanistan geformuleerd in het uitgebreide en relatief gespecificeerde *Afghanistan Compact* uit 2006. De eindevaluatie van de Nederlandse missie in Uruzgan oordeelt dat deze variëteit aan doelen - van de opbouw van democratie en rechtsstaat tot sociale en economische doelen - te ambitieus was voor de weerbarstige en complexe omgeving in Afghanistan. Ook Nederland ondervond dit.¹¹¹ Er was echter ook plaats voor nuance: 'De regering gaf op voorhand aan dat Nederland een waardevolle bijdrage zou leveren maar dat volledig resultaat op alle deelgebieden gezien de Afghaanse context niet haalbaar zou zijn.'¹¹² Bij de eindevaluatie werd echter geconcludeerd dat de naar beneden bijgestelde doelstelling van Afghanisering binnen de inktvlekstrategie, die sinds de verlenging in 2007 voorop stond, ook niet gerealiseerd was.¹¹³ Een blik op de discussie over de verlenging biedt inzicht in de reden waarom het in 2010 toch voorbij was voor TFU.

Allereerst is het van belang de context van de discussie in kaart te brengen. De regeringspartijen CDA en PvdA gingen in de periode voorafgaand aan het besluit van conflict naar conflict. Met name de publicatie van het rapport van de commissie-Davids in januari 2010 had de relatie tussen de twee partijen geen goed gedaan.¹¹⁴ Desalniettemin was al voor

---

¹⁰⁹ Klep, *Uruzgan*, 153-154.

¹¹⁰ Ibidem, 191.

¹¹¹ *Eindevaluatie Nederlandse bijdrage aan ISAF, 2006-2010*, 102.

¹¹² Ibidem, 100.

¹¹³ Ibidem, 103.

¹¹⁴ Van der Meulen en Vos, 'Uruzgan', 14.

dit rapport verscheen een motie tegen verlening van de missie aangenomen in de Tweede Kamer door PvdA en CU met steun van VVD, Groenlinks en SP. Deze was het gevolg van de ontwikkelingen tussen de regering, de NAVO en de Verenigde Staten, waarbij het CDA de deur voor verlenging van de missie open liet. De NAVO en de Verenigde Staten zagen Nederland niet graag vertrekken en dus probeerden zij de Nederlandse regering te overtuigen om te blijven. Hierbij was ook de Minister van Defensie van mening veranderd nadat hij eerder stellig was de missie te beëindigen vanwege de zware materiële en personele belasting. Hij pleitte samen met de Minister van Buitenlandse Zaken voor de verlenging van de missie in Uruzgan in afgeslankte vorm. Nederland zou in dat geval met een PRT blijven onder Amerikaanse bescherming. Dit was voor de PvdA onacceptabel gezien de gestelde einddatum van 2010 en de hieraan verbonden belofte van de NAVO voor opvolging te zorgen.¹¹⁵ Van Middelkoop was ondermeer van mening veranderd vanwege de dreiging van bezuinigingen die boven zijn ministerie hingen. De economische crisis was inmiddels toegeslagen en de financiële vooruitzichten voor de regering waren niet rooskleurig. Het voortzetten van de missie zou Defensie van een cruciale taak voorzien waarmee de krijgsmacht mogelijk zware klappen in bezuinigingstijd kon voorkomen.¹¹⁶

De NAVO en de Verenigde Staten voerden zoals gezegd druk uit op Nederland om te verlengen. Thijs Brocades Zaalberg beschrijft in zijn artikel over de *Dutch approach* hoe uit uitgelekte ambtsberichten van de Amerikaanse ambassade blijkt dat hierbij bewust het Nederlandse ego werd gestreeld. Door Nederland als pionier van de meer civiele strategie van Obama weg te zetten, werd gepoogd Nederlandse politici te paaien voor een verlenging van de missie.¹¹⁷ De Nederlandse bevolking zag een verlenging echter niet zitten: 66% van de bevolking vond het terecht dat de PvdA voet bij stuk hield met betrekking tot het eerder afgesproken vertrek. Hoewel 40% van de bevolking een afgeslankte missie nog wel zag zitten.¹¹⁸

Christ Klep stelt dat een compromis voor een afgeslankte missie nog wel mogelijk was geweest mits de verhouding tussen de partijen onderling niet zo verzuurd was geweest. De belangrijkste aanleiding van het geruzie was het uitgewerkte verzoek van de NAVO voor een nieuwe missie in Uruzgan. Het verzoek van de NAVO betrof een aanzienlijke trainingsmissie met beveiligers in Uruzgan, waarbij Nederland echter niet meer de rol van *lead nation* hoefde te vervullen. Dit voorstel viel bij de partijen CDA, VVD en CU wel in goede aarde. Het

---

¹¹⁵ Klep, *Uruzgan*, 62-63.

¹¹⁶ Ibidem, 62.

¹¹⁷ Brocades Zaalberg, 'The Use and Abuse of the Dutch Approach to Counter-Insurgency', 890,

¹¹⁸ Van der Meulen en Vos, 'Uruzgan', 15.

verzoek had echter alleen verstuurd kunnen worden wanneer de regering aangegeven zou hebben dat zij wilde verlengen, hetgeen volgens de PvdA niet het geval was. Of dit al dan niet stiekem gebeurd was, is nog steeds niet bekend. Het Kabinet viel in ieder geval als gevolg van deze kwestie en de NAVO kreeg nul op het rekest.¹¹⁹

Het feit dat de PvdA minder gevoelig was voor de druk van de NAVO en de Verenigde Staten is verklaarbaar gezien het uitgangspunt van deze partij bij aanvang van de missie in 2006. De PvdA noemde de bondgenootschappelijke solidariteit immers niet als reden om naar Uruzgan te gaan. Deze solidariteit woog aldus minder zwaar bij de beëindiging van de missie. De partij gaf aan wel bereid te zijn tot ontwikkelingshulp in Afghanistan na TFU.¹²⁰ Ook de ISAF-militairen in Kabul en de F-16's in Kandahar mochten blijven.¹²¹ De bijdrage aan ISAF was vooral uit internationale solidariteit met Afghanistan geweest en de mogelijkheden voor een land als Nederland waren niet oneindig. Hierbij vond zij logischerwijs het CDA op de weg, voor wie de einddatum minder zwaar woog dan het argument van bondgenootschappelijke solidariteit. Er was immers nog geen vervanging en dus zou het niet gepast zijn zomaar de stekker eruit te trekken. Bovendien had de nieuwe strategie van Obama de einddatum van 2010 voor het CDA en de Minister van Defensie minder relevant gemaakt. Bij verlenging kon het Nederlandse vertrek samenvallen met het geplande Amerikaanse vertrek vanaf 2011.¹²² Dit impliceert dat ook het CDA weldegelijk voornemens was de missie te beëindigen ongeacht het resultaat, maar dat dit vooral tegelijk moest vallen met het moment dat de belangrijkste bondgenoot dit zou doen. Het voorstel van de trainingsmissie was zodoende een geschikte compromis. Ook de steun van VVD en CU voor het voorstel van de NAVO past in dit beeld. Deze partijen hadden in eerste instantie namelijk nog tegen verlenging gestemd met de motie van eind 2008.

Nederland vertrok eind 2010 uit Uruzgan. De situatie in Uruzgan was iets verbeterd sinds 2009.¹²³ Enerzijds was vooruitgang natuurlijk het doel van de missie geweest, dus kan gesteld worden dat deze voor een deel is geslaagd. Anderzijds is het de vraag of het resultaat blijvend is, waarmee wederom de vraag rijst wanneer dan wel weg te kunnen gaan. Klep stelt dat de verbeterde situatie mogelijk de stilte voor de storm was aangezien de strategie van de opstandelingen bewust gericht was op het afwachten van het vertrek van de Westerse militairen. De opstandelingen hadden immers nog steeds connecties met sommige

---

¹¹⁹ Klep, *Uruzgan*, 63-65.

¹²⁰ *Ibidem*, 65.

¹²¹ *Ibidem*, 60.

¹²² *Ibidem*, 61.

¹²³ *Ibidem*, 131.

stamhoofden en bovendien familiebanden met de lokale bevolking van hun geboortestreek. Daarnaast zorgde de lokale economie van met name de opiumteelt nog steeds voor een wederzijdse afhankelijkheid tussen van boeren en opstandelingen.¹²⁴ Klep spreekt van een 'negatieve vrede' in 2010, waarbij eerder gesproken kan worden van het ontbreken van grootschalig geweld dan een duurzame 'positieve vrede'.¹²⁵

Thans hebben de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk de vlag op de meeste bases in Afghanistan gestreken. Het is echter nog maar de vraag of de Taliban echt verslagen is. Ook voor de twee bondgenoten met de langste adem lijkt het vertrek uiteindelijk belangrijker dan het bereiken van de einddoelen.¹²⁶ De duurzaamheid van de resultaten van ISAF zullen pas de komende jaren blijken. De woordvoerder van het CDA stelde bij het debat over de eindevaluatie van TFU in 2012 dat: 'de focus op tijd bij dit soort missies een Haagse werkelijkheid is. Er zou veel meer moeten worden gekeken naar het bereiken van einddoelen.'¹²⁷ Het uiteindelijke Amerikaanse en Britse vertrek uit Afghanistan, zonder dat de Taliban volledig verslagen is, geeft echter het beeld dat de noodzaak van een exit-strategie eigen is aan het expeditionair optreden. Nederland had van de belangrijkste bondgenoten in ieder geval zijn diplomatieke straf al gehad door uit de G20 gezet te worden.¹²⁸ Of dit de Nederlandse militairen of bevolking veel kon schelen is maar de vraag.

1.6 Samenvatting

Na de Koude Oorlog bouwde Nederland een expeditionaire krijgsmacht op. Deze zou in eerste instantie ingezet worden voor vredesmissies van de VN. Uiteindelijk zou de expeditionaire krijgsmacht echter tevens nauw aansluiten bij de nieuwe rol van de NAVO. Sinds de jaren negentig zette dit bondgenootschap zich voornamelijk in voor crisisbeheersing en militaire interventies. De inzet van de krijgsmacht ten behoeve van de bevordering van de internationale rechtsorde en mensenrechten paste binnen het Nederlandse zelfbeeld van voorvechter van het internationaal recht en internationale solidariteit. Buitenlandse Zaken zag bevordering van de internationale rechtsorde en mensenrechten als een ideaal dat bovenal internationale prestige en invloed kon opleveren, terwijl Defensie de expeditionaire krijgsmacht omarmde vanwege het wegvallen van de bedreiging van het Nederlands- en

---

¹²⁴ Ibidem, 180.

¹²⁵ Ibidem, 195.

¹²⁶ 'Officieel einde aan Amerikaanse en Brits gevechtsacties Afghanistan', *De Volkskrant*, 26 oktober 2014.

¹²⁷ *Verslag algemeen overleg*, 6 maart 2012, 4.

¹²⁸ Klep, *Uruzgan*, 66.

bondgenootschappelijk grondgebied. Er werden verschillende missies ondernomen, maar de grootste missie tot nog toe is de ISAF-missie TFU in Afghanistan.

ISAF was in het leven geroepen na de Amerikaanse invasie van Afghanistan. Sinds augustus 2003 stond ISAF onder commando van de NAVO, hetgeen de ultieme test was van de nieuwe taak van de NAVO sinds de Koude Oorlog. Nederland leverde verschillende bijdragen, maar TFU was qua omvang, verantwoordelijkheid en brede inzet van krijgsmachtonderdelen veruit de grootste. In de Tweede Kamer had een ruime meerderheid voor de missie gestemd, alleen D'66, Groenlinks en de SP waren tegen. De politieke partijen die voor hadden gestemd hadden voor een groot deel dezelfde redenen hiervoor, maar deze waren per partij anders gerangschikt in volgorde van belang. De belangrijkste drie waren het voorkomen en bestrijden van internationaal terrorisme, internationale solidariteit met Afghanistan en bondgenootschappelijke solidariteit. Het was hierbij opvallend dat de PvdA als enige de bondgenootschappelijke solidariteit niet noemde. Het Kabinet-Balkenende IV van CDA, PvdA en CU verlengde de missie uiteindelijk tot 2010. In dat jaar werd ondanks druk vanuit Washington en de NAVO een verlenging door de PvdA onmogelijk gemaakt, waarna het Kabinet viel.

TFU had daadwerkelijk resultaten geboekt in de lastige provincie Uruzgan. De inktvlekstrategie had in de belangrijkste plekken Tarin Kowt, Deh Rawod en Chora voor een kleine vooruitgang gezorgd. Desalniettemin waren er niet genoeg troepen om naast de *hearts* ook de *minds* van de bevolking te winnen. Veel officieren beoordeelden de missie daarom niet als zinvol. Bovendien eiste de missie een zware tol van materieel en personeel. De krijgsmacht volbracht echter op professionele wijze haar taak, hetgeen voor veel militairen voorop stond. Met name in de eerste fase van de missie vroeg het onder controle brengen van de inktvlek nog om optreden op hoog geweldsniveau. Na deze fase schuwden de opstandelingen vaker de directe confrontatie en gingen zij over op asymmetrische oorlogvoering. De belangrijkste vraag die de missie voortbracht, was wanneer het mogelijk was om weer te vertrekken. In de laatste fase werd daarom de aandacht verschoven naar Afghanisering. Hierbij zouden het Afghaanse leger en de Afghaanse politie uiteindelijk zelfstandig voor veiligheid moeten kunnen zorgen. Dit einddoel was niet gehaald toen Nederland vertrok in 2010, maar dit doel is waarschijnlijk nu in 2014 nog steeds niet bereikt.

Hoewel alle centrumpartijen het bestrijden van internationaal terrorisme als reden noemden voor het opzetten van en deelnemen aan TFU, werd dit idee nauwelijks gedragen in de samenleving. Als de missie ergens goed voor was, dan was dit wel voor het 'verbeteren' van de wereld door te helpen in Afghanistan. Dit kwam voort uit gevoelens van internationale

solidariteit met arme en ontwrichte landen. De tegenstanders van de missie onder de bevolking richtten zich zodoende vooral op die aspecten. Zij wezen op de eigen verantwoordelijkheid van de Afghanen voor de verbetering van hun land. De tegenstanders dachten dat het vrijwel onmogelijk was voor Nederland hieraan een bijdrage te leveren in een ondoorgrondelijk land als Afghanistan. De risico's voor de uitgezonden militairen en de bevolking in Afghanistan zouden daarom onnodig zijn. In 2010 vond een meerderheid van de bevolking het wel genoeg geweest en was het tijd voor Nederland om te gaan. Het leveren van een beperkte bijdrage was volgens de PvdA genoeg voor een klein land als Nederland, hetgeen breed gedragen werd door het electoraat. Deze wisselwerking tussen politiek, krijgsmacht en bevolking staat in de volgende twee hoofdstukken centraal.

Hoofdstuk 2: Het theoretisch kader en het toetsingsmodel

In hoofdstuk één is een overzicht gegeven van de missie in Uruzgan voor zover dat relevant is voor de beantwoording van de onderzoeksvraag. In dit tweede hoofdstuk wordt het theoretisch kader vastgesteld van waaruit deze informatie geanalyseerd wordt. Dit kader wordt gebaseerd op de primaire en secundaire Drie-eenheid van Clausewitz in het eerste boek van *Vom Kriege*. Uit deze passage is het idee van *trinitarian warfare* en de wetenschappelijke discussie rond dit concept voortgekomen. Deze discussie komt uitgebreid aan bod in dit hoofdstuk. Het is de bedoeling met deze Drie-eenheid een relevant toetsingsmodel te formuleren van waaruit een casus van Westers expeditionair optreden geanalyseerd kan worden, hetgeen immers het doel is van dit onderzoek. Dit hoofdstuk is in vier delen opgesplitst waarbij stapsgewijs uiteengezet wordt aan de hand van welke punten het toetsingsmodel is samengesteld. Allereerst worden de belangrijkste uitgangspunten van Clausewitz in *Vom Kriege* uiteengezet. Vervolgens wordt de wetenschappelijke discussie rond Clausewitz' theorie weergegeven. In de derde paragraaf wordt de kritiek op Clausewitz weerlegd. Na deze drie paragrafen wordt in de vierde paragraaf het theoretisch kader voor het Westers expeditionaire optreden vastgesteld. Ten slotte wordt aan de hand van het theoretisch kader in de laatste paragraaf het toetsingsmodel geformuleerd waarmee de casus in hoofdstuk drie geanalyseerd kan worden.

2.1 Clausewitz en *Vom Kriege*

In deze eerste paragraaf worden de belangrijkste concepten van Clausewitz in *Vom Kriege* uiteengezet. Deze uiteenzetting is gebaseerd op de vertaling van *Vom Kriege* in het Engels: *On War*.¹²⁹ Daarnaast wordt in dit hoofdstuk gebruik gemaakt van inzichten uit Beatrice Heusers boek *Reading Clausewitz* voor de context van het schrijven van *Vom Kriege* door Clausewitz.¹³⁰

Carl Von Clausewitz leefde in een turbulente tijd. Hij werd geboren in de tijd van het *ancien régime* en de Verlichting. Oorlog was in deze periode een zaak van vorsten en hun legers van huurlingen, aangevoerd door de adel. Deze oorlogen werden kabinettenoorlogen genoemd. De kabinettenoorlogen werden zonder invloed van de bevolking ondernomen alsof de vorst zelf de staat was. Deze wereld werd abrupt geschiedenis gemaakt met de Franse Revolutie. Revolutionair Frankrijk had oorlog tot een zaak van de bevolking gemaakt door

---

¹²⁹ C. Von Clausewitz, *On War*, M. Howard en P. Paret ed. (Londen 1993).

¹³⁰ B. Heuser, *Reading Clausewitz* (Londen 2002).

alle burgers te laten vechten voor hún natie in plaats van voor hun vorst. Met de introductie van de *levée en masse* werden alle middelen van de staat gemobiliseerd. Burgers waren nu medeverantwoordelijk voor de verdediging van hun land. Uiteindelijk zette Napoleon het enorme leger dat dit opleverde in om de revolutionaire waarden te verspreiden over Europa en daarmee de macht van Frankrijk te vergroten. Deze massalegers versloegen de oude legers van het *ancien régime* met gemak, waardoor de andere Europese landen gedwongen waren het Franse voorbeeld te volgen. De dienstplicht wijzigde de verhouding tussen oorlog en samenleving fundamenteel. Het was deze ervaring van de Napoleontische oorlogen die de achtergrond vormt van *Vom Kriege*.¹³¹

De Napoleontische oorlogen in het Europa van begin negentiende eeuw waren van een andere aard dan de oorlogen van voorheen. De vorsten hadden eerder nog restricties toegepast op oorlogvoering, bijvoorbeeld op basis van adellijke tradities en ideeën van beschaving uit de Verlichting. Nu werd het gewelddadige fenomeen echter in al zijn hevigheid losgelaten met als doel het volledig verslaan van de vijanden van de Revolutie. De Franse overwinning leidde zelfs tot een wijziging van de politieke orde in de verslagen landen. De Napoleontische oorlogen gaven Clausewitz een beeld van wat oorlog in zijn meest gewelddadige vorm zou kunnen zijn, oftewel zonder (militaire) restricties, met onbeperkte politieke doelen en met de volledige mobilisatie van alle middelen van de staat.¹³² De confrontatie tussen twee legers die elkaar kostte wat het kost geheel wilden verslaan, gaf oorlog een inherente dynamiek van gewelddadige escalatie. Dit werd zijn idee van absolute oorlog of *ideal war*.¹³³ Clausewitz gebruikte voor absolute oorlog de metafoer van worstelaars. De vijand moest neergeworpen worden, zonder in staat te zijn tot verder verzet. Met deze daad werd vervolgens de wil opgelegd aan de tegenstander. Hieruit kwam het eerste belangrijke concept van Clausewitz over de aard van oorlogvoering naar voren: oorlog is een daad van geweld om onze vijand de wil op te leggen.¹³⁴

Na de Napoleontische oorlogen kwam de Restoratie, die de adel terug aan de macht bracht in Europa. Hierna zou het een eeuw duren voordat Europa dezelfde gewelddadige schaal van oorlog opnieuw onderging. Clausewitz realiseerde zich in de periode na Napoleon dat hij getuige was geweest van een unieke gebeurtenis. Hij begon zijn werk te herschrijven, maar voordat hij heel *Vom Kriege* had aangepast, overleed hij. Aldus werd alleen het eerste

---

¹³¹ Heuser, *Reading Clausewitz*, 24-25.

¹³² Ibidem, 26-27.

¹³³ Clausewitz, *On War*, 83-86.

¹³⁴ Ibidem, 83.

boek herschreven naar zijn nieuwe inzicht.¹³⁵ Dit inzicht was dat oorlog een instrument is van politiek.¹³⁶ Absolute oorlog was niet hetzelfde als oorlog in werkelijkheid, want oorlog is nooit een geïsoleerde gebeurtenis die vrij is van invloeden van buitenaf. Oorlog wordt immers niet veroorzaakt noch beëindigd buiten de politieke wereld om. De politieke aanleiding en het politieke resultaat van de oorlog staan uiteindelijk voorop.¹³⁷ Het feit dat oorlog zelden uit één beslissende slag bestaat, leidt bovendien tot matiging van de inzet van militaire middelen in plaats van een escalerende gewelddadige dynamiek, omdat er altijd rekening gehouden moet worden met een volgende confrontatie.¹³⁸ Als gevolg van dit inzicht kwam Clausewitz tot zijn tweede belangrijke concept. Hij definieerde oorlog als een voorzetting van politiek met andere middelen. Dit was zijn idee van oorlog in werkelijkheid of *limited war*.¹³⁹

Het herschreven eerste boek van *Vom Kriege* staat als enige van de acht boeken in het teken van oorlog als politiek instrument. De tegenstelling tussen absolute oorlog en oorlog in werkelijkheid in het eerste boek betekent niet dat oorlog slechts op twee manieren mogelijk is, maar juist dat oorlogen te classificeren zijn op een schaal van een symbolische daad aan het ene uiterste tot een onbeperkte veroveringsoorlog aan het andere uiterste. Het volledig verslaan van de vijand met een absolute oorlog was vaak onwenselijk en onhaalbaar, dus oorlog in werkelijkheid werd uiteindelijk meestal politiek beslist met onderhandelingen.¹⁴⁰ Clausewitz schreef dat: 'War is more than a true chameleon that slightly adapts its characteristics to the given case.'¹⁴¹ Hij benadrukte hierbij dat het belang van een oorlog per partij en per moment verschillend kan zijn.¹⁴² Een symbolische daad van een sterke partij kan zeer bedreigend overkomen op een andere partij. Een voorbeeld hiervan is wanneer een grootmacht de toevoerhaven van een klein land blokkeert, wanneer dit besloten heeft om iets te doen tegen de wil van de grootmacht in. Het kleine land zal in dit geval waarschijnlijk inbinden zonder bloedvergieten, maar het zal zich pijnlijk in de soevereiniteit aangetast voelen.

De kameleon, die oorlog is als instrument van politiek, komt voort uit het derde belangrijke concept van Clausewitz: de Drie-eenheid:

---

¹³⁵ Heuser, *Reading Clausewitz*, 30-31.

¹³⁶ Clausewitz, *On War*, 99.

¹³⁷ *Ibidem*, 87.

¹³⁸ *Ibidem*, 88-89.

¹³⁹ *Ibidem*, 99.

¹⁴⁰ Heuser, *Reading Clausewitz*, 34.

¹⁴¹ Clausewitz, *On War*, 101.

¹⁴² *Ibidem*, 90.

*'As a total phenomenon its dominant tendencies always make war a paradoxical trinity - composed of primordial violence, hatred, and enmity, which are to be regarded as a blind natural force; of the play of chance and probability within which the creative spirit is free to roam; and of its element of subordination, as an instrument of policy, which makes it subject to reason alone.'*¹⁴³

Deze passage staat bekend als de *primaire* Drie-eenheid. De meeste aandacht van de mensen die zich lieten inspireren door Clausewitz ging echter uit naar de *secundaire* Drie-eenheid, die hij na de primaire Drie-eenheid beschreef. Deze vormde de basis voor het concept van *trinitarian warfare*.¹⁴⁴

*'The first of these three aspects mainly concerns the people; the second the commander and his army; the third the government. The passions that are to be kindled in war must already be inherent in the people; the scope which the play of courage and talent will enjoy in the realm of probability and chance depends on the particular character of the commander and the army; but the political aims are the business of government alone.'*¹⁴⁵

Zoals uit de eerste passage blijkt, was het Clausewitz eigenlijk te doen om de primaire Drie-eenheid die inherent was aan het fenomeen oorlog. Oorlog was een kameleon die zijn kleur aanpaste naar gelang de situatie, maar het bleef altijd een kameleon. Deze kameleon had drie eigenschappen die altijd hetzelfde bleven, welke kleur hij ook aannam. Dit was de primaire Drie-eenheid, de universele theorie van oorlogvoering.

Het laatste belangrijke concept van Clausewitz is *fRICTIE*. Dit begrip is van groot belang op het militair-strategische-, operationele- en tactische niveau van de krijgsmacht. Deze verschillende niveaus vormen de spreekwoordelijke piramide van het militair optreden. Clausewitz introduceert het begrip *fRICTIE* om aan te geven dat oorlog geen wiskundig proces is. Hoewel op voorhand de doelen, strategie en operatieplannen voor de hand liggend kunnen zijn, is de uitvoering onderhevig aan kleine incidenten en factoren die het initiële plan belemmeren. Dit noemt hij *fRICTIE*. *FRICTIE* zijn in zijn woorden de factoren die echte oorlog

---

¹⁴³ Ibidem, 101.

¹⁴⁴ Heuser, *Reading Clausewitz*, 53-54.

¹⁴⁵ Clausewitz, *On War*, 101.

doen verschillen van oorlog op papier.¹⁴⁶ Het begrip *fRICTIE* komt in de laatste twee paragrafen van dit hoofdstuk verder ter sprake.

In deze eerste paragraaf werden de belangrijkste concepten uit *Vom Kriege* uiteengezet. Clausewitz schreef zijn boek in de eerste helft van de negentiende eeuw. Hoewel het dus een oud boek is, blijft *Vom Kriege* op veel militaire academies één van de belangrijkste werken. Uiteraard zijn er ook wetenschappers die vinden dat Clausewitz om verschillende redenen afgedaan heeft. Hun kritiek werd invloedrijker vanaf het einde van de Koude Oorlog. De discussie die zij aanzwengelden komt in de volgende paragraaf aan bod.

2.2 De kritiek op Clausewitz na het vallen van de Muur

Na het einde van de Koude Oorlog werd de bipolaire wereldorde ingeruild voor een nieuwe orde waarin alleen de Verenigde Staten als supermacht overbleef. Met name voor militair historici en militair strategen was deze radicale verschuiving van de context van hun discipline van groot belang. De bipolaire wereldorde van de Koude Oorlog had hun werk sterk beïnvloed, omdat dit de grote confrontatie van hun tijd was geweest. Het duurde als gevolg van deze verschuiving niet lang voordat de aanval op het denken van Clausewitz werd geopend.

Mike Smith zet in de bundel *Rethinking the Nature of War* uiteen hoe de strategische context na het einde van de Koude Oorlog de oorzaak was van het debat rond Clausewitz. Smith stelt dat Clausewitz feitelijk al redelijk ver naar de achtergrond was verdwenen tijdens de Koude Oorlog. Het Clausewitziaanse concept dat oorlog de voortzetting is van politiek met andere middelen, was immers achterhaald geraakt bij een conflict tussen Oost en West, waarbij het uitbreken van oorlog vanwege kernwapens min of meer het einde der tijden zou betekenen. Militaire strategie werd in de Koude Oorlog grotendeels bepaald door calculatie van nucleaire pariteit en afschrikking.¹⁴⁷ Toen de dreiging van een kernoorlog was geweken, kwam de internationale gemeenschap van militair historici en militair strategen in een vacuüm terecht waarbij de volledige focus op het overzichtelijke conflict tussen enerzijds het liberale Westen met de NAVO en anderzijds het communistische Oosten met het Warschaupact niet meer relevant was. Deze tegenstelling had decennia lang alle intra- en interstatelijke conflicten in de wereld gekaderd in een strijd tussen Moskou en Washington.¹⁴⁸

---

¹⁴⁶ Ibidem, 138.

¹⁴⁷ M.L.R. Smith, 'Strategy in an age of 'low-intensity' warfare. Why Clausewitz is still more relevant than his critics', in: I. Duyvesteyn en J. Angstrom, *Rethinking the nature of war* (Londen 2005) 28-64, aldaar 45.

¹⁴⁸ Smith, 'Strategy in an age of 'low-intensity' warfare', 48.

Het conflict tussen Oost en West, aldus Smith, had zo het wereldbeeld van de wetenschappers bepaald dat de strategische uitdagingen die zij tegenkwamen tot 'nieuw' werden bestempeld. Daarnaast werden de nieuwe conflicten omgedoopt tot *low-intensity warfare*, omdat zij een andere verschijningsvorm hadden dan de reguliere oorlogen van voorheen. Reguliere oorlogen waren tot dan toe directe confrontaties tussen massalegers geweest. *Low-intensity warfare* was echter een variëteit van etnische, sociale of politieke conflicten binnen de Derde Wereld. Deze conflicten kwamen al jaren voor, maar er was nu pas echt aandacht voor. In het nieuwe denken werd benadrukt dat deze conflicten na de Koude Oorlog vooral veel *vaker* voorkwamen dan interstatelijke conflicten. Hierbij werd voorbijgegaan aan het feit dat dit altijd al het geval was geweest, maar dat deze conflicten altijd gekaderd waren in de grote confrontatie tussen Oost en West of simpelweg in het Westen niet belangrijk werden gevonden.¹⁴⁹

Als gevolg van de mislukte Vietnamoorlog en de negatieve associatie met het koloniale verleden waren in het Westen de ervaringen met irreguliere oorlogen grotendeels in de vergetelheid geraakt. Strategische concepten als *counter-insurgency* hadden een negatieve connotatie gekregen.¹⁵⁰ Met het beeld dat Mike Smith schetst van de invloed van het einde van de Koude Oorlog op het strategisch denken, plaatst hij terecht een nuance bij het debat rond Clausewitz. Het einde van dit conflict - dat de tweede helft van de twintigste eeuw zo sterk bepaald heeft - had immers zeer bepalende invloed op het militaire denken. Desalniettemin heeft het debat over Clausewitz' werk de afgelopen twintig jaar weldegelijk nuttige inzichten opgeleverd. De twee belangrijkste critici van Clausewitz voor dit onderzoek zijn Martin van Creveld en Mary Kaldor. Deze twee wetenschappers zetten na de Koude Oorlog het concept van de Drie-eenheid onder druk. In de volgende alinea's komen zij één voor één aan het woord.

Al snel na het vallen van de Muur verscheen in 1991 het eerste boek dat aan de stoelpoten van het Clausewitziaanse wereldbeeld zaagde. Martin van Creveld's *On Future War* opende de aanval op wat Van Creveld *trinitarian warfare* noemt, het secundaire deel van de Drie-eenheid waarbij *regering*, *leger* en *bevolking* centraal staan. Van Creveld benadrukt dat het uitgangspunt waarop *trinitarian warfare* gebaseerd is niet tijdloos is. Het concept is slechts toepasbaar op de periode na de Vrede van Westfalen in 1648 tot nu, met een korte interval vanaf de Franse Revolutie tot de Restoratie.¹⁵¹ Voor 1648 was oorlog immers een

---

¹⁴⁹ Ibidem, 48.

¹⁵⁰ Ibidem, 40.

¹⁵¹ M. Van Creveld, *On Future War* (Londen 1991) 41.

activiteit geweest die door allerlei verschillende actoren werd gevoerd in plaats van alleen door de staat.¹⁵² Na 1648 werd oorlog echter een activiteit van soevereine staten met het monopolie op geweld. Zij hanteerden een strikte juridische scheiding tussen *regering*, *leger* en *bevolking*.¹⁵³ Juist dit Westerse paradigma van staat tegen staat maakt Clausewitz ongeschikt voor de analyse van *low-intensity warfare* vroeger en nu. In grote delen van de wereld bestond deze scheiding vroeger immers niet, waardoor *low-intensity warfare* door de koloniale machten in de negentiende eeuw nauwelijks als oorlog gezien werd, aldus Van Creveld.¹⁵⁴ Hetzelfde gaat nog steeds op voor hedendaagse conflicten in de Derde Wereld.¹⁵⁵ Deze conflicten worden steeds minder gekenmerkt door reguliere, staande staatslegers en steeds meer door irregulier optredende niet-staatelijke actoren.¹⁵⁶ Westerse landen blijven in deze conflicten echter vasthouden aan het idee van *trinitarian warfare*, omdat zij daar militair, technologisch en economisch het beste voor zijn uitgerust.¹⁵⁷

Naast de kritiek op het Clausewitziaanse paradigma van interstatelijke oorlog richt Van Creveld zijn pijlen ook op het concept van oorlog als instrument van politiek. Het begrip *Politik* uit *Vom Kriege* is volgens Van Creveld niet universeel toepasbaar op machtsrelaties in verschillende culturen, maar juist specifiek gericht op het politieke discours binnen een staat. Dit maakt het tot een concept dat niet toepasbaar is buiten de context van de Westerse interstatelijke oorlog.¹⁵⁸ Bovendien betoogt Van Creveld dat oorlog vaak wordt ingegeven door ideeën van gerechtigheid en religie. Het motief van gerechtigheid komt voort uit de Westerse traditie van *just war*, waarin oorlog gerechtvaardigd moest worden als moreel juist om de *status quo* van de vrede te mogen doorbreken.¹⁵⁹ Daarnaast noemt Van Creveld oorlog om religieuze redenen als een aparte categorie. De Heilige Oorlog was binnen de Joods-christelijke traditie de hoogste vorm van oorlog in de hiërarchie van oorlogen.¹⁶⁰ Ook in de Islam werd dit principe overgenomen met het idee van de *jihad*.¹⁶¹ Vervolgens stelt Van Creveld dat in sommige gevallen oorlog plaatsvindt waarin het voortbestaan van een gemeenschap of volk op het spel staat. Oorlog als instrument van politiek is niet toepasbaar in

---

¹⁵² Van Creveld, *On Future War*, 50

¹⁵³ *Ibidem*, 41.

¹⁵⁴ *Ibidem*, 49-50.

¹⁵⁵ *Ibidem*, 57.

¹⁵⁶ M. van Creveld, 'What is wrong with Clausewitz?', in: G. de Nooy (ed.), *The Clausewitzian Dictum and the Future of Western Military Strategy* (Den Haag 1997) 7-23', aldaar 9-10.

¹⁵⁷ Van Creveld, *On Future War*, 59.

¹⁵⁸ *Ibidem*, 125.

¹⁵⁹ *Ibidem*, 128.

¹⁶⁰ *Ibidem*, 134.

¹⁶¹ *Ibidem*, 140.

deze strijd om leven of dood.¹⁶² Ten slotte is de reden waarom oorlogen worden gevochten volgens Van Creveld nooit een kwestie van belangen. Het idee dat iemand zijn leven geeft voor het belang van een ander, is volgens hem absurd.¹⁶³ Voor sommige strijders of militairen komt het bewust opzoeken van oorlogsgeweld simpelweg voort uit de lust naar avontuur, waarbij oorlog een doel op zich is.¹⁶⁴ Oorlog is in de meeste gevallen echter een gevecht tussen twee tegenstanders, waarbij het geweld uiteindelijk dient ter verdediging van het eigen leven of dat van naasten.¹⁶⁵

Het tweede belangrijke werk met kritiek op Clausewitz verscheen in 1999, namelijk het boek *New & Old Wars* van Mary Kaldor. Kaldor borduurt voort op de kritiek van Martin van Creveld. Zij betoogt in haar boek dat er sinds de jaren tachtig en negentig sprake is van *new wars*. Deze *new wars* zet zij af tegen *old wars*, i.e. interstatelijke oorlogen.¹⁶⁶ Kaldor geeft hierbij in haar hoofdstuk over *old wars* een uiteenzetting van de militaire geschiedenis op soortgelijke wijze als Van Creveld dit doet. Bij Van Creveld is de aanval echter direct op Clausewitz' *Vom Kriege* gericht, terwijl bij Kaldor Clausewitz vooral dient ter illustratie van het interstatelijke discours van de *old wars*:

*'Clausewitz defined war as 'an act of violence intended to compel our opponent to fulfill our will'. This definition implied that 'we' and 'our opponent' were states, and the 'will' of one state could clearly defined. Hence war, in the Clausewitzean definition, is war between states for a definable political end, i.e. state interest.'*¹⁶⁷

De *old wars* deelt Kaldor op in vier historische varianten die vastgesteld worden op basis van vijf factoren: *Type of polity*, *Goals of war*, *Type of Army*, *Military Technique* en *War Economy*.¹⁶⁸ De *new wars* omschrijft zij daarom ook binnen de kaders van deze factoren.

Kaldor betoogt in haar boek dat globalisering de belangrijkste ontwikkeling is die ten grondslag ligt aan de opkomst van *new wars*, vanwege de erosie van de autonomie van de staat en zijn monopolie op geweld.¹⁶⁹ Bij *new wars* is sprake van een mengsel van oorlog,

---

¹⁶² Ibidem, 142.

¹⁶³ Ibidem, 158-159

¹⁶⁴ Van Creveld, 'What is wrong with Clausewitz?', 18-20.

¹⁶⁵ Van Creveld, *On Future War*, 161.

¹⁶⁶ M. Kaldor, *New & Old Wars. Organized Violence in a Global Era* (Cambridge 1999) 1.

¹⁶⁷ Kaldor, *New & Old Wars*, 15.

¹⁶⁸ Ibidem, 15.

¹⁶⁹ Ibidem, 4.

georganiseerde misdaad en grootschalige schending van mensenrechten.¹⁷⁰ Het doel van *new wars* is wat Kaldor *identity-politics* noemt, oftewel een machtsclaim op basis van het uitsluitingmechanisme van een particularistische identiteit.¹⁷¹ De strategie die hierbij wordt gebruikt, is het vermijden van de directe confrontatie of controle over een territorium. In plaats daarvan is controle van de bevolking door middel van het zaaien van angst en haat het doel. Zuiveringen van de bevolking op basis van *identity-politics* is één van de manieren om dit te bewerkstelligen.¹⁷² De laatste cruciale factor, die Kaldor verbindt aan de *new wars*, is een geglobaliseerde oorlogseconomie. Waar *old wars* mogelijk werden gemaakt door centralisatie van de economie, worden *new wars* juist op decentrale basis gefinancierd, namelijk door externe bronnen wereldwijd, plunder en handel op de zwarte markt.¹⁷³ Daarnaast stelt Kaldor dat economisch profijt bij *new wars* soms een dynamiek veroorzaakt waarin de instandhouding van oorlog slechts dient omwille van dit economisch profijt:

*'war provides a legitimation for various criminal forms of private aggrandizement while at the same time these are necessary sources of revenue in order to sustain the war. The warring parties need more or less permanent conflict both to reproduce their position of power and for acces to resources.'*¹⁷⁴

In deze paragraaf kreeg het Clausewitziaanse paradigma van oorlogvoering kritiek vanuit verschillende invalshoeken. Mike Smith legt hierbij uit dat deze kritiek vooral het gevolg is van het einde van de Koude Oorlog. Het strategisch denken werd lange tijd bepaald door de tegenstelling tussen Oost en West, waardoor er nauwelijks aandacht was voor *low-intensity warfare* in de Derde Wereld. Martin van Creveld wijst echter op overeenkomsten tussen deze *low-intensity warfare* en de periode van voor de Vrede van Westfalen van 1648. Hij verbindt Clausewitz daarmee met het paradigma van interstatelijke oorlog, dat niet tijdloos is vanwege het belang van niet-statelijke actoren vroeger en nu. Hetzelfde doet ook Mary Kaldor die Clausewitz ziet als representant van het discours van *old wars*. Zij formuleert het concept van *new wars* in de huidige, geglobaliseerde wereld. Behalve kritiek op het interstatelijke discours hebben Van Creveld en Kaldor ook kritiek op het Clausewitziaanse concept van oorlog als instrument van politiek. Van Creveld noemt

---

¹⁷⁰ Ibidem, 1-2.

¹⁷¹ Ibidem, 6.

¹⁷² Ibidem, 8.

¹⁷³ Ibidem, 9.

¹⁷⁴ Ibidem, 110.

gerechtigheid, religie en een strijd om het voortbestaan als alternatieve motieven voor oorlog, terwijl Kaldor in de *new wars* een dynamiek waarneemt waarbij oorlog in sommige gevallen economisch profijt als doel heeft. De kritiek op Clausewitz heeft aldus zowel betrekking op het concept van de Drie-eenheid als op het concept van oorlog als voorzetting van politiek met andere middelen. In welke mate het gedachtegoed van Clausewitz bestand is tegen deze kritiek wordt in de volgende paragraaf uiteengezet.

2.3 De kritiek op Clausewitz gepareerd

Zonder twijfel zijn grote delen van *Vom Kriege* door de technologische vooruitgang van de afgelopen twee eeuwen niet meer bruikbaar voor het huidige militaire optreden. Boek I van *Vom Kriege* beoogt echter de universele aard van oorlogvoering vast te stellen, dus dit deel van Clausewitz' werk zou tijdloos moeten zijn. In welke mate dit het geval is voor het Westers expeditionair optreden wordt in de volgende paragraaf behandeld. Alvorens de focus naar het Westers expeditionair optreden te verleggen, is het echter noodzakelijk de kritiek op Clausewitz te pareren. Dit wordt gedaan aan de hand van tegenargumenten die enkele aanhangers van het gedachtegoed van Clausewitz aanvoeren.

Zoals eerder beschreven, gelden voor Clausewitz twee belangrijke uitgangspunten, namelijk dat oorlog de voorzetting is van politiek met andere middelen en dat het een daad van geweld is om de vijand onze wil op te leggen. Hoewel een deel van de kritiek zich op deze twee zaken richt, is er ook kritiek op de verklarende Drie-eenheid achter deze twee constatering. Het is belangrijk voor het begrip van Clausewitz' theorie om het verschil tussen absolute oorlog en oorlog in werkelijkheid in gedachte te houden. De absolute oorlog zonder remmingen wordt in werkelijkheid beperkt door invloeden van binnen en buiten de daadwerkelijke gewelddadige strijd. Dit kunnen bijvoorbeeld matigende politieke leiders zijn, maar ook een sterkere tegenstander met wie de directe confrontatie wordt gemeden. Deze matigende invloeden zijn terug te herleiden tot het handelen van de actoren van de secundaire Drie-eenheid: *bevolking*, *leger* en *regering*. Het resultaat is oorlog in werkelijkheid. De conclusie van Clausewitz is dus dat oorlog de voortzetting is van politiek met andere middelen.

De Drie-eenheid van Clausewitz waar Martin van Creveld en Mary Kaldor zich op focussen, is die van *bevolking*, *leger* en *regering*. Hun argumentatie tegen Clausewitz richt zich zodoende op het gebrek aan ruimte voor niet-statelijke oorlog. Bart Schuurman benadrukt echter dat de Drie-eenheid die zij voor ogen hebben niet de Drie-eenheid is die centraal staat voor Clausewitz. De actoren, in dit geval *bevolking*, *leger* en *regering*, vormen

de secundaire Drie-eenheid die veranderlijk is per situatie. Het is echter de primaire Drie-eenheid die onveranderlijk is.¹⁷⁵ De primaire Drie-eenheid is die van *geweld, haat en vijandschap; kans en waarschijnlijkheid*; en de *onderwerping van oorlog tot instrument van politiek op basis van rationaliteit*. Van deze drie elementen zijn achtereenvolgens *bevolking, leger en regering* dus *optioneel* de vormgevers.¹⁷⁶ De rol van regering kan in het geval van *new wars* of een context met niet-statelijke actoren zodoende net zo goed worden gespeeld door bijvoorbeeld een rebellenleider of een *condottieri*, omdat juist het element *rationaliteit* belangrijk is.

Het volgende punt van commentaar op de critici voor wie *low-intensity warfare* iets geheel eigens is, geeft Mike Smith. Hij stelt dat in feite elke verschijning van oorlog nog steeds oorlog is, namelijk geweld om de vijand onze wil op te leggen.¹⁷⁷ Hij gaat hierbij terug naar de tekst van Clausewitz die schreef dat oorlog altijd varieert van aard en motieven naar gelang de situatie, maar dat het verloop bepaald wordt door de relatieve kracht van de strijdende partijen. De gekozen middelen en strategie gaan uit van de calculatie van zwakte en kracht van de tegenstander. Zo zal een zwakke tegenstander de directe confrontatie vermijden vanwege een gebrek aan middelen, terwijl een machtige tegenstander deze juist zal zoeken om zijn overmacht tot gelding te laten komen.¹⁷⁸ Smith stelt zodoende dat *low-intensity warfare* voor het Westen net zo goed oorlog is volgens het paradigma van Clausewitz. Deze conflicten zijn vaak guerrillaoorlogen met *insurgents*, oftewel opstandelingen. De manier van vechten van de opstandelingen is een reactie op de Westerse overmacht in een directe confrontatie als gevolg van de superieure Westerse militaire technologie. Met de asymmetrische aanvallen van opstandelingen hebben Westerse krijgsmachten echter meer moeite. Het is daarom logisch dat de opstandelingen het voordeel van asymmetrische aanvallen als bomaanslagen en *hit-and-run* acties benutten. Smith stelt ten slotte dat: 'Guerrilla methods do exist as *tactics* within war, but they do not intrinsically constitute a separate category of war.'¹⁷⁹

Het volgende punt van kritiek dat weerlegt moet worden, komt van Martin van Creveld. Hij stelt dat andere redenen voor oorlogen, zoals religie, gerechtigheid of zelfs het voorbestaan, vaak belangrijker zijn dan politieke motieven. Wanneer oorlog daadwerkelijk

---

¹⁷⁵ B.W. Schuurman, 'Clausewitz en de *new wars* denkers. Een nieuwe kijk op het trinitaire concept en de critici', *Militaire Spectator* 179-1 (2010) 33-43, aldaar 39.

¹⁷⁶ Clausewitz, *On War*, 101.

¹⁷⁷ Smith, 'Strategy in an age of 'low-intensity' warfare', 48-19.

¹⁷⁸ *Ibidem*, 49.

¹⁷⁹ *Ibidem*, 51.

een strijd is om het voortbestaan is deze volgens Van Creveld niet meer te definiëren als instrument van politiek. Dit punt is eenvoudig te pareren., want in dat geval komt de oorlog simpelweg heel dicht bij het idee van absolute oorlog dat Clausewitz formuleerde in *Vom Kriege*. Vervolgens is religie als motief weldegelijk te kaderen als een politieke agenda. In het geval van een vergelijking tussen bijvoorbeeld seculiere ideologieën en religie is in beide gevallen immers sprake van een subjectieve verklarende visie op de wereld waarin de aanhanger oprecht gelooft. Elke aanhanger van welke verklarende visie dan ook zal *zichzelf* als rationeel zien. Hoewel de politieke doelen van bijvoorbeeld wereldwijde democratisering en wereldwijde verspreiding van het salafisme heftig op elkaar botsen, zijn het beide *vanuit de actor* beschouwde rationele keuzes. Al kunnen doelen nog zo vreemd of onrechtvaardig zijn vanuit een *ander perspectief*, zij worden vaak op rationele wijze nagestreefd. Het is daarom een misvatting tegenstanders als irrationeel te beschouwen of jezelf als volledig objectief te bestempelen. Het punt van Van Creveld van gerechtigheid als motief voor oorlog is echter minder eenvoudig als rationeel te bestempelen. Gerechtigheid wordt immers sterk gedreven door emoties, zoals wraak. Hoogstens zou de dreiging van vergelding herhaling van de gewroken daad kunnen voorkomen. Hoewel de rationaliteit van gerechtigheid als motief voor oorlog twijfelachtig is, geldt in ieder geval ook bij een wraakoefening dat deze op rationele wijze wordt uitgevoerd.

Een belangrijke aanhanger van het gedachtegoed van Clausewitz is Christopher Bassford. Hij betoogt dat zowel emotie als ratio een product is van het menselijk brein. Er is zodoende geen rationele overweging tot een doel te geven zonder de emoties te benoemen die plaats geven voor dit doel.¹⁸⁰ Clausewitz stelt dat oorlog uiteindelijk onderworpen is aan de rede, desondanks twijfelt hij in *Vom Kriege* aan de mogelijkheid van pure rationaliteit zonder emotie. Emoties doen zich namelijk ook gelden op het hoogste niveau van de Drie-eenheid, de politiek.

*'If war is an act of force, the emotions cannot fail to be involved. War may not spring from them, but they will still affect it to some degree, and the extent to which they do so will depend not on the level of civilization but on how important the conflicting interests are and on how long their conflict lasts.'*¹⁸¹

---

¹⁸⁰ C. Bassford, 'The Primacy of Policy and the 'Trinity' in Clausewitz's Mature Thought', in: H. Strachan en A. Herberg-Rothe (ed.), *Clausewitz in the Twenty-First Century* (Oxford 2007) 74-90, aldaar 88-89.

¹⁸¹ Clausewitz, *On War*, 85.

Naast de rol van religie en gerechtigheid benoemen critici ook andere motivaties. Wat betreft het punt van Mary Kaldor dat partijen in sommige gevallen gebaat zijn bij een voortzetting van het conflict vanwege economisch profijt, geldt dat ook economisch profijt een rationeel doel is. Daarnaast geldt dat een staat niet per definitie een democratie of verzorgingsstaat is zoals wij deze kennen in Europa. De definitie van een staat is immers dat deze een territorium en een permanente bevolking heeft en onder de jurisdictie van een soevereine regering valt.¹⁸² Een regeringsleider van een staat kan in dat geval evenals een zelfverrijkende *warlord* slechts despotische doelen hebben waarvan alleen hij profiteert. Hiermee zou er weinig verschil zijn tussen een staat en een niet-statelijke actor. Met deze gedachte in het achterhoofd kunnen de niet-statelijke actoren van *new wars* eveneens worden geanalyseerd vanuit Clausewitziaans perspectief. Desalniettemin is dit minder belangrijk voor dit onderzoek aangezien het onderzoeksobject een statelijke actor betreft.

Christopher Bassford beaamt het punt van Mike Smith dat de verschijning van oorlog per geval kan verschillen, maar dat de onderliggende drijvende krachten onveranderlijk zijn. Clausewitz gebruikt hiervoor de metafoer van de kameleon.¹⁸³ Daarnaast bespeurt Bassford sinds het verschijnen van het boek *On Strategy* van Harry G. Summers een in hoge mate 'voorschrijvend' gehalte van de Drie-eenheid binnen de literatuur. Bassford doelt hiermee op het gebruik van de secundaire Drie-eenheid om militaire mislukkingen of successen te verklaren. Summers verklaart het falen van de Vietnamoorlog vanuit een imperfecte secundaire Drie-eenheid. De oorlog werd verloren, omdat de Amerikaanse bevolking nooit op de juiste manier bij de oorlog betrokken was geraakt. Dit is toe te schrijven aan de relatie tussen de Amerikaanse regering en het Amerikaanse volk. Op soortgelijke wijze betogen gelijkgezinde wetenschappers dat een overwinning niet mogelijk is indien de drie actoren van de secundaire Drie-eenheid niet in balans zijn.¹⁸⁴ Clausewitz' Drie-eenheid is volgens Bassford echter bedoeld als het tegenovergestelde van een balans. De relatie tussen de drie elementen is juist inherent instabiel en verschuivend. De instabiele Drie-eenheid overstijgt het idee van een balans en kan daarom alleen vanuit een beschrijvend perspectief op het verloop van een oorlog gehanteerd worden. Summers' analyse van de Vietnamoorlog was erop gericht geweest te verklaren waarom de Verenigde Staten hadden gefaald, maar volgens Bassford leent de Drie-eenheid zich hier dus niet voor. Aangezien de Drie-eenheid per definitie

---

¹⁸² R. Jackson en G. Sørensen, *Introduction to International Relations. Theories and approaches* (4e druk; Oxford 2010) 2.

¹⁸³ Bassford, 'The Primacy of Policy and the 'Trinity' in Clausewitz's Mature Thought', 78.

¹⁸⁴ *Ibidem*, 80.

instabiel is, zal er geen situatie mogelijk zijn waarin er volledige balans is. Het is dus ook niet mogelijk winst of verlies te verklaren aan de hand van de relatie tussen de actoren.¹⁸⁵

Na het pareren van de kritiek in deze paragraaf blijkt dat ook de aanhangers van Clausewitz het niet altijd met elkaar eens zijn. Volgens Christopher Bassford hanteren de voorstanders de Drie-eenheid namelijk niet altijd juist. Waar de aanhangers het wel over eens zijn, is dat de critici van Clausewitz zich ten onrechte keren tegen de secundaire Drie-eenheid. Deze slaat immers slechts op de verschijningsvorm van een oorlog. Het is juist de primaire Drie-eenheid van Clausewitz die volgens Bart Schuurman en Mike Smith van belang is, omdat deze onveranderlijk is. De conflicten met niet-statelijke actoren zijn daarom nog steeds oorlogen, waarbij oorlog uiteindelijk bovenal onderworpen is aan politiek op basis van rationaliteit. Hierbij geldt dat vooral het perspectief van de actor van belang is, omdat rationaliteit onder invloed staat van een subjectief wereldbeeld en emoties. De verschijningsvorm van oorlog die in dit onderzoek centraal staat is het Westers expeditionair optreden. Dit Westers expeditionair optreden wordt in de volgende paragraaf geanalyseerd op basis van de concepten van Clausewitz in *Vom Kriege*.

2.4 Het theoretisch kader van het Westers expeditionair optreden

In de vorige paragraaf bleek dat de kritiek op Clausewitz in grote mate wordt bepaald door het 'nieuwe' optreden van de Westerse krijgsmachten na de Koude Oorlog. Westers expeditionair optreden is de term die hiervoor wordt gebruikt in dit onderzoek. Voor een gefundeerde positionering van dit onderzoek met betrekking tot het Westers expeditionair optreden wordt de kritiek van de tegenstanders van Clausewitz meegenomen. Sommige punten hierin bieden immers waardevolle inzichten. Uiteindelijk levert dit een theoretisch kader op voor het Westers expeditionair optreden.

De belangrijkste termen voor het Westers expeditionair optreden zijn *limited war* en *war by choice*. Het Westers expeditionair optreden vindt plaats buiten het gebied waarin *regering* en *bevolking* zich begeven, want er is geen directe militaire bedreiging van het territorium door een vreemde mogendheid meer sinds het einde van de Koude Oorlog. Bovendien staat het voortbestaan van *regering* noch *bevolking* op het spel. Deze twee punten zijn van groot belang gezien de bewuste tegenstelling in Clausewitz' betoog. Eerder werd al beschreven dat Clausewitz een beeld schetste van *ideal war* of absolute oorlog zonder remmingen, maar dat dit in werkelijkheid eigenlijk zelden tot nooit voorkwam door

---

¹⁸⁵ Ibidem, 80-81.

matigende invloeden. Het resultaat was oorlog in werkelijkheid ofwel *limited war*. Beatrice Heuser beschrijft in haar boek *Reading Clausewitz* hoe *limited war* relevant is voor het heden. Zij maakt hierbij naast het boek *Vom Kriege* gebruik van briefwisselingen van Clausewitz om zijn punt te verduidelijken. Een citaat uit een brief uit 1827 schetst een beeld van *limited war* zoals Clausewitz dit bedoelde, namelijk nog steeds als oorlog.

*'wars with much more limited aims, for example a mere threat, armed negotiations, or in the case of alliances, a merely symbolical gesture. It would be quite unphilosophical to pretend that these wars do not come under the rules of the art of war [...] the duty and the right of the art of war in relation to policy-makers is mainly to prevent policy-makers from asking for things which are contrary to the nature of war, lest they make mistakes in the wielding of this instrument through ignorance of its effects.'*¹⁸⁶

Dat Westers expeditionair optreden ver is verwijderd van absolute oorlog zonder remmingen is duidelijk, maar het is nog steeds oorlog. Het is belangrijk te beseffen dat wat geldt met betrekking tot het beperkte belang voor de Westerse mogendheden meestal niet geldt voor hun tegenstanders. Vaak zijn de tegenstanders immers veel meer betrokken bij de oorlog, omdat deze in hun thuisland plaatsvindt. Bovendien kunnen er grote belangen op spel staan, bijvoorbeeld het behoud van een op hun ideologie of religie gebaseerde samenleving. Dit maakt de strijd voor de tegenstanders meer absoluut dan voor de uitgezonden militairen. Voor de uitgezonden militairen geldt echter hoe verder verwijderd van noodzakelijk de oorlog is, hoe minder absoluut en dus hoe minder er sprake is van een allesbepalende militaire strijd. Politieke doelen wegen als gevolg hiervan zwaarder dan puur militaire doelen als de verovering van een strategisch object. De volgende passages uit *Vom Kriege* schetsen de context van *limited war*.

'Hitherto it had been rather overshadowed by the law of extremes, the will to overcome the enemy and make him powerless. But as this law begins to lose its force and as this determination wanes, the political aim will reassert itself. If it is all a calculation of probabilities, based on given individuals and conditions, the political object, which was the original motive, must become an essential factor in the equation

---

¹⁸⁶ Heuser, *Reading Clausewitz*, 32.

*[...] the more modest your own political aim, the less importance you attach to it and the less reluctantly you will abandon it if you must.*¹⁸⁷

Clausewitz stelt aldus dat militair optreden politieker wordt naarmate dit minder absoluut is. Hij spreekt van een *origineel motief* waarmee de oorlog in eerste instantie wordt begonnen. Dit *origineel motief* is een politiek doel dat steeds zwaarder gaat wegen wanneer de strijd langer voortduurt. Het belang van dit doel binnen het politieke discours bepaalt uiteindelijk of het de moeite waard is de strijd voort te zetten of dat de zaak opgegeven wordt. Dit politieke doel kan immers verschillende reacties oproepen bij verschillende mensen of bij dezelfde mensen op een ander moment. 'We can therefore take the political object as a standard only if we think of *the influence it can exert upon the forces it is meant to move.*¹⁸⁸ In principe leidt het politieke doel tot een militair doel of object. 'The political object - the original motive for the war - will thus determine both the military objective to be reached and the amount of effort it requires.'¹⁸⁹ Het militaire object is echter veranderlijk of soms zelfs symbolisch:

*'Sometimes the political and military objective is the same - for example, the conquest of a province. In other cases the political object will not provide a suitable military objective. In that event, another military objective must be adopted that will serve the political purpose and symbolize it in the peace negotiations.'*¹⁹⁰

Clausewitz stelt dus dat het politieke doel slechts als maatstaf dient met betrekking tot de krachten die zij moet bewegen, namelijk *bevolking, leger en regering*. Vervolgens benadrukt hij het belang van deze krachten. Een belang dat met name cruciaal is voor Westers expeditionair optreden vanwege de afwezige directe bedreiging van het territorium.

*'The less involved the population and the less serious the strains within states and between them, the more political requirements in themselves will dominate and tend to be decisive. Situations can thus exist in which the political object will almost be the sole determinant.'*¹⁹¹

---

¹⁸⁷ Clausewitz, *On War*, 90.

¹⁸⁸ *Ibidem*, 90.

¹⁸⁹ *Ibidem*, 90.

¹⁹⁰ *Ibidem*, 91.

¹⁹¹ *Ibidem*, 91.

Hier tekenen zich de eerste trekken van het belang van de bevolking in *Vom Kriege* zich af. Clausewitz heeft zijn Drie-eenheid dan nog niet genoemd, maar hij werkt er wel naar toe.

*'the less intense the motives, the less will the military element's natural tendency to violence coincide with political direction. As a result, war will be driven further from its natural course, the political object will be more and more at variance with the aim of ideal war, and the conflict will seem increasingly political in character [...] if policy is directed only toward minor objectives, the emotions of the masses will be little stirred and they will have to be stimulated rather than held back.'*¹⁹²

Hoe politieker het conflict is, des te minder emotie de bevolking drijft. Er staat in dat geval immers niet veel op het spel voor de bevolking; de strijd is niet noodzakelijk. Wanneer dit het geval is, is er een afweging mogelijk om de strijd voort te zetten of te beëindigen. De oorlog is dan een *war by choice*. In dat geval blijkt hoe belangrijk de *bevolking* voor Clausewitz is. Dit terwijl er in zijn tijd nauwelijks tot geen politieke inspraak was voor burgers, hetgeen impliceert dat dit belang alleen maar toegenomen is met de democratisering van de afgelopen twee eeuwen. De regering legt tegenwoordig immers verantwoording af aan een volksvertegenwoordiging. Bovendien is de regering uiteindelijk afhankelijk van de burgers om verkozen te worden.

Beatrice Heuser benadrukt het belang van 'great interest' of 'vital interest' die leiden tot absolute oorlogen in tegenstelling tot de *limited wars* met beperkte doelen en steun, waarvan *war by choice* het uiterste geval is. De Tweede Wereldoorlog is volgens haar de laatste oorlog geweest waarbij de gehele bevolking werd gemobiliseerd.¹⁹³ Vooral het beeld van beperkte doelen bereiken op basis van beperkte steun is relevant voor de analyse van het eigentijdse optreden van Westerse expeditiekrachten. Dit beeld verklaart de dagelijkse realiteit waarmee Westerse militairen te maken hebben op uitzending. Dit beeld wordt bevestigd door Rupert Smith, ex-officier en schrijver van het toonaangevende boek over de militaire operaties van Westerse landen *The Utility of Force*. Smith stelt dat 'the ends for which we fight are changing from the hard objectives that decide a political outcome to those of establishing conditions in which outcomes may be decided.'¹⁹⁴ Daarnaast stelt Smith dat met het achterwege blijven van de mobilisatie van de bevolking een militaire operatie

---

¹⁹² Ibidem, 99-100.

¹⁹³ Heuser, *Reading Clausewitz*, 41.

¹⁹⁴ R. Smith, *The Utility of Force. The Art of War in the Modern World* (Londen 2005) 269.

tegenwoordig verworden is tot één van de vele activiteiten van de staat, zonder ongelimiteerde steun: 'as soon as there was a significant danger of the military operation expanding too much and invading civilian society beyond certain barriers, it was effectively halted, by either changing the objective or withdrawal.'¹⁹⁵ Er is aldus sprake van een beperkt incasseringsvermogen op financieel en sociaal gebied, want wanneer de militaire operaties te duur werden en ten koste gingen van andere overheidstaken als bijvoorbeeld onderwijs, dan kwam er kritiek vanuit de bevolking.

Tot zover werd het Westers expeditionair optreden gekaderd als *limited war* en *war by choice*. In de vorige paragrafen bleek dat de primaire Drie-eenheid van Clausewitz onveranderlijk en universeel is. Het is dus aan de hand van deze primaire Drie-eenheid dat het Westers expeditionair optreden verder moet worden gekaderd. Volgens de analyse van Bassford in de vorige paragraaf kan de Drie-eenheid vanwege zijn inherent instabiele aard slechts vanuit beschrijvend perspectief worden gebruikt. Bassford heeft een punt wat betreft de inherente instabiliteit van de Drie-eenheid. Clausewitz omschrijft deze zelf immers als paradoxaal in zijn passage over de Drie-eenheid.¹⁹⁶ Toch is het idee van balans binnen de Drie-eenheid zo gek nog niet wanneer de originele tekst over de elementen van de Drie-eenheid in *Vom Kriege* nader wordt bestudeerd.

*'These three tendencies are like three different codes of law, deeprooted in their subject and yet variable in their relationship to one another. A theory that ignores any one of them or seeks to fix an arbitrary relationship between them would conflict with reality to such an extent that for this reason alone it would be totally useless. Our task therefore is to develop a theory that maintains a balance between these three tendencies, like an object suspended between three magnets.'*¹⁹⁷

De drie elementen variëren sterk van elkaar, maar het zijn toch deze elementen van de primaire Drie-eenheid die in balans moeten zijn als een 'object tussen drie magneten'.¹⁹⁸ Clausewitz spreekt dus weldegelijk van een *balans*. Deze moet echter - in tegenstelling tot de analyse van de Vietnamoorlog door Harry Summers - niet op de secundaire, maar op de *primaire* Drie-eenheid worden gebaseerd. Voor een analyse met de Drie-eenheid als uitgangspunt is het dan weldegelijk mogelijk een voorschrijvend gehalte hieraan te geven.

---

¹⁹⁵ Smith, *The Utility of Force*, 292.

¹⁹⁶ Clausewitz, *On War*, 101.

¹⁹⁷ *Ibidem*, 101.

¹⁹⁸ *Ibidem*, 101.

Uiteindelijk is dit het doel van dit onderzoek waarin een casus van Westers expeditionair optreden wordt geanalyseerd. Omwille van de duiding van succes of falen is het nuttig te kijken waar de balans binnen de primaire Drie-eenheid wel of niet was verstoord.

In andere onderzoeken waar de primaire Drie-eenheid wordt gebruikt, zijn de originele elementen van de primaire Drie-eenheid regelmatig anders geformuleerd. Christopher Bassford besteedt uitgebreid aandacht aan de duiding van deze begrippen. De alternatieve formuleringen van de primaire Drie-eenheid in de literatuur zijn volgens hem 'emotie, kans en rede', 'geweld, kans en waarschijnlijkheid, rationele calculatie' en abstracter 'irrationaliteit, non-rationaliteit en rationaliteit'.¹⁹⁹ In dit onderzoek is gekozen om zo dicht mogelijk bij de formulering van de primaire Drie-eenheid van Clausewitz te blijven, waardoor Bassfords formulering *geweld, kans en waarschijnlijkheid* en *rationele calculatie* het meest geschikt is.

Het element *geweld* is in deze alternatieve formulering niet per definitie fysiek. Bassford stelt dat het element *geweld, haat en vijandschap* uit de originele primaire Drie-eenheid goed samen te vatten is onder de noemer gewelddadige emotie.²⁰⁰ Een belangrijke kanttekening in het geval van Westers expeditionair optreden is dat er geen directe bedreiging is voor *regering* en *bevolking*. Bovendien staat het voortbestaan van Westerse landen zeker niet op het spel. Hierdoor is de pure gewelddadige emotie van de primaire Drie-eenheid bij de *bevolking* vrijwel afwezig. Zoals eerder in deze paragraaf werd beschreven, is het Westers expeditionair optreden vanwege de afwezige dreiging en beperkte doelen een voornamelijk politieke aangelegenheid, oftewel *war by choice*. Door de afwezigheid van de gewelddadige emotie en door het politieke karakter van het Westers expeditionair optreden moet dit element breed beschouwd worden als de *bereidheid tot inzet van geweld*.

Met betrekking tot het element van *oorlog tot instrument van politiek op basis van rationaliteit* brengen Bassfords andere twee formuleringen een te sterke scheiding tussen emotie of irrationaliteit enerzijds en rede of rationaliteit anderzijds. Hoewel rationaliteit weldegelijk het uitgangspunt blijft, is deze onderhevig aan subjectieve gedachtes en emoties bij individuen. Dat de scheiding tussen deze twee dus niet zo strikt is, kwam al naar voren in de paragraaf waar de kritiek op Clausewitz werd gepareerd. Daarbij bleek dat een politiek doel beïnvloed kan zijn door subjectieve zaken als ideologie en religie, maar dat de stappen om dit politieke doel te bereiken altijd op rationele wijze worden ondernomen. *Rationele calculatie* is daarom de meest geschikte formulering.

---

¹⁹⁹ Bassford, 'The Primacy of Policy and the 'Trinity' in Clausewitz's Mature Thought', 80.

²⁰⁰ Ibidem, 82.

Het laatste element van de primaire Drie-eenheid dat nog niet ter sprake kwam, is *kans en waarschijnlijkheid*. *Kans en waarschijnlijkheid* is ongeacht de verschijningsvorm van een oorlog van toepassing op militair optreden. Voornamelijk omdat dit element onderhevig is aan het tijdloze begrip *fictie*. *Fictie* is kort samengevat alles wat de uitvoering van het originele plan belemmert of onmogelijk maakt. *Fictie* wordt veroorzaakt door externe factoren. Deze kunnen in de *fysieke sfeer* liggen, zoals geografie en economie of in de *subjectieve sfeer*, zoals tegenstanders en bondgenoten. Een praktisch voorbeeld van *fictie* in de fysieke sfeer is een onoverzichtelijk bergachtig gebied waar operaties uitgevoerd worden waar de tegenstander beter bekend is. Hierdoor kan hij een directe confrontatie ontwijken door onzichtbaar te blijven. Dit maakt het oorspronkelijke plan van het militair verslaan van de vijand door middel van superieure militaire technologie onmogelijk. Een voorbeeld van *fictie* in de subjectieve sfeer is een bondgenoot die andere geweldsrichtlijnen hanteert. In het oorspronkelijke plan werd ervan uitgegaan dat er gezamenlijke operaties zouden worden uitgevoerd, maar in de praktijk blijkt dat deze bondgenoot geen offensieve acties uit mag voeren en slechts mag schieten wanneer hij wordt aangevallen.²⁰¹

Deze paragraaf over het Westers expeditionair optreden gaf het onderzoek een theoretisch kader op basis van de concepten van Clausewitz. Deze eigentijdse oorlogen zijn vanuit het perspectief van het Westen te beschouwen als *limited war* en *war by choice*. Deze conclusie impliceert dat het Westers expeditionair optreden een sterk politiek karakter heeft. Hoewel de conflicten, waar Westerse landen bij betrokken zijn, vaak asymmetrische confrontaties met opstandelingen zijn, worden deze conflicten in dit onderzoek weldegelijk als oorlog gezien. Het gedachtegoed van Clausewitz is daarom ook op dit optreden toepasbaar. Clausewitz' handvatten in dit theoretisch kader zijn de drie elementen van de onveranderlijke primaire Drie-eenheid die in balans moeten zijn, namelijk *geweld*; *kans en waarschijnlijkheid*; en *rationele calculatie*. Met deze handvatten voor de analyse van de inherente eigenschappen van oorlog wordt in de volgende paragraaf een praktisch toetsingsmodel vastgesteld.

2.5 Het toetsingsmodel

Uit de analyse vanuit Clausewitziaans perspectief bleek dat Westers expeditionair optreden wordt geanalyseerd vanuit het theoretisch kader van *limited war* en *war by choice*. In deze paragraaf wordt naar aanleiding van dit theoretisch kader een toetsingsmodel geformuleerd op

---

²⁰¹ Ibidem, 88-89.

basis van de primaire Drie-eenheid van Clausewitz. De meetbare toetsingswaarden die hierbij worden vastgesteld, zijn het uitgangspunt van de analyse waarbij de balans in de primaire Drie-eenheid wordt onderzocht in hoofdstuk drie.

Westers expeditionair optreden is *limited war* als gevolg van het einde van de Koude Oorlog. Het wegvallen van de dreiging van een allesvernietigende kernoorlog impliceerde een nieuw uitgangspunt van defensie. De verminderde dreiging resulteerde in vermindering van de publieke alsmede de politieke wil de hoge kosten van defensie te dragen, met lagere budgetten en kleinere krijgsmachten als gevolg.²⁰² Hoewel thans de situatie in Europa wederom lijkt terug te vallen in de oude tegenstelling tussen Oost en West in een nieuw jasje, was dit niet het geval ten tijde van de missie in Uruzgan. Sinds de jaren negentig was er telkens sprake van missies waarbij de risico's beperkt waren tot het oorlogstheater en er geen bedreiging was voor de Westerse landen zelf. Het terrorisme van 11 september 2001 doorbrak deze immuniteit van het Westen met een asymmetrische aanslag op burgers.²⁰³ Een dergelijke terroristische aanslag heeft echter niet de verovering van in dit geval het Westen als doel. Zodoende was het geen territoriale dreiging. De Duitse politicoloog Wilfried von Bredow beschrijft op treffende wijze de realiteit van Westers expeditionair optreden als gevolg van deze situatie:

*'In modern nation-states territorial defense is a generally accepted task. It is also a task common to society and to the armed forces. The new missions of the armed forces, although usually regarded with great sympathy by society, are the jobs of specialists often far away from home. Genocides and humanitarian catastrophes demand intervention, but whether this intervention is in the hands of 'our' soldiers or some other troops, or perhaps even of a private security firm, is of secondary importance.'*²⁰⁴

Von Bredow stelt dat *leger* en *bevolking* in de huidige context van afwezige dreiging nog steeds in goede relatie tot elkaar staan. De bevolking is niet spontaan pacifistisch geworden. Desalniettemin is deze tegenwoordig simpelweg minder betrokken bij de situatie van de

---

²⁰² Z. Maoz, 'Security for the People, Security by the People: The Paradox of Security in Modern Societies', in: G. de Nooy (ed.), *The Clausewitzian Dictum and the Future of Western Military Strategy* (Den Haag 1997) 43-58, aldaar 43.

²⁰³ McInnes, 'A different kind of war?', 115.

²⁰⁴ W. Von Bredow, 'Civil-Military Relations and Democracies', in: H. Strachan en A. Herberg-Rothe (ed.), *Clausewitz in the Twenty-First Century* (Oxford 2007) 266-282, aldaar 282.

krijgsmacht, omdat er geen dreiging is. Dit resulteert in een lage prioriteit voor de financiering van de krijgsmacht. Ten slotte staat deze krijgsmacht onder (indirecte) democratische controle, waardoor de beslissing tot het inzetten ervan en de doelen hierbij vrijwel geheel zijn onderworpen aan politieke overwegingen.²⁰⁵

Oorlog is vanuit dit perspectief nog steeds de voortzetting van politiek met andere middelen, maar de inzet is een keuze die wel of niet gemaakt kan worden. Het is immers *war by choice*. Clausewitz stelt dat met een kleiner belang het conflict politieker wordt en de politieke context aldus van steeds grotere invloed is. Uit boek I van *Vom Kriege* blijkt dat de bevolking door *geweld* gedreven wordt, maar dat deze emotie minder wordt naarmate er minder op het spel staat. Wanneer het *origineel motief* en de politieke doelen om geweld toe te passen van geringer belang zijn, dan moeten de emoties van de massa juist gestimuleerd worden in plaats van getemperd. In het theoretisch kader is daarom uitgegaan van de bereidheid tot inzet van geweld bij de bevolking als uitgangspunt. Dit is een belangrijk punt voor het toetsingsmodel van de primaire Drie-eenheid, want het is de vraag wat er in dat geval nodig is om de bevolking te overtuigen van het belang van deze inzet.

De politieke en maatschappelijke context van *war by choice* komt overeen met het door Harry Summers geschetste beeld van de Vietnamoorlog in zijn boek *On Strategy*. Hij noemde de houding van de Amerikaanse regering tijdens deze oorlog ingegeven vanuit een neo-18e-eeuws perspectief.²⁰⁶ Het feit dat de Amerikaanse bevolking geen dreiging voelde bij het conflict in Vietnam maakte dit tot 'Nixon's war' en 'the Army's war' in plaats van een oorlog die de Amerikaanse bevolking mobiliseerde tegen een reële bedreiging. Volgens Summers was het ontbreken van een oorlogsverklaring daarbij cruciaal.²⁰⁷ Het ontbreken van een oorlogsverklaring was wellicht symbolisch van waarde, maar het is vooral de associatie van de oorlog met politieke leiders die belangrijk is. Hoe sterk dit nog kan spelen blijkt bijvoorbeeld uit de manier waarop de Irak-oorlog nog steeds met George Bush en Tony Blair wordt geassocieerd. Dat een bepaalde oorlog als een individuele onderneming van een politiek figuur wordt gezien, lijkt haast op de tijd van de kabinettenoorlogen waarin Clausewitz werd geboren.

In de tijd van Clausewitz onderging de oorlogvoering juist de tegenovergestelde ontwikkeling van die in de jaren negentig met zijn verschijning van *war by choice*. Waar het einde van de Koude Oorlog in veel landen gepaard ging met het einde van de dienstplicht,

---

²⁰⁵ Von Bredow, 'Civil-Military Relations and Democracies', 282.

²⁰⁶ H.G. Summers jr., *On Strategy. A Critical Analysis of the Vietnam War* (4e druk: Novato 1984) 5.

²⁰⁷ Summers jr., *On Strategy*, 5.

maakte Clausewitz juist de geboorte van de dienstplicht mee. Voordat Frankrijk tot deze stap overging om de republiek te verdedigen, waren oorlogen immers een zaak geweest waar enkel vorsten met hun legers zich mee bezighielden. De bevolking speelde hierbij tot de *levée en masse* een beperkte rol. Vanaf de Franse Revolutie tot het einde van de Koude Oorlog was er echter een sterke verbondenheid geweest tussen bevolking en leger door de dienstplicht.

Veel Westerse landen maakten na de Koude Oorlog de overstap naar een beroepskrijgsmacht. Hiermee werd oorlog weer een taak van mensen die hiervoor kozen, net als het was geweest voor de *levée en masse*. De samenleving en staatsinrichting zijn sinds die tijd echter veel veranderd. Het is daarom de rol van de bevolking die fundamenteel anders is dan in de tijd van voor de Franse Revolutie. Destijds was er geen enkele noodzaak de reden voor de inzet van de krijgsmacht uit te leggen aan de burgers, want zij hadden geen inspraak. De vraag is wat zij hadden gezegd wanneer zij dit wel hadden gehad. Het punt dat Von Bredow maakt met betrekking tot de bevolking, namelijk dat deze niet altijd de verantwoordelijkheid voor een missie voelt ten opzichte van andere landen, heeft wat dat betreft in de Vietnamoorlog een historische precedent. Veel Amerikanen vroegen zich af waarom zij deze bloedige oorlog uitvochten ver van huis, hoewel zij waarschijnlijk wel tegen de verspreiding van het communisme waren. De onrust aan het thuisfront was in het geval van de Vietnamoorlog bijzonder groot omdat deze in tegenstelling tot latere Amerikaanse oorlogen nog door dienstplichtigen werd gevochten.

Een wetenschapper die zich eerder bezig hield met democratische steun voor internationale interventies is Sarah Kreps. Zij onderzocht de steun in NAVO-landen voor hun militaire missies in Afghanistan. Haar conclusie is dat in alle landen, ongeacht de negatieve publieke opinie, de missies gesteund werden door de politieke elite. Het idee van eliteconsensus is hierbij cruciaal. Met 'elite' worden de politieke partijen bedoeld die de mogelijkheid hebben deel uit te maken van de regering. Juist de mogelijkheid dat deze partijen later in de regering komen, zorgt ervoor dat zij ook als oppositiepartij de militaire missie steunen. De negatieve publieke opinie vindt op die manier geen uitweg naar de politieke arena.²⁰⁸

Kreps stelt dat vooral de organisatievorm van het bondgenootschap erg belangrijk is voor de positie van de politieke elite ten opzichte van de internationale interventies. Zij heeft het lidmaatschap van de NAVO onderworpen aan een kosten-batenanalyse, waaruit voor- en nadelen blijken. Enerzijds is collectieve veiligheid tegen een gedeelde vijand efficiënter en

---

²⁰⁸ S. Kreps, 'Elite Consensus as a Determinant of Alliance Cohesion: Why Public Opinion Hardly Matters for NATO-led Operations in Afghanistan', *Foreign Policy Analysis* 6 (2010) 191-215, aldaar 198-199.

effectiever dan individuele defensie. Anderzijds is er sprake van een verlies van autonomie ten opzichte van bondgenootschappolitic. Hierbij zouden echter op langere termijn de voordelen opwegen tegen de nadelen.²⁰⁹ Indien bondgenootschappelijke beloftes niet worden nagekomen, wekt dit argwaan bij de bondgenoten over de betrouwbaarheid van hun bondgenoot. Deze loopt hierdoor het risico te worden uitgesloten van de politieke voordelen en beloningen van bondgenootschappelijke samenwerking. Dit laatste zou de grootste oppositiepartijen ertoe bewegen missies te steunen. Wanneer zij later onderdeel vormen van de regering willen zij immers ook gebruik maken van het politieke krediet dat de samenwerking oplevert.²¹⁰ *Wat* precies die politieke voordelen zijn naast collectieve verdediging tegen een gedeelde vijand en *wie* die gedeelde vijand is, laat Kreps onbeantwoord.

Uit de analyse van Kreps blijkt dat de steun van de bevolking minder belangrijk is voor het Westers expeditionair optreden, hetgeen tegen de Drie-eenheid van Clausewitz indruist. Zij is hiermee een andere mening toegedaan dan Rupert Smith die op het financiële en sociale incasservermogen wijst. Hij stelt dat de bevolking de operaties tolereert zolang deze niet de andere taken van de overheid in de weg zitten. Er is een tegenstelling tussen Kreps die het electoraat als een geneutraliseerde factor ziet als gevolg van elitepolitiek door de belangrijkste partijen en Smith en Von Bredow die het electoraat weldegelijk invloed toedichten.

Kreps' idee van eliteconsensus is in hoofdstuk drie van dit onderzoek juist een punt dat wordt onderzocht in plaats van een uitgangspunt in het toetsingsmodel. Er zijn namelijk ook wetenschappers die op het geheel tegenovergestelde wijzen wanneer het aankomt op het gedrag van politici. Stephen D. Krasner van Stanford University is één van hen. Krasner beschrijft in zijn boek *Sovereignty: Organized Hypocrisy* hoe nationale politici verschillende rollen moeten spelen op verschillende momenten, zoals staatshoofd, diplomatieke afgevaardigde, regeringsleider en partijleider. In sommige gevallen conflicteren hierbij de belangen tussen de verschillende rollen die de politici hebben. In dat geval zijn de nationale rollen meer bepalend voor hun gedrag dan de internationale. Dit komt omdat zij eerder geneigd zijn hun gedrag af te laten hangen van hun eigen kiezers, dan dat zij rekening houden met internationale afspraken en normen. Dit is het gevolg van het feit dat de gevolgen groter zijn wanneer gehandeld wordt tegen de wil van het binnenlandse publiek in, dan wanneer incorrect gedrag vertoond wordt op het internationale podium. Het gevolg is namelijk het

---

²⁰⁹ Kreps, 'Elite Consensus as a Determinant of Alliance Cohesion', 201.

²¹⁰ Ibidem, 202-203.

verlies van de machtspositie in eigen land.²¹¹ In hoofdstuk drie van dit onderzoek wordt geanalyseerd of in het geval van Westers expeditionair optreden de theorie van Krasner de beste verklaring biedt. In dit onderzoek is er daarom voor gekozen *bevolking* in het begrip *electoraat* te veranderen.

In de vorige paragraaf werd het element uit de primaire Drie-eenheid dat op het *electoraat* van toepassing moet zijn als *geweld* geformuleerd. Dit element wordt voor het Westers expeditionair optreden ruim beschouwd als bereidheid tot inzet van geweld. De Westerse bevolking is bereid om militairen uit te zenden, maar ziet dit in een bredere context van het pallet aan andere taken van de overheid. Waar deze overweging op wordt gebaseerd, is volgens de Nederlandse socioloog Jan van der Meulen *belang, zin en succes*. Van der Meulen zet dit tegenover het idee dat de bevolking vooral de veiligheid van militairen voorop stelt. Volgens hem is de veiligheid van militairen niet het doel op zich, maar worden juist de risico's en de zin van de missie tegen elkaar afgewogen. De vragen die de bevolking stelt, zijn *of de missie belangrijk is, of de missie noodzakelijk is voor de nationale of bondgenootschappelijke veiligheid en hoe groot de kans op succes is*.²¹²

Naast de afweging tussen de risico's en zin van een missie is er de politieke realiteit waarin het Westers expeditionair optreden concurreert met andere overheidstaken. Uit een opinieonderzoek onder de Nederlandse bevolking in 2001 kwam de volgende prioriteitenlijst van overheidstaken naar voren. De top drie was gezondheidszorg, criminaliteitsbestrijding en onderwijs. Daarna werd terrorismebestrijding genoemd, hetgeen niet onbelangrijk is voor de casus. Vredeshandhaving door inzet van militairen kwam op de op één na laatste plaats; voor ontwikkelingssamenwerking, maar na werkgelegenheid, sociale zekerheid, milieu en infrastructuur.²¹³ De lage prioriteit van de inzet van militairen ten opzichte van andere overheidstaken benadrukt nogmaals hoe cruciaal *belang, zin* en *succes* van een missie zijn in de Nederlandse context. Als dit ontbreekt, is er geen draagvlak en zal de bevolking het belastinggeld liever anders besteed zien. Politici spelen een sleutelrol bij het creëren van dit draagvlak, aangezien zij besluiten tot inzet van militairen en daarbij de bevolking moeten overtuigen van de noodzaak van die beslissing.²¹⁴

---

²¹¹ S.D. Krasner, *Sovereignty. Organized Hypocrisy* (Princeton 1999) 6.

²¹² J. Van der Meulen, 'Civiel-militaire betrekkingen in verandering: wisselwerking tussen maatschappij en krijgsmacht', in: R. Moelker en J. Soeters (ed.), *Krijgsmacht en samenleving: klassieke en eigentijdse inzichten* (Amsterdam 2003) 41-75, aldaar 66.

²¹³ Van der Meulen, 'Civiel-militaire betrekkingen in verandering', 68.

²¹⁴ *Ibidem*, 66.

Omwille van de bepaling van de toetsingswaarden van de elementen *kans en waarschijnlijk* en *rationele calculatie* is een nadere beschouwing van *regering* en *leger* bij het Westers expeditionair optreden noodzakelijk. Voor de kadering van deze twee actoren is de geschiedenis van de Koude Oorlog en de periode erna bepalend geweest. Nederland werd net als vele andere Westers landen na de Tweede Wereldoorlog onderdeel van het NAVO-bondgenootschap, waarmee de autonomie van defensie op het niveau van de natiestaat werd ingeruild voor gezamenlijke actie met internationale coördinatie en integratie.²¹⁵ De vijand was het Warschaupact. Met de val van het communisme verdween echter de vijand. Het nieuwe takenpakket van de NAVO bestond uit crisisbeheersingsoperaties en militaire interventies. De Westerse landen hervormden daarom hun Koude Oorlog legers tot expeditionaire krijgsmachten. Deze militaire interventies bleken noodzakelijk, bijvoorbeeld in voormalig Joegoslavië. Dit Westers expeditionair optreden was het nieuwe bestaansrecht van de krijgsmacht. Dit nieuwe bestaansrecht gaf de krijgsmacht een duidelijke taak en beschermde deze bovendien tegen verregaande bezuinigingen vanwege de weggevalen territoriale dreiging aan het einde van de Koude Oorlog.²¹⁶

Een cruciaal aspect aan de reorganisatie van de krijgsmacht tot expeditionair was de overstap van dienstplichtleger naar beroepsleger. In hoofdstuk één bleek al dat de keuze voor een beroepsleger - waarin militairen vrijwillig kiezen voor een baan bij Defensie - het uitzenden van militairen vergemakkelijkte. Het sociale contract van de dienstplicht, dat een belangrijke basis vormde voor de verbinding van *bevolking* en *leger* in de Drie-eenheid, viel hiermee weg. Gewond raken of zelfs sneuvelen werd tot op een bepaalde hoogte een risico van het beroep, waar politiek en maatschappij minder gevoelig tegenover stonden dan wanneer dit dienstplichtigen betrof.²¹⁷

Bart Schuurman stelt in tegenstelling tot het voorgaande dat de beslissing tot de inzet van Westerse militairen toch vaak afhankelijk bleef van de risico's voor de militairen in plaats van de kosten en baten van de missie voor de nationale veiligheid. De politieke besluitvorming rond missies was gebaseerd op de incorrecte aanname dat de bevolking gewonde en gesneuvelde militairen niet zou accepteren. Hij stelt dat het juist een verkeerd beeld van de kosten en baten was waar het aan schortte bij missies. De missies die werden ondernomen, gingen namelijk vaak gepaard met een te optimistisch beeld van militaire

---

²¹⁵ R. Moelker en J. Soeters, 'Het verschijnsel krijgsmacht: ontstaan en functies', in: R. Moelker en J. Soeters (ed.), *Krijgsmacht en samenleving: klassieke en eigentijdse inzichten* (Amsterdam 2003) 11-40, aldaar 37.

²¹⁶ Moelker en Soeters, 'Het verschijnsel krijgsmacht', 33.

²¹⁷ McInnes, 'A different kind of war?', 112.

interventies.²¹⁸ Politici overschatten de mogelijkheden die het militaire apparaat heeft om doelen als democratisering te bewerkstelligen. Deze liggen immers buiten de intrinsieke taak van de krijgsmacht; de militaire confrontatie met de tegenstander.²¹⁹ Schuurman wijst op een cultuurkloof met de landen waar werd geïntervenieerd die vaak dieper is dan Westerse mogelijkheden zich realiseren. De alternatieven die de interventiemachten bieden zijn vaak simpelweg niet wat de lokale bevolking wil, dus waren de interventies gedoemd om te mislukken.²²⁰

Schuurman raakt met zijn analyse een belangrijk punt, namelijk wat de *achterliggende aard* van uitzendingen is voor *regering* en *leger*. Als er een cultuurkloof is met de landen waar militairen naar toe werden gezonden, dan zegt dat immers ook iets over de *gedeelde cultuur* die Westerse militairen onderling blijkbaar wel hebben. Eerder werd al geconstateerd dat de organisatie van missies, zeker in het geval van Nederland, geen zaak meer is van individuele natiestaten. Dit is echter ook al decennia lang het geval met betrekking tot de territoriale verdediging. Het was de NAVO die tijdens de Koude Oorlog het fundament vormde hiervoor. Na de Koude Oorlog groeide het takenpakket van het bondgenootschap verder uit met uitzendingen buiten het verdragsgebied. Het is belangrijk te beseffen dat landen bij zowel een uitzending als de territoriale verdediging nog steeds *soeverein* zijn over hun eigen krijgsmacht, maar dat er een *wederzijdse afhankelijkheid* is tussen bondgenoot en bondgenootschap.

Jan Geert Siccama van Clingendael stelde al in de jaren negentig de relevante vraag onder welke voorwaarden en op welke basis collectieve organisaties zichzelf organiseren om geweld toe te passen. Hoewel individuele motieven of collectieve waarden als religie, etniciteit en nationaliteit een rol spelen, bleef de militaire confrontatie met andere staten nog steeds het belangrijkste doel, volgens hem.²²¹ Het één hoeft het ander in dit geval echter niet uit te sluiten. Een bondgenootschap kan immers *gebaseerd* zijn op collectieve waarden, maar *dienen* voor defensieve of offensieve militaire confrontatie met andere staten of regimes.

Wanneer wordt gesteld dat landen wel soeverein zijn over hun krijgsmacht, maar afhankelijk van een bondgenootschap, wordt de vraag *op welke basis* dit bondgenootschap georganiseerd is bijzonder relevant. In het geval van de NAVO was sprake van een

---

²¹⁸ B. Schuurman, 'Trinitarian troubles: governmental, military, and societal explanations for post-1945 Western failures in asymmetric conflicts', *Small Wars & Insurgencies* 22-1 (2011) 32-54, aldaar 40.

²¹⁹ Schuurman, 'Trinitarian troubles', 35-36.

²²⁰ Ibidem, 43.

²²¹ J.G. Siccama, 'Clausewitz, Van Creveld and the Lack of a Balanced Theory of War', in: G. de Nooy (ed.), *The Clausewitzian Dictum and the Future of Western Military Strategy* (Den Haag 1997) 25-42, aldaar 34.

herdefiniëring van het bestaansrecht. David Keen van de London School of Economics beschrijft een proces binnen Westerse landen dat hij reproductie van oorlog noemt. Dit houdt in dat in vredes- en oorlogstijd vijanden gedefinieerd en geherdefinieerd, uitgevonden en heruitgevonden worden.²²² Keen is wellicht te kritisch over de achtergrond van Westerse oorlogvoering door te stellen dat deze vrijwel alleen plaatsvindt omwille van politieke en economische belangen.²²³ Met een nadere blik op de NAVO valt er echter wel wat te zeggen voor de theorie van Keen met betrekking tot de reproductie van oorlog. De *gedeelde vijand* van de NAVO-lidstaten moest namelijk opnieuw worden uitgevonden.

Waar de NAVO tijdens de Koude Oorlog was gericht op de territoriale verdediging van kapitalistisch, democratisch West-Europa door middel van de Amerikaanse veiligheidsgarantie, is het bondgenootschap blijven bestaan na het uiteenvallen van het Warschaupact. De NAVO is zelfs uitgebreid, waarbij landen lid mochten worden indien ze aan de *collectieve waarden* van de organisatie voldeden, waarvan *democratie* en handhaving van *mensenrechten* de belangrijkste zijn. Ondanks enkele tegenslagen in de jaren negentig nam de Westerse ambitie tot verspreiding van deze liberale waarden eerder toe dan af.²²⁴ Uiteindelijk heeft de NAVO deze zelfs actief afgedwongen bij tegenstanders, bijvoorbeeld met de bombardementen op Servië om de etnische zuiveringen in Kosovo te stoppen. Ongeacht of de motivering van een interventie *op voorhand* puur op veiligheidsgerelateerde gronden is gebaseerd of niet, zal de NAVO in principe altijd proberen democratie en handhaving van mensenrechten na te streven waar zij actief is. Een regering in het zadel helpen die wel rekening houdt met de belangen van het Westen, maar niet met zijn eigen bevolking, is geen optie. Ook ISAF moet in deze trend van militaire missies worden gezien, waarbij niet alleen puur militaire doelen telden.²²⁵

Uit de voorgaande analyse blijkt dat zowel de soevereiniteit van Nederland als het lidmaatschap van het bondgenootschap van invloed is op de positie van de *regering*. In de primaire Drie-eenheid is het element *rationele calculatie* van toepassing op *regering*. De belangrijkste vormgevers van Nederland als *soeverein bondgenoot* zijn in dit onderzoek echter de *politieke partijen*. Zij vormen immers niet alleen een regeringscoalitie maar ook de volksvertegenwoordiging. De *regering* is uiteindelijk verantwoordelijk voor de koers die

---

²²² D. Keen, *Useful enemies. When waging wars is more important than winning them* (Londen 2012) 241.

²²³ Keen, *Useful enemies*, 236.

²²⁴ D. Hellema, 'Humanitaire interventie en de verbreiding van democratie', in: D. Hellema en H. Reiding (ed.), *Humanitaire interventie en soevereiniteit. De geschiedenis van een tegenstelling* (Amsterdam 2004) 175-186, aldaar 180.

²²⁵ Klep, *Uruzgan*, 112.

Nederland vaart, maar zij legt wel verantwoording af aan de volksvertegenwoordiging. De keuzes van Nederland zijn terug te voeren op de positie die de politieke partijen innemen in de Tweede Kamer en de *regering*. Hier tekent zich ook de discussie af tussen Sarah Kreps en Stephen Krasner over de rol van politici. De *standpunten van politieke partijen* zijn zodoende de toetsingswaarde van het element *rationele calculatie* van de *regering* in het toetsingsmodel.

Na de kadering van *regering* en *bevolking* rest slechts nog het vaststellen van de toetsingswaarden van het element *kans en waarschijnlijkheid* dat op *leger* van toepassing is. In dit onderzoek is er voor gekozen het begrip *leger* van Clausewitz te formuleren als *expeditionaire krijgsmacht*. De belangrijkste verschillen tussen de twee zijn dat de *expeditionaire krijgsmacht* een beroepsleger is en dat deze zich niet in de eerste plaats toelegt op de territoriale verdediging, hetgeen van oudsher de hoofdtaak was. Het element van de primaire Drie-eenheid dat op de *expeditionaire krijgsmacht* van toepassing is, is *kans en waarschijnlijkheid*. Dit element is onderhevig aan *frictie*. Aan de hand van *frictie* tijdens de uitzending wordt in dit onderzoek het optreden van een Westerse *expeditionaire krijgsmacht* getoetst. Aangezien militaire operaties onderhevig zijn aan *frictie*, kan aan de hand daarvan het militaire succes of falen worden bepaald. *Frictie* is immers onvermijdelijk, maar wanneer *frictie* tot onoverkomelijke problemen leidt, zal de missie simpelweg niet slagen. Om te kunnen bepalen waar precies naar gekeken moet worden bij de analyse van Westers *expeditionair* optreden, biedt Rupert Smith zes inzichten in het paradigma dat hij *war amongst the people* noemt. De zes punten zijn achtereenvolgens:

*'The ends for which we fight are changing from the hard objectives that decide a political outcome to those of establishing conditions in which the outcome may be decided; We fight amongst the people, not on the battlefield; Our conflicts tend to be timeless, even unending; We fight so as to preserve the force rather than risking all to gain the objective; On each occasion new uses are found for old weapons and organizations which are the products of industrial war; The sides are mostly non-state, comprising some form of multinational grouping against some non-state party or parties.'*²²⁶

---

²²⁶ Smith, *The Utility of Force*, 269.

Zijn eerste punt was eerder al ter sprake gekomen in de definiëring van Westers expeditionair optreden als *limited war*. Zijn tweede punt *fight amongst the people* is de dagelijkse realiteit van militaire operaties buiten Europa. In deze landen is geen sprake van een directe confrontatie tussen massalegers en bovendien zijn de tegenstanders militair minder sterk waardoor zij zich zo min mogelijk blootstellen aan de Westerse troepen. De vijand gaat op in de bevolking om zichzelf te beschermen. Toch is ook *fight amongst the people* nog steeds oorlog conform het paradigma van Clausewitz. Het schuwen van de directe confrontatie door de vijand is immers een *tactiek* om niet de oorlog te vechten op de manier waarbij de Westerse troepen in het voordeel zijn. De vijand kiest andere, asymmetrische methodes om de Westerse militairen aan te vallen, zoals bomaanslagen en *hit-and-run* acties. De overige vier punten van Rupert Smith zijn eigenlijk het meest interessant voor dit onderzoek. Deze punten behelzen de verschillende vormen van *fRICTIE*. Aan de hand van deze punten worden de toetsingswaarden vastgesteld.

Het derde punt dat Smith maakt met betrekking tot de oneindige duur van de conflicten is erg belangrijk en dit komt voort uit zijn eerste punt. Hij stelt dat:

*'a main preoccupation is how to leave the territory rather than keep it. Instead we intervene in, or even decide to escalate to, a conflict in order to establish a condition in which the political objective can be achieved by other means and in others ways. We seek to create a conceptual space for diplomacy, economic incentives, political pressure and other measures to create a desired political outcome of stability, and if possible democracy.'*²²⁷

Het staat zodoende altijd vast dat de missies worden beëindigd. Wanneer de missie beëindigd wordt, is echter afhankelijk van de voortgang in het scheppen van de voorwaarden voor het vertrek. Wanneer aan de voorwaarden is voldaan, dan kan uiteindelijk het politieke doel worden behaald. Een voorbeeld van een voorwaarde is veiligheid voor de bevolking, waarbij het politieke doel een stabiele staat op de lange termijn is. Het politieke doel ligt dus buiten het militaire object, zoals ook bleek uit de analyse van Clausewitz in paragraaf vier.

Smith is overduidelijk een aanhanger van Clausewitz gezien zijn definitie van succes: 'the strategic objective is to capture the will of the people and their leaders, and thereby win the trial of strength'.²²⁸ Aangezien moderne missies zich voornamelijk karakteriseren als

---

²²⁷ Ibidem, 270.

²²⁸ Ibidem, 277.

guerrilla of *insurgency*, is geduld de belangrijkste factor. De tegenstander valt alleen aan wanneer het hem uitkomt en dat is wanneer hij in het voordeel is. De bevolking is vanwege de *hearts and minds* COIN-strategie zowel strategisch object als het theater van militair optreden. Zodoende wordt de mate van succes bepaald door de snelheid waarmee de steun van de bevolking wordt gewonnen. Wanneer aan deze voorwaarden is voldaan, kan het politieke doel op de lange termijn worden behaald.²²⁹ Uiteraard kunnen allerlei factoren het winnen van de *hearts and minds* verhinderen en daarmee het scheppen van voorwaarden om het politieke doel te behalen onmogelijk maken. Dit punt van *frictie* wordt in het toetsingsmodel geformuleerd als *haalbaarheid*. Haalbaarheid is feitelijk de optelsom van alle successen en tegenslagen tijdens de missie. Wanneer blijkt dat de tegenslagen de successen overtreffen, dan is de missie niet haalbaar, maar wanneer er enkele tegenslagen zijn doch het algehele beeld positief blijft, dan is de missie haalbaar.

Punt vier *fight so as to preserve the force* komt voort uit de schaarste en hoge kosten van materieel en personeel. Krijgsmachten zijn hierdoor zwaar belast en kunnen nauwelijks verliezen incasseren. Smith stelt dat van alle Westerse landen eigenlijk alleen de Verenigde Staten nog in staat zijn zich te committeren tot een missie met een open einde, hoewel ook daar politiek en bevolking dit niet altijd accepteren.²³⁰ Dit frictieaspect wordt in het toetsingsmodel als het *voortzettingsvermogen* geformuleerd.

De laatste twee punten van Smith zijn de realiteit dat 'new uses are found for old weapons and organizations which are the products of industrial war' en dat 'the sides are mostly non-state, comprising some form of multinational grouping against some non-state party or parties'.²³¹ Hoewel het wellicht interessant is uit te zoeken in welke mate militaire wapensystemen die niet geschikt waren voor de operaties toch gebruikt zijn, lijkt dit punt minder relevant. De krijgsmacht in deze casus was immers na een jarenlange reorganisatie in principe tot expeditionair omgebouwd, dus deze wordt hiermee als geschikt beschouwd voor dergelijke missies. Iets wat wel uitleg behoeft, zijn de organisaties die het 'product zijn van industriële oorlog'. Zoals eerder al bleek is de NAVO hier een goed voorbeeld van. In het laatste punt noemt Smith nogmaals het Westen als een *multinational grouping*. Coalities worden volgens Smith gesmeed vanwege de voordelen van meer troepen, meer ruimte, legitimiteit en risicospreiding. Daarnaast geldt dat: 'we all want a seat at the table'.²³² Deze redenen voor coalities hebben gevolgen voor de militaire operatie. Een voorbeeld hiervan is

---

²²⁹ Ibidem, 290

²³⁰ Ibidem, 294-295.

²³¹ Ibidem, 269.

²³² Ibidem, 301.

wanneer in eerste instantie veel landen een militaire interventie politiek of militair steunen. Als gevolg hiervan heeft de interventie meer legitimiteit. Wanneer deze landen later echter tot inkeer komen en één voor één hun steun intrekken zal de interventie langzaamaan discutabel worden. De wederzijdse afhankelijkheid van het bondgenootschap wordt in het toetsingsmodel dus niet alleen bij *regering* meegewogen, maar eveneens bij *expeditionaire krijgsmacht*. Deze vorm van *fRICTIE* wordt getoetst onder de noemer *bondgenoten*.

De primaire Drie-eenheid is na deze analyse volledig gekaderd in het toetsingsmodel dat de basis is van dit onderzoek. In het volgende hoofdstuk wordt de casus van de missie in Uruzgan aan de hand van de verschillende toetsingswaarden van dit toetsingsmodel geanalyseerd. Hierbij staat de balans in de primaire Drie-eenheid centraal, oftewel de analyse van de missie als het object tussen de 'drie magneten' van Clausewitz. De inzichten die hiermee worden vergaard, bieden een Clausewitziaanse kijk op de logica achter de interactie tussen de Nederlandse regering, krijgsmacht en bevolking tijdens de missie in Uruzgan.

2.6 Samenvatting

In dit hoofdstuk werd het Westers expeditionair optreden in het theoretisch kader van *limited war* en *war by choice* geplaatst. De twee Clausewitziaanse uitgangspunten dat oorlog de voortzetting is van politiek met andere middelen en dat oorlog een daad van geweld is om de tegenstander onze wil op te leggen, zijn zodoende ook van toepassing op het Westers expeditionair optreden. De ongebruikelijke aard van de operaties werd verklaard uit de niet-Europese omgeving waarin deze werden ondernomen. De verschillende benamingen die deze *low-intensity warfare* kreeg, veranderen niets aan de realiteit dat dit nog steeds oorlog is. De operaties worden ingegeven vanuit beperkte doelen en met beperkte middelen ondernomen. De politieke context is cruciaal, want de operaties worden niet ingegeven vanuit een directe bedreiging van het Westen. Het wel of niet inzetten van militairen is een afweging in plaats van een noodzaak. Het belangrijkste hierbij is het *origineel motief* voor de inzet van militairen, want het Westers expeditionair optreden is *war by choice*. De aanslagen van 11 september 2001 doorbraken de trend waarbij Westerse landen gevrijwaard waren van dreiging. Desalniettemin was dit geen directe bedreiging van het territorium waartegen de krijgsmacht van oudsher diende.

Het theoretisch kader dat werd gekozen en onderbouwd in het tweede hoofdstuk, is gebaseerd op de primaire Drie-eenheid van Clausewitz uit *Vom Kriege*. De primaire Drie-eenheid wordt in dit onderzoek geformuleerd als *geweld, kans en waarschijnlijkheid* en *rationele calculatie*. Omwille van de analyse van TFU als *test-case* van het optreden van de

Nederlandse expeditionaire krijgsmacht werd een toetsingsmodel geformuleerd om de balans in de primaire Drie-eenheid te onderzoeken. De toetsingswaarden in dit model zijn gebaseerd op de analyse van wetenschappelijke literatuur over Westers expeditionair optreden. De toetsingswaarden voor de bereidheid tot inzet van *geweld* bij het *electoraat* zijn *belang*, *zin* en *succes*. Het element van *kans en waarschijnlijkheid* dat van toepassing is op de *expeditionaire krijgsmacht* is afhankelijk van de toetsingswaarden *haalbaarheid*, *voortzettingsvermogen* en *bondgenoten*. De laatste toetsingswaarden zijn de *standpunten van politieke partijen*. Deze bepalen het element *rationele calculatie* van de *regering*.

Het theoretisch kader en het toetsingsmodel van het Westers expeditionair optreden zijn het beste samen te vatten in een overzichtelijke tabel. Vanuit het toetsingsmodel wordt in hoofdstuk drie de *test-case* van het Nederlands expeditionair optreden geanalyseerd; de missie in Uruzgan.

<i>Secundaire Drie-eenheid:</i>	Bevolking	Leger	Regering
<i>Primaire Drie-eenheid</i>	Geweld, haat en vijandschap	Kans en waarschijnlijkheid	Onderwerping van oorlog tot instrument van politiek op basis van rationaliteit
<i>Secundair Drie-eenheid van Westers expeditionair optreden</i>	Electoraat	Expeditionaire krijgsmacht	Regering
<i>Primaire Drie-eenheid van Westers expeditionair optreden</i>	Geweld	Kans en waarschijnlijkheid	Rationele calculatie
<u>Toetsingsmodel</u>	<u>Belang, zin en succes</u>	<u>Haalbaarheid, voortzettingsvermogen, bondgenoten</u>	<u>Standpunten van politieke partijen</u>

Hoofdstuk 3: De *Task Force Uruzgan* vanuit Clausewitziaans perspectief

In de voorgaande twee hoofdstukken werd de basis gelegd voor de analyse van dit derde hoofdstuk. In het eerste hoofdstuk werden de belangrijkste feiten van de missie in Uruzgan uiteengezet en in het tweede hoofdstuk werd het toetsingsmodel op basis van de primaire Drie-eenheid van Clausewitz vastgesteld. Met dit toetsingsmodel wordt TFU geanalyseerd om de balans binnen de primaire Drie-eenheid vast te stellen. Dit hoofdstuk is opgedeeld aan de hand van de drie actoren van de secundaire Drie-eenheid van Westers expeditionair optreden. In de eerste paragraaf staat het *electoraat* centraal. Hierbij worden de toetsingswaarden van *belang*, *zin*, en *succes* van de inzet van militairen voor de Nederlandse bevolking onderzocht. De tweede paragraaf staat in het teken van de *expeditionaire krijgsmacht*, waarbij de toetsingswaarden voor Westers expeditionair optreden *haalbaarheid*, *voortzettingsvermogen* en *bondgenoten* onder de loep worden genomen. Vervolgens wordt in de derde paragraaf de rol van de *regering* geanalyseerd. Daarbij wordt gekeken naar de vormgeving die de *regering* geeft aan Nederland als soeverein bondgenoot. De toetsingswaarden die hiervan het uitgangspunten vormen zijn de *standpunten van politieke partijen*. Ten slotte wordt in de laatste paragraaf de hoofdvraag van dit onderzoek beantwoord *in hoeverre het optreden van de Nederlandse expeditionaire krijgsmacht, met als casus de Task Force Uruzgan, past binnen het Clausewitziaanse concept van de Drie-eenheid*.

3.1 Het electoraat

In hoofdstuk twee werd het begrip *bevolking* uit de gebruikelijke secundaire Drie-eenheid van Clausewitz omgezet naar het begrip *electoraat*. De reden hiervoor was dat er discussie bestaat over de invloed die de bevolking van een democratie heeft op het gedrag van politici met betrekking tot de inzet van militairen. Enerzijds stelt Sarah Kreps dat deze invloed gering is vanwege eliteconsensus in de politiek. Deze consensus is het gevolg van de voordelen die lidmaatschap van een bondgenootschap met zich meebrengen. Anderzijds zijn er wetenschappers als Stephen Krasner die stellen dat de kiezer weldegelijk invloed heeft op het gedrag van politici in de internationale politieke arena, dus ook met betrekking tot de inzet van militairen. De kern van dit onderzoek is echter de missie in Uruzgan als *test-case* te gebruiken om te kijken of het Nederlands expeditionair optreden past binnen het Clausewitziaanse concept van de Drie-eenheid. De discussie omtrent de invloed van het *electoraat* is dus niet de hoofdzaak, maar het inzicht in deze kwestie dat met de analyse van

TFU wordt opgedaan, kan wel van belang zijn voor het optreden van de Nederlandse krijgsmacht in de toekomst. Dit inzicht werpt immers licht op de relatie tussen kiezer en politiek met betrekking tot de inzet van militairen. Het is daarom een erg relevant onderdeel van *test-case* TFU.

Het element *geweld*, ofwel de bereidheid tot inzet van geweld bij het electoraat, wordt getoetst aan de mening van de Nederlandse kiezer met betrekking tot *belang*, *zin* en *succes* van de missie. Uitgebreider geformuleerd zijn dit de vragen of de missie naar de mening van de kiezers *belangrijk* is, of de missie *noodzakelijk* is voor de nationale of bondgenootschappelijke veiligheid en hoe groot de kans op *succes* is. Het is niet eenvoudig een beeld te vormen van wat het *electoraat* vond van de missie in Uruzgan met betrekking tot deze punten. Voor een correcte weergave van de mening van de Nederlandse burger zijn berichten van de media niet geschikt. Wat een opiniemaker schrijft is immers niet per definitie hetzelfde als wat de kiesgerechtigde Nederlander vindt. De beste, en wellicht enige, manier om de toetsingswaarden met de mening van het *electoraat* te vergelijken, zijn opiniepeilingen.

In hoofdstuk één zijn reeds enkele artikelen geciteerd die gebaseerd zijn op opinieonderzoek onder de Nederlandse bevolking ten tijde van de missie in Uruzgan. Het opinieonderzoek waar deze artikelen voornamelijk op gebaseerd zijn, komt van het Ministerie van Defensie. De maandelijkse opiniepeiling die het Ministerie van Defensie uitvoerde tussen 2006 en 2010 naar de mening van de Nederlandse burger over de missie in Uruzgan heette *Monitor Steun en Draagvlak*.²³³ In deze paragraaf wordt gebruik gemaakt van deze peilingen. De resultaten die hieruit voortkomen gelden als de best mogelijke weergave van de mening van het *electoraat* met betrekking tot *belang*, *zin* en *succes* van TFU voor Nederland.

De eerste vraag is of TFU *belangrijk* was voor de Nederlandse kiezer. In de peiling werden de volgende vragen gesteld: 'Hoeveel heeft u de laatste tijd gezien, gehoord of gelezen met betrekking tot de missie in Uruzgan?', 'In hoeverre heeft u belangstelling voor de Nederlandse missie in Uruzgan?' en 'In hoeverre voelt u zich betrokken bij de Nederlandse militairen in Uruzgan?'.²³⁴ Uit de peiling kwam naar voren dat de kennis, belangstelling en betrokkenheid van de respondenten met betrekking tot de missie in Uruzgan over de gehele periode vrij consistent was.²³⁵ Rond de zestig procent van de respondenten las regelmatig over de missie, ongeveer veertig procent voelde zich hierbij betrokken en dertig procent had

---

²³³ *Monitor Steun en Draagvlak. Publieke Opinie Missie Uruzgan*, Ministerie van Defensie (Den Haag 2010).

²³⁴ *Monitor Steun en Draagvlak*, Ministerie van Defensie, 12.

²³⁵ *Ibidem*, 6.

belangstelling voor de missie.²³⁶ Met name de laatste twee conclusies zeggen iets over het *belang* van de missie voor het *electoraat*. Veertig procent betrokkenheid en dertig procent belangstelling zijn wat dat betreft geen teken van een uitgesproken gevoel bij de kiezers dat de missie in het *belang* van Nederland was.

De volgende vraag is of TFU *noodzakelijk* was voor de nationale of bondgenootschappelijke veiligheid volgens de Nederlandse kiezer. De volgende stellingen uit de opiniepeiling zijn hiervoor relevant: 'De missie in Uruzgan zal bijdragen aan de wederopbouw van Afghanistan' en 'De missie in Uruzgan zal de dreiging van terroristische aanslagen in Nederland zelf kleiner maken'.²³⁷ De wederopbouw van Afghanistan moest de voedingsbodem voor terrorisme wegnemen. Beide stellingen zijn dus aan elkaar gerelateerd. De mening van de respondenten is echter per stelling erg verschillend. Over de periode van 2006 en 2010 vond een lichte daling plaats van het vertrouwen in de Nederlandse bijdrage aan de wederopbouw van Afghanistan. Desalniettemin was 46% van de respondenten in januari 2010 nog steeds positief, in vergelijking tot de 55% van augustus 2006.²³⁸ De mening van de respondenten met betrekking tot de bijdrage van de missie in Uruzgan in de verkleining van de kans op een terroristische aanslag in Nederland was vrij consistent. Deze bleef gedurende de hele missie negatief, namelijk rond de zeven procent.²³⁹ Ongeveer de helft van de Nederlandse kiezers vond aldus dat Nederland een bijdrage leverde aan de wederopbouw van Afghanistan, maar dit had in hun ogen vrijwel niets te maken met de bescherming van Nederland tegen terrorisme. Voor het *electoraat* was de missie dus niet *noodzakelijk* voor de nationale veiligheid. Of de missie volgens de Nederlandse kiezer wel bijdroeg aan de bondgenootschappelijke veiligheid kan aan de hand van deze gegevens niet worden vastgesteld.

De laatste vraag is of TFU kans op *succes* had. In feite gelden de in de vorige alinea aangehaalde peilingen ook voor dit punt. Er was sprake van een redelijk succes bij de wederopbouw, maar dit voegde niets toe aan terrorismebestrijding volgens de Nederlandse kiezer. Daarnaast stelden de opiniepeilers nog twee andere relevante vragen: of de respondent vertrouwen had dat de Nederlandse militairen opgewassen waren tegen de Talibanstrijders in het gevecht en of de risico's die de Nederlandse militairen liepen in Uruzgan verantwoord waren.²⁴⁰ In de antwoorden op deze vragen was in beide gevallen een lichte daling waar te

---

²³⁶ Ibidem, 6.

²³⁷ Ibidem, 12-13.

²³⁸ Ibidem, 9.

²³⁹ Ibidem, 9.

²⁴⁰ Ibidem, 13.

nemen tussen 2006 en 2010. Uiteindelijk had in 2010 44% van de respondenten er nog vertrouwen in dat de Nederlandse militairen opgewassen waren tegen de Taliban en vond slechts 24% van de respondenten de risico's die deze militairen liepen verantwoord.²⁴¹ Blijkbaar had minder dan de helft van de Nederlandse kiezers het idee dat de krijgsmacht in de confrontatie sterker was dan de Taliban, terwijl dit weldegelijk het geval was. Bovendien vond maar een kwart van de kiezers de risico's verantwoord, oftewel de moeite waard. Al deze cijfers bij elkaar geven een overheersend negatief beeld van de kijk van de Nederlandse burgers op de kans op *succes* van de militaire component van TFU.

De uiteindelijke cruciale, concluderende vraag die gesteld werd bij de peilingen, was of de respondenten voor of tegen de missie in Uruzgan waren. Hieruit blijkt dat er tussen 2006 en 2010 een lichte daling was van het aantal voorstanders en een lichte stijging van het aantal tegenstanders, waarbij uiteindelijk in 2010 33% voor en 36% tegen was.²⁴² De resultaten van deze peilingen kwamen in hoofdstuk één al ter sprake. Bij aanvang van de missie waren er nog meer voorstanders dan tegenstanders, maar bij de verlenging van de missie in 2007 waren er al meer tegenstanders. Het meest opvallende is echter dat gedurende de missie vrijwel constant een derde van de respondenten neutraal was. Blijkbaar maakte het veel Nederlandse kiezers dus ook niet zo heel veel uit. Toch was 66% van de kiezers in 2010 het er mee eens dat de missie niet verlengd moest worden.²⁴³ Blijkbaar vond een deel van de neutralen het dus ineens wel genoeg geweest. De belangrijkste vraag blijft daarom *waarom* Nederlandse kiezers voor of tegen waren.

De belangrijkste redenen waarom Nederlanders voor of tegen de missie in Uruzgan waren, kwamen reeds aan bod in hoofdstuk één. De voorstanders steunden de missie om twee redenen. De belangrijkste was het bieden van humanitaire hulp in de vorm van de wederopbouw van Afghanistan. De hulp hierbij werd ingegeven vanuit de wil iets goeds te doen voor de wereld. De tweede reden was dat de missie als een taak en verantwoordelijkheid van Defensie werd gezien. De missie was voor de voorstanders dus wel *belangrijk* en hij had tevens kans op *succes*, maar *noodzakelijk* was de missie niet. De tegenstanders waren vooral pessimistisch over de mogelijkheden van wederopbouw in Afghanistan. Een deel van hen zag dit bovendien als een verantwoordelijkheid van Afghanistan zelf en niet van Nederland. Het kleinste deel van de tegenstanders maakte zich zorgen om de onnodige slachtoffers onder Nederlandse militairen en Afgaanse burgers. De tegenstanders waren dus vooral negatief

---

²⁴¹ Ibidem, 9-10.

²⁴² Ibidem, 7.

²⁴³ Van der Meulen en Vos, 'Uruzgan', 15.

over de kans op *succes*, maar zij zagen ook zeker het Nederlandse *belang* of de *zin* van risico's van slachtoffers niet.

Hoewel er geen criterium is hoeveel procent van het *electoraat* achter een missie moet staan om voldoende draagvlak te hebben, is de conclusie uit deze paragraaf dat de bereidheid bij het *electoraat* tot inzet van *geweld* op basis van *belang*, *zin* en *succes* in het geval van de missie in Uruzgan *te beperkt* was. Het valt op dat vooral de *noodzakelijkheid* voor zowel voor- als tegenstanders ontbrak. Voor het *electoraat* was het dus zeker een *war by choice*. Het verschil van mening tussen voor- en tegenstanders was vooral te merken in hun waardering van het *belang* en de kans op *succes*. Deze conclusie is belangrijk met het oog op de discussie over de invloed van het *electoraat* op de politiek. Dit zou immers betekenen dat de politieke partijen er rekening mee moeten houden dat het *electoraat* de missie slechts voor een deel steunde en dat het *belang* en de kans op *succes* de enige pijlers waren waar deze steun op rustte.

3.2 De expeditionaire krijgsmacht

In hoofdstuk twee werd het theoretisch kader van Westers expeditionair optreden vastgesteld. *Expeditionaire krijgsmacht* vervangt hierbij het oorspronkelijke begrip *leger* van de secundaire Drie-eenheid. De toetsingswaarden die hierbij horen, zijn gebaseerd op het boek *The Utility of Force* van Rupert Smith. Smith omschrijft de praktijk van Westers expeditionair optreden en de problemen die hierbij komen kijken. Deze problemen werden gekaderd als het Clausewitziaanse concept *frictie*, dat van cruciaal belang is voor het element *kans en waarschijnlijkheid* van de primaire Drie-eenheid. Deze *frictie* is in drie toetsingswaarden omgezet, namelijk *haalbaarheid*, *voortzettingsvermogen* en *bondgenoten*. Aan de hand van deze drie toetsingswaarden wordt in deze paragraaf TFU geanalyseerd.

De toetsingswaarde *haalbaarheid* werd in het vorige hoofdstuk beschreven als het resultaat van de optelsom van successen en tegenslagen van een missie. Hierbij werd de definitie van militair succes vastgesteld als het scheppen van de voorwaarden om het politieke doel te behalen. De mate van succes wordt bij het Westers expeditionair optreden bepaald door de snelheid waarmee de steun van de bevolking wordt gewonnen, de *hearts and minds*. Dit is de belangrijkste voorwaarde voor het behalen van het politieke doel op de lange termijn. Na het veiligstellen van de voorwaarden kan de missie worden beëindigd.

TFU was onderdeel van ISAF en zowel de COIN-strategie van de NAVO als de *Dutch approach* gingen uit van een *hearts and minds* benadering. Het plan was om het gebied waar ISAF de *hearts and minds* van de bevolking won geleidelijk uit te breiden. De NAVO sprak

van *Afghan Development Zones* en Nederland sprak van de inktvlek. De gedeelde strategie ging uit van de vier fasen *Shape, Clear, Hold* en *Build*.

Uruzgan behoort tot het zuiden van Afghanistan waar de Taliban zijn oorsprong vindt. Nederland kwam in deze provincie terecht als gevolg van de stapsgewijze uitbreiding van ISAF over Afghanistan. Op het moment dat Nederland richting Uruzgan ging, maakten opstandelingen, *warlords* en criminele netwerken er de dienst uit. Wanneer gekeken wordt naar het scheppen van de voorwaarden om het politieke doel te behalen, dan valt op dat er een scheiding is tussen de eerste twee en laatste twee fasen van de COIN-strategie. Ook TFU kan ruwweg in twee periodes opgedeeld worden die overeenkomen met deze scheiding. Van het begin van de missie in 2006 tot de Slag bij Chora in 2007 was er sprake van *Shape* en *Clear* binnen de inktvlek, maar vanaf 2007 tot het einde van de missie was er sprake van *Hold* en *Build*. De Slag bij Chora was een omslagpunt. Feitelijk werd met de Slag bij Chora het gebied van de inktvlek definitief veroverd op de opstandelingen, want deze schuwden hierna de directe confrontatie. Zij richtten zich voortaan op asymmetrische methoden als bomaanslagen.

Met de verovering van de inktvlek werd meer veiligheid en bewegingsvrijheid voor de bevolking gecreëerd. Tegelijkertijd begon Nederland zich vanaf 2007 echter voor te bereiden op vertrek. Vanaf dat moment was Afghanisering het doel. Het Afghaanse leger en de Afghaanse politie werden voorbereid om zelf voor veiligheid te gaan zorgen. Hoewel TFU binnen de inktvlek de dienst uitmaakte, waren de opstandelingen buiten de inktvlek nog steeds openlijk actief. De provincie was uitgestrekt en bergachtig waardoor dit gebied moeilijk controleerbaar was. Niet voor niets bleven de speciale eenheden van OEF actief binnen Uruzgan. Ook in de provincies naast Uruzgan waren de opstandelingen verre van verslagen. TFU was dus feitelijk bezig een veilig eiland te creëren in een groter onveilig geheel. De Britten en Canadezen leverden daarnaast voortdurend gevecht met de Taliban in de andere zuidelijke provincies Helmand en Kandahar. Bovendien was de positie van de Nederlandse militairen precair, omdat er niet genoeg troepen waren om voortdurende bescherming te leveren en zo het permanente vertrouwen van de bevolking te winnen. Deze context maakte het scheppen van voorwaarden afhankelijk van de vorderingen die werden gemaakt met de Afghanisering. De Afghanisering was echter niet alleen ingegeven vanuit strategisch perspectief, maar ook door het idee dat Nederland en de andere bondgenoten op termijn weer weg konden uit Afghanistan. Er was dus sprake van strijdigheid tussen Afghanisering als onderdeel van de COIN-strategie en Afghanisering als exit-strategie.

De strijdigheid tussen Afghanisering als onderdeel van de COIN-strategie en Afghanisering als exit-strategie maakte TFU *niet haalbaar* op korte termijn. Zowel de laatste

twee fasen van de COIN-strategie als de kern van exit-strategie liepen vast. De fasen *Hold* en *Build* waarin een goed functionerend Afghaanse overheid en rechtsstaat opgezet moesten worden, liepen vast op corruptie en stammengeschillen. Daarnaast slaagde de Afghansering niet vanwege het matig presterende leger en de bovenal slecht functionerende politie. Toch vertrok Nederland in 2010. Uiteindelijk was het voor Nederland dus belangrijker dat de missie werd beëindigd, dan dat het doel van duurzame Afghaanse zelfstandigheid was bereikt. De andere bondgenoten bleven wel langer, maar ook zij hadden een einddatum gesteld wanneer zij zouden vertrekken, ongeacht de situatie op dat moment.

Juist het feit dat de Taliban uit het zuiden kwam, maakte dat de bevolking nauwe familiale en economische banden had met de opstandelingen. Het zuiden was feitelijk de machtsbasis van de Taliban. Zo lang de rest van de bevolking niet de garantie had dat zij op de lange termijn veilig was voor de opstandelingen, kon zij zich dus niet binden aan de op termijn vertrekkende ISAF of aan de slecht functionerende Afghaanse overheid. Vanuit dit uitgangspunt zou de Taliban op elk moment terug kunnen keren. Christ Klep spreekt van een negatieve vrede waarbij de opstandelingen slechts afwachten tot de Westerse troepen zijn vertrokken.²⁴⁴ In zekere zin wordt de *haalbaarheid* van TFU daarmee pas bepaald in de aankomende jaren, want de bondgenoten die de missie voortgezet hebben nadat Nederland uit Uruzgan was vertrokken, zijn pas net weg. Het Nederlandse vertrek in 2010 zou conform de definitie van succes van Rupert Smith pas mogelijk geweest zijn indien de voorwaarden geschapen waren, in dit geval dus de veiligheid en steun van de bevolking. Dit waren de voorwaarden voor het behoud van een democratisch, westersgezind en stabiel Afghanistan. Wanneer puur gekeken wordt naar TFU tussen 2006 en 2010 en niet naar de voortzetting door andere bondgenoten nadien, dan was de missie niet geslaagd op het moment dat deze werd beëindigd.

Uit de voorgaande alinea's komt een negatief beeld van TFU naar voren dat haast op voorhand vast leek te staan toen de eerste militairen vertrokken. Dit beeld klopt echter maar gedeeltelijk met het verwachte beeld voor het begin van de missie in 2006. Het was de regering destijds bekend dat het een moeilijke missie zou worden, maar toch werd deze missie redelijk optimistisch ondernomen. In de Artikel 100-brief van 2005 stelde de *regering* dat het leveren van een 'wezenlijke bijdrage' uiteindelijk het doel was.²⁴⁵ Nederland zou voor slechts twee jaar naar Uruzgan gaan, dus op het behalen van de einddoelen werd niet gerekend. De

---

²⁴⁴ Klep, *Uruzgan*, 195.

²⁴⁵ *Brief ministers van Buitenlandse Zaken, Defensie en Ontwikkelingssamenwerking aan de Tweede Kamer*, 22 december 2005, 3.

eindverantwoordelijkheid van Afghanistan en dus ook Uruzgan lag niet in de handen van Nederland alleen, maar van de internationale gemeenschap in zijn geheel. Nederland bleef uiteindelijk nog twee jaar langer, maar gooide in 2010 definitief de handdoek in de ring, terwijl de bondgenoten Australië, de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk het wel langer volhielden. Deze bondgenoten stuitten op dezelfde strategische problemen, maar zij bleven wel. Blijkbaar waren er dus andere factoren van invloed die Nederland tot de beëindiging van de missie brachten. Het einde van de missie is daarom niet te verklaren aan de hand van de *haalbaarheid* hiervan.

De twee toetsingswaarden die belangrijker waren dan de *haalbaarheid*, zijn het *voortzettingsvermogen* en de *bondgenoten*. In hoofdstuk één werd reeds vastgesteld dat TFU zich van alle Nederlandse expeditionaire missies tot nu toe het beste leent voor de rol van *test-case*, omdat bij TFU niet sprake was van de inzet van een enkele eenheid maar van het grootste deel van de krijgsmacht. Nooit eerder was er een missie van deze schaal ondernomen, hetgeen resulteerde in een hoge druk op personeel en materieel. Het voordeel was dat Nederland met deze hoeveelheid militairen de rol van *lead nation* op zich kon nemen in Uruzgan en hierdoor relatief autonoom was in de vormgeving van de missie. Het idee van de *lead nation* - waarbij bondgenoten een zekere mate van autonomie hadden in hun eigen provincies - had de betrokkenheid van veel NAVO-bondgenoten in Afghanistan mogelijk gemaakt. Een dergelijke geografische verdeling van verantwoordelijkheid leek echter ook te resulteren in een lotsverbondenheid tussen in dit geval Nederland en Uruzgan. Juist op dit punt bleek Nederland niet te kunnen leveren op lange termijn, want uiteindelijk vertrokken de Nederlandse militairen uit deze provincie voordat er veiligheid en stabiliteit zeker was gesteld.

In 2007 bleek, na twee jaar, dat Nederland moeite had met een missie van de schaal van TFU. Er was onverwacht hoge materieelslijtage en daarnaast bestond er een gebrek aan specialisten. Nadat enkele kleine partners zich bij Nederland en Australië hadden gevoegd, was het mogelijk om nog voor twee jaar de rol van *lead nation* te vervullen. Na deze periode kon Nederland deze rol echter niet meer vervullen zonder een 'verantwoorde belasting' van de krijgsmacht.²⁴⁶ Dit beperkte *voortzettingsvermogen* werd nogmaals bevestigd door de Minister van Defensie in januari 2009, voordat de tweede verlengingsdiscussie op gang kwam. De Minister sloot een grote missie met een leidende rol in Afghanistan uit.

---

²⁴⁶ *Brief ministers van Buitenlandse Zaken, Defensie en Ontwikkelingssamenwerking aan de Tweede Kamer*, 30 november 2007, 4-5

Uiteindelijk zou de Minister toch voor verlenging van TFU pleitten, maar dan in een kleinere vorm. Dit was voor een gedeelte het gevolg van niet aan de missie gerelateerde ontwikkelingen, die wel van invloed waren op TFU. Met het uitbreken van de economische crisis zag de Minister het perspectief van grote bezuinigingen opdoemen. Hij wilde met verlenging een stok achter de deur hebben om deze bezuinigingen te beperken. Volgens Rupert Smith werden militaire missies ingeperkt of stopgezet zodra deze ten koste van andere overheidsdiensten gingen, hetgeen zeer zeker het geval zou zijn in bezuinigingstijd. De Minister wilde echter juist de garantie van een missie hebben om de krijgsmacht te beschermen tegen de bezuinigingen. Eenmaal aan de missie gebonden zou de regering immers niet op Defensie kunnen bezuinigen. Smith kreeg echter gelijk, want de verlenging ging niet door. Uiteindelijk troffen de gevreesde bezuinigingen de krijgsmacht na TFU dan ook hard.

Bij de toetsing van de *haalbaarheid* van TFU bleek al dat de wederopbouw van Afghanistan door Nederland gezien werd als een verantwoordelijkheid van de internationale gemeenschap. Nederland leverde hieraan een bijdrage maar was niet eindverantwoordelijk. Dezelfde kijk had Nederland ook op de rol van de NAVO in Afghanistan. De NAVO was van mening dat Nederland als bondgenoot formeel medeverantwoordelijk was voor aflossingvraagstukken. De Nederlandse regering stelde in de Artikel 100-brief van 2007 echter expliciet dat de NAVO zelf verantwoordelijk was voor de aflossing. In deze brief stond tevens dat Nederland met vier jaar TFU aan zijn taak als NAVO-lid had voldaan. Hier was dus sprake van een meningsverschil. Dit meningsverschil werd echter vooruitgeschoven tot het zo ver was dat er daadwerkelijk afgelost moest worden, hetgeen leidde tot de val van het Kabinet en internationaal gezichtsverlies voor Nederland bij de NAVO-bondgenoten.

Wanneer puur wordt gekeken naar het optreden van de Nederlandse krijgsmacht, hetgeen het doel is van deze paragraaf, dan is de beëindiging van de missie bepaald door het *voortzettingsvermogen*. Nederland kon immers niet langer meer blijven. De doelen van TFU waren niet gehaald, maar het was nu de beurt aan een ander land om verder te gaan waar Nederland was geëindigd. Nederland verlengde in 2007 twee jaar, onder voorwaarde dat de NAVO vervanging zou regelen. Dit beeld is echter te negatief ten opzichte van de NAVO. De realiteit was dat de NAVO inschikkelijk was met het verlengingsvoorstel dat de secretaris-generaal naar Den Haag stuurde. Nederland hoefde niet meer *lead nation* te zijn. De NAVO vroeg slechts of Nederland wilde blijven met een trainingsmissie. De Nederlandse krijgsmacht had aldus een rol kunnen blijven vervullen en Nederland had zijn handen niet grotendeels van Afghanistan af hoeven trekken. De NAVO lijkt hiermee met betrekking tot het aflossingsvraagstuk een redelijke positie te hebben ingenomen. Waarschijnlijk was deze

trainingsmissie immers mogelijk geweest ondanks de personele en materiële druk op de Nederlandse krijgsmacht.²⁴⁷ Dit leidt tot de conclusie dat het *voortzettingsvermogen* niet de bepalende factor was achter de beëindiging van de missie.

De NAVO had de verantwoordelijkheid van ISAF op zich genomen in 2003, met instemming van Nederland. Bovendien waren de meeste van de NAVO-bondgenoten al in Afghanistan actief. Nederland was dus als bondgenoot inderdaad medeverantwoordelijk. Wanneer Nederland besloot de handdoek in de ring te gooien, dan moest een andere bondgenoot meer troepen naar Afghanistan sturen, terwijl ook deze al troepen daar had zitten. Simpel gezegd zou Nederland de verantwoordelijkheid afschuiven op andere bondgenoten en partners, hetgeen ook daadwerkelijk is gebeurd. Wanneer wordt gekeken naar de toetsingswaarde *bondgenoten*, dan is er dus een verschil tussen hun rol vanuit Nederlands perspectief en vanuit NAVO perspectief. Nederland werd door de NAVO teleurgesteld, omdat deze maar geen vervanging regelde. De NAVO had echter geregeld dat Nederland niet meer als *lead nation* hoefde te blijven, terwijl Nederland plotsklaps besloot om alle troepen van TFU terug te trekken. Deze tegenstelling staat in de volgende paragraaf centraal. Dit is immers een aspect dat meegewogen wordt,] wanneer gekeken wordt naar de rol van de *regering*. Daarbij is het verschil tussen de theorie van Kreps en de theorie van Krasner van belang. De positie van Nederlandse politici ten opzichte van enerzijds de Nederlandse kiezer en anderzijds internationale afspraken en normen was namelijk cruciaal voor deze gang van zaken.

Aan de hand van het voorgaande wordt geconcludeerd dat TFU met betrekking tot het element *kans en waarschijnlijkheid* moeilijk te beoordelen is. Vanuit puur militair oogpunt was de missie wellicht een klein succes te noemen. Het operationeel doel van de inktvlek was immers behaald. Hoewel dit maar een deel van de provincie Uruzgan was, lagen de belangrijkste steden Tarin Kowt, Deh Rawod en Chora alle binnen de inktvlek. Binnen deze inktvlek waren de voorwaarden voor vertrek echter slechts gedeeltelijk bereikt. Er was meer veiligheid en bewegingsvrijheid in dit deel van Uruzgan, maar de bevolking was hiervoor nog te afhankelijk van ISAF in plaats van de Afghaanse veiligheidstroepen. Bovendien functioneerden overheid en rechtspraak nog nauwelijks. Bij vertrek in 2010 zou daarom het behaalde militaire succes van de veroverde inktvlek waarschijnlijk niet lang behouden zijn gebleven. Uiteindelijk is het vertrek van Nederland door de blijvende inzet door bondgenoten uitgesteld tot 2014, waardoor een definitief oordeel nog niet te geven is. Uiteraard is Uruzgan

---

²⁴⁷ Klep, *Uruzgan*, 68.

slechts één provincie in Afghanistan, waardoor de mate van succes niet los kan worden gezien van resultaten elders in het land. Wellicht dat de opstandelingen in het zuiden de overhand krijgen, maar mogelijk is het uiteindelijke resultaat van ISAF dat dit voortaan gereduceerd blijft tot een binnenlands probleem van Afghanistan in plaats van een zorg voor de internationale gemeenschap, zoals ook de woordvoerder van de VVD stelde tijdens de eindevaluatie van TFU.²⁴⁸

In deze paragraaf kwam naar voren dat de *haalbaarheid* en het *voortzettingvermogen* van TFU niet van doorslaggevende waarde waren voor de beëindiging van de missie in Uruzgan. Juist het meest militaire aspect van *haalbaarheid* was voor Nederland niet de meest bepalende factor, omdat de einddatum *an sich* belangrijker was dan het scheppen van de voorwaarden voor vertrek. Met betrekking tot het *voortzettingvermogen* was bovendien door de NAVO rekening gehouden met de overbelasting van de Nederlandse krijgsmacht door een kleinere missie voor te stellen. Ongeacht het beperkte *voortzettingvermogen* was verlengen dus mogelijk geweest. De verlenging liep echter spaak op de interpretatie van de verantwoordelijkheid van bondgenoot en bondgenootschap bij aflossingsvraagstukken. Het lot van TFU werd aldus in de politieke arena bezegeld. Hiermee lijkt Clausewitz' stelling juist. Hij stelde dat het verloop van een oorlog in het geval van een beperkt belang in grotere mate wordt bepaald binnen het politieke discours. Clausewitz sprak hierbij over het *origineel motief*. Dit *origineel motief* komt uitgebreid aan bod in de volgende paragraaf.

3.3 De regering

Het grootste deel van de informatie over TFU in hoofdstuk één ging over de politieke besluitvorming rond de missie. In de vorige paragraaf bleek dat de rol van politici van doorslaggevende waarde was voor het verloop van TFU. Vooral het gesteggel over vechten of opbouwen en blijven of weggaan heeft de beeldvorming en het verloop van de missie sterk bepaald. Niet voor niets is dit ook de titel van dit onderzoek. Juist dit gesteggel is wellicht de belangrijkste indicatie van waar de grootste moeilijkheden zaten van TFU, namelijk in de verschillende *standpunten van politieke partijen*. De politieke partijen zijn de belangrijkste spelers voor het element *rationele calculatie* van de primaire Drie-eenheid. Het is de *regering* die verantwoordelijk is voor de uitzending van de militairen, maar zoals reeds bleek in het vorige hoofdstuk, zijn de *standpunten van politieke partijen* bepalend voor de positie van de *regering*.

---

²⁴⁸ Verslag algemeen overleg, 6 maart 2012, 10.

In de vorige paragraaf werd betoogd dat er een spanning was tussen de Nederlands positie en de bondgenootschappelijke positie met betrekking tot het aflossingsvraagstuk. Deze tegenstelling was het meest zichtbaar in het politieke discours. De *standpunten van politieke partijen* zijn bepalend voor de positie van de *regering* met betrekking tot de vormgeving van Nederland als soeverein bondgenoot. Bovendien zegt de positie die de politieke partijen innamen in deze tegenstelling iets over het *origineel motief* voor TFU bij de *regering*. Aan de hand van de bepaling van dit motief wordt de logica achter het verloop van de politieke besluitvorming rond TFU duidelijk. Daarnaast biedt deze analyse inzicht in de tegenstelling tussen het idee van eliteconsensus in de politiek en het idee van een bepalende nationale rol van politici in de internationale politiek.

De Nederlandse *regering* had voor TFU als *origineel motief* de stabilisatie en wederopbouw van Afghanistan, met name in het zuiden van het land. Dit diende ter bevordering van de internationale rechtsorde en de bestrijding van het terrorisme dat niet alleen de Verenigde Staten, maar ook Europa bedreigde.²⁴⁹ Het is opvallend dat bij de zoektocht naar de *standpunten van politieke partijen* duidelijk wordt dat de centrumpartijen CDA, VVD en PvdA een verschillende rangorde van redenen voor TFU hadden. Het zijn deze partijen die in principe zouden moeten voldoen aan het idee van eliteconsensus volgens Sarah Kreps, want de centrumpartijen zijn de partijen die het meest gunstige vooruitzicht op een positie als regeringspartij hebben. In zekere zin was er sprake van consensus bij de instemming met de missie. Alle drie de centrumpartijen stemden hier immers voor, ondanks dat de PvdA in de oppositie zat. Zoals gezegd was er echter wel een verschil in de rangorde van redenen.

Het *origineel motief* van de regering bij aanvang van de missie werd aangevuld met partijpolitieke idealen van de regeringspartijen. Voor het CDA stond de toekomst van de Afghanen voorop, maar voor de christendemocraten was naast de bevordering van de internationale rechtsorde en het wegnemen van de voedingsbodem voor terrorisme ook de NAVO plicht van belang. Voor de VVD was deze bondgenootschappelijke solidariteit zelfs de hoofdreden vanwege de inwerkingtreding van Artikel 5 na de aanslagen van 11 september. Voor de VVD was de NAVO, samen met de VN en EU, de belichaming van internationale samenwerking voor mensenrechten en democratie. Het was voor Nederland dus een plicht gehoor te geven aan de resolutie van de VN-veiligheidsraad die ISAF in het leven had

---

²⁴⁹ *Brief ministers van Buitenlandse Zaken, Defensie en Ontwikkelingssamenwerking aan de Tweede Kamer*, 22 december 2005, 3.

geroepen. Bovendien was de bestrijding van drugshandel en terrorisme in het belang van Nederland en ook van de Afghanen, zo redeneerden de liberalen.

Tot zover wordt het *origineel motief* slechts aangevuld met internationale plicht en vooral bondgenootschappelijke solidariteit. De PvdA die op dat moment in de oppositie zat, had echter andere overwegingen. Voorop stond internationale solidariteit met Afghanistan en niet zozeer bondgenootschappelijke solidariteit. De PvdA benadrukte wel het VN-mandaat van ISAF en de voorgeschiedenis van de aanslagen van 11 september, maar de sociaaldemocraten noemden de bondgenootschappelijke plicht niet. Bovendien stelden zij dat internationale solidariteit een partijideaal was, maar met de aantekening dat deze solidariteit niet altijd en overal mogelijk is voor een klein land als Nederland. Naast de positie van de PvdA waren ook de standpunten van D'66 en de CU belangrijk, omdat ook zij op dat moment of later een rol in de regering vervulden. D'66 was bij aanvang van TFU een regeringspartij, maar de democraten stemden niet in met deze missie, omdat zij Uruzgan te gevaarlijk vonden voor wederopbouw. CU noemde juist de wederopbouw van Afghanistan als morele plicht. Deze partij zou later in de regering zitten. Internationale solidariteit door middel van de wederopbouw van Afghanistan was dus voor PvdA, D'66 en CU bepalend voor hun steun of afwijzing van TFU. Dit verklaart het gesteggel nadat was gebleken dat wederopbouw een component van de COIN-strategie was in plaats van het hoofddoel. Voor de tegenstanders van de missie, SP en Groenlinks, was het namelijk eenvoudig oppositie voeren toen dit feit doordrong bij de parlementariërs, die dat in eerste instantie niet hadden begrepen.

Wanneer TFU strikt beschouwd blijft als een *war by choice*, dan valt het op dat het *origineel motief* juist uitgaat van een noodzaak, namelijk de bestrijding van terrorisme door middel van de wederopbouw van Afghanistan. Er was hierbij dus duidelijk een verschil van mening tussen *regering* en *electoraat*. De kiezers geloofden namelijk niet dat TFU Nederland veiliger maakte tegen terrorisme. Zij waren zeer waarschijnlijk wel bekend met de voorgeschiedenis van de aanslagen van 11 september, waarin Afghanistan als schuilplaats van Al Qaida een cruciale rol had gespeeld. Dit betekent echter niet dat er voor de kiezers een direct verband was tussen ISAF en de bescherming tegen terrorisme in Nederland. Wanneer dit verband er voor hen wel was geweest, dan was de missie in Uruzgan voor hen van groter belang geweest. In hoofdstuk twee bleek immers al dat terrorismebestrijding voor de Nederlandse kiezer de belangrijkste taak is van de overheid na gezondheidszorg, criminaliteitsbestrijding en onderwijs. Eén ding is echter zeker en dat is dat het *origineel motief*, als gevolg van zowel de ontwikkelingen tijdens de missie als de ontwikkelingen in het politieke discours, steeds verder naar de achtergrond verdween. Dit druist in tegen Clausewitz'

redenering dat het *origineel motief* binnen het politieke discours steeds zwaarder gaat wegen hoe langer de oorlog voortduurt. Volgens hem bepaalt het belang van het *origineel motief* of de strijd voortgezet of beëindigd wordt. Het waren echter veeleer de partijpolitieke standpunten van internationale- en bondgenootschappelijke plicht enerzijds en internationale solidariteit door middel van wederopbouw anderzijds die steeds zwaarder meewogen.

Het dalend belang van het *origineel motief* ten opzichte van de partijpolitieke standpunten was zichtbaar bij de verlenging in 2007. De *regering* bestond inmiddels uit CDA, PvdA en CU. Bij de onderbouwing van de verlenging stelde de *regering* expliciet dat bondgenootschappelijke veiligheid, solidariteit en geloofwaardigheid een rol speelden, maar dat de missie vooral werd verlengd voor de steun aan de Afghaanse regering en de verbondenheid met de Afghanen. Pas in de laatste plaats noemde de regering het eigen nationale veiligheidsbelang, hetgeen voorheen de *hoofdrede* was. Aan de ene kant waren dus de bondgenootschappelijke principes van het CDA bepalend, maar aan de andere kant werd de internationale solidariteitsgedachte van PvdA en CU als belangrijkste reden gegeven. Als nuance hierbij geldt dat ook het CDA in 2006 een betere toekomst voor Afghanistan als eerste reden voor de missie had genoemd bij het plenair debat.

In dezelfde Artikel-100 brief waar de motivering achter de verlenging van TFU instond, nam de regering de stellige positie in dat Nederland na twee jaar zeker zou vertrekken. Daarbij werd expliciet vermeld dat de rol van de internationale gemeenschap nog niet uitgespeeld was in Afghanistan, maar dat Nederland tegen die tijd aan zijn plicht had voldaan. Met deze formulering kwam de aap uit de mouw dat TFU helemaal niet zo noodzakelijk was voor de veiligheid als deze werd gepresenteerd met het *origineel motief* van terrorismebestrijding in de Artikel 100-brief van 2005. Dit was een typische *war by choice* zoals Wilfried Von Bredow deze schetste en is beschreven in hoofdstuk twee. Het was wel belangrijk dat iemand Afghanistan hielp in wederopbouw en de strijd tegen de Taliban, maar of Nederland dit moest doen of dat dit aan een ander land werd overgelaten, was een keuze. Feitelijk had de regering TFU voor aanvang dus verkocht aan de Tweede Kamer en de Nederlandse kiezer als een noodzaak voor de veiligheid in Nederland, maar nu bleek dit niet geheel waar te zijn. TFU kon namelijk over twee jaar beëindigd worden, ongeacht de situatie in Uruzgan tegen die tijd, zonder dat de terrorismedreiging in Nederland daarmee zou toenemen.

Met het voorgaande inzicht zijn er twee opties voor het vervolg van de analyse van TFU vanuit Clausewitziaans perspectief. Enerzijds kan TFU met betrekking tot de rol van de *regering* worden beschouwd als niet passend binnen het Clausewitziaanse paradigma, omdat

de missie ondernomen werd vanuit een *origineel motief* dat achteraf niet het motief bleek te zijn. Anderzijds kan TFU gezien worden als een *compromis* tussen het *origineel motief* van verschillende partijen, die allemaal op den duur onderdeel uitmaakten van de *regering*. Dit laatste perspectief is het meest realistisch wanneer wordt gekeken naar de discussie rond de beëindiging van de missie. Met de analyse van deze discussie wordt tegelijkertijd het idee van eliteconsensus van Sarah Kreps ontkracht.

Bij de beëindiging van TFU speelde de PvdA de belangrijkste rol. Het weigeren van de verlenging van TFU door deze partij betekende het einde van de missie en het Kabinet. De houding van de PvdA werd volgens opiniepeilingen door de meerderheid van de Nederlandse bevolking gesteund. De positie die deze partij innam kan niet afgedaan worden als een poging tot electoraal gewin. Wanneer dit als reden wordt gegeven, dan wordt in dit onderzoek alsnog een positie gekozen in de persoonlijke ruzie die gepaard ging met het einde van Kabinet-Balkenende IV. De PvdA koos - door koppig te weigeren de missie te verlengen - voor een positie waarbij zij als volksvertegenwoordiging uiting gaf aan de wil van het *electoraat*. De politici van de PvdA hamerden op de belofte die zij aan de Nederlandse kiezer hadden gemaakt in 2007 om na twee jaar te vertrekken. De premier, die zelf van het CDA was, had deze belofte destijds bevestigd. De PvdA bleef hiermee bij het partijpolitieke compromis uit de Artikel 100-brief van 2007, waarin zowel het bondgenootschappelijke ideaal als het ideaal van internationale solidariteit stonden. Voor het CDA was dit compromis echter opnieuw onderhandelbaar. De einddoelen waren immers nog niet gehaald en bovendien had de nieuwe Amerikaanse president Barack Obama een op de *Dutch approach* lijkende strategie omarmd. Als Nederland nog net iets langer bleef, kon het vertrek gelijk vallen met het reeds geplande Amerikaans vertrek. Het CDA gaf hiermee het teken af net als de PvdA niet zozeer om het behalen van de einddoelen te geven. Het motief was slechts om conform de *internationale afspraken en normen* Afghanistan gelijk met de andere NAVO-bondgenoten te verlaten.

TFU werd uiteindelijk niet verlengd vanwege de tegenstelling tussen PvdA en CDA, die een goede weerspiegeling is van de tegenstelling tussen de theorieën van Sarah Kreps en Stephen Krasner. Het optreden van het CDA voldeed wel aan Kreps idee van eliteconsensus, waarbij de bondgenootschappelijke politiek bepalend was voor de positie van nationale politici. Het CDA wilde niet dat Nederland voet bij stuk zou houden en zich als enige terug zou trekken uit Afghanistan, omdat dit de betrouwbaarheid van Nederland als bondgenoot zou schaden. Bovendien zou dit consequenties hebben, hetgeen later ook bleek toen Nederland uit de G20 werd gezet. De PvdA politici lieten echter hun internationale rol afhangen van hun eigen kiezers, hetgeen overeenkomt met de verklaring voor het niet altijd naleven van

internationale afspraken en normen volgens de theorie van Krasner. De sociaaldemocraten waren bereid het gezichtsverlies van Nederland te incasseren om aan de belofte aan de kiezer te voldoen. De nationale rol was bepalend voor de sociaaldemocraten.

In deze paragraaf stond de rol van de *regering* centraal. Hiervoor werden de *standpunten van politieke partijen* als toetsingswaarde genomen in het toetsingsmodel van het element *rationele calculatie*. Wanneer wordt gekeken naar de positie van de *regering* ten opzichte van Nederland als soeverein bondgenoot, dan bestond deze uit het CDA dat het aspect *bondgenoot* benadrukte en de PvdA die het aspect *soevereiniteit* benadrukte. Regeringspartij CU speelde in deze casus geen beslissende rol. Met het vallen van het Kabinet werd TFU niet verlengd, want het ontbreken van de steun van de PvdA maakte dit onmogelijk. Er was dus geen eliteconsensus. Voor zover er voorheen sprake was geweest van consensus omtrent TFU, dan was deze slechts gebaseerd op een *compromis* van verschillende partijpolitieke idealen die de politieke partijen hadden als *origineel motief* voor de missie in Uruzgan. De *standpunten van politieke partijen* met betrekking tot de missie in Uruzgan waren aldus bepalend voor de koers die Nederland voer. De positie van de *regering* was hierbij niet consistent, hetgeen zichtbaar was in de geleidelijke wijziging van het *origineel motief* van de missie. In de volgende paragraaf wordt de missie in Uruzgan in zijn geheel onder de loep genomen waarbij de balans in de primaire Drie-eenheid centraal staat omwille van de beantwoording van de onderzoeksvraag.

3.4 Clausewitz en het optreden van de Nederlandse expeditionaire krijgsmacht

In deze paragraaf wordt voor de beoordeling van het Nederlands expeditionair optreden de casus TFU in zijn geheel geanalyseerd. Deze analyse waarbij de balans in de primaire Drie-eenheid centraal staat, is gebaseerd op conclusies uit de eerste drie paragrafen van dit hoofdstuk. In deze laatste paragraaf wordt de onderzoeksvraag beantwoord. Om te beginnen wordt TFU hiervoor in het grotere kader van ISAF en de NAVO geplaatst. Vervolgens wordt het belang van deze internationale context met betrekking tot het *electoraat* bekeken. Naar aanleiding van dit belang zijn er twee *lessons learned* voor het Nederlandse expeditionair optreden. Ten slotte wordt dan de onderzoeksvraag beantwoord *in hoeverre het optreden van de Nederlandse expeditionaire krijgsmacht, met als casus de Task Force Uruzgan, past binnen het Clausewitziaanse concept van de Drie-eenheid*.

De belangrijkste conclusie van Clausewitz in *Vom Kriege* is dat oorlog de voorzetting is van politiek met andere middelen. In de vorige paragraaf bleek dat er in het geval van TFU niet sprake was van een consistent *origineel motief* bij de *regering*, maar dat tot de deelname

en verlenging van TFU werd besloten op basis van een compromis van motieven van politieke partijen. Wanneer naar het partijpolitieke compromis achter de steun voor TFU wordt gekeken, dan springt het belang van de NAVO bij de missie in het oog. Kreps stelt dat een bondgenootschap op de lange termijn voordelen oplevert. Het CDA en vooral de VVD, dat het belang van Artikel 5 benadrukte, gaven het belang van de NAVO aan in hun motivering voor TFU. Een beroep op Artikel 5 is geen symbolische daad, maar het fundament van de NAVO. Wanneer Artikel 5 wordt geactiveerd zal dit altijd zeer serieus moeten worden genomen. De inwerkingtreding van Artikel 5 had echter betrekking op OEF en niet op ISAF. ISAF was een missie waartoe de VN had besloten en die zij uitbesteedden aan de NAVO.

Het belangrijkste voordeel van een bondgenootschap dat Kreps beschrijft, is de collectieve verdediging tegen een gedeelde vijand. Op het moment dat TFU ondernomen werd, had de NAVO echter *geen gedeelde vijand* die een territoriale bedreiging voor Europa of de Verenigde Staten vormde. Allereerst was het Islamitische terrorisme dat de NAVO-lidstaten bedreigde een asymmetrische tactiek van groepen die niet met direct militair optreden konden worden bestreden. Deze terroristische organisaties waren praktisch ongrijpbaar voor een instrument als de krijgsmacht, omdat ze verspreid waren over de hele wereld en niet openlijk opereerden. Bovendien waren de terroristen er niet op uit noch er toe in staat om Europa of de Verenigde Staten te veroveren. Daarnaast vormde Rusland als nazaat van de Sovjet-Unie in 2005 niet dezelfde bedreiging die het thans vormt. Voor de Amerikaanse regering was ISAF dus eigenlijk alleen een goed moment om het nieuwe bestaansrecht van de NAVO als interventiemacht te testen. De voordelen van een multilaterale interventie werden eerder door Rupert Smith benoemd. Hierdoor zouden meer troepen beschikbaar zijn en bovendien gaf de inzet van veel landen legitimiteit aan de missie.

Met het afbrokkelen van het *origineel motief* van terrorismebestrijding komt aldus een ander invloedrijk *origineel motief* voor de bondgenootschappelijke politiek boven drijven. ISAF was namelijk de ultieme test van de NAVO als stabilisatiemacht. Het eenzijdig terugtrekken van de Nederlandse troepen was zodoende een slag in het gezicht van de NAVO, hetgeen verklaart waarom Washington en Brussel druk uitvoerden op de Nederlandse regering om te verlengen. Vanuit dit oogpunt is de stelling van Christ Klep juist, dat Nederland vooral in Afghanistan moest blijven, ongeacht of duidelijk was *wat* er nu precies moest gebeuren.

Door deze conclusie met betrekking tot het nut van de NAVO vanuit Amerikaans perspectief komt de scheiding tussen OEF en ISAF weer in beeld. In de internationale context speelde het Amerikaanse belang in Afghanistan wellicht de grootste rol. De Amerikanen waren Afghanistan binnengevallen en zij zaten nu met de verantwoordelijkheid opgescheept

voor dit land dat langzaamaan wegzakte in een opstand. OEF was vooral een Amerikaanse onderneming, terwijl ISAF een VN-mandaat had en was uitbesteed aan de NAVO. Voor een goede analyse van TFU moet de scheiding van deze twee nogmaals worden bekeken. Hierbij is de achtergrond van de aanslagen van 11 september van belang, want dit was de lange aanloop tot TFU. TFU wordt hiermee in het grotere kader van de internationale interventie in Afghanistan geplaatst.

Na de aanslagen van 11 september 2001 vielen de Verenigde Staten Afghanistan aan omdat de Taliban weigerde Osama Bin Laden uit te leveren. Dat de Amerikanen hier het recht toe hadden, motiveerden zij op basis van het recht op zelfverdediging uit het Handvest van de VN. In hoofdstuk één kwam reeds ter sprake dat deze operatie, OEF, naast de uitlevering van Bin Laden een *regime change* in Afghanistan als doel had. De nieuwe regering moest bovenal de Verenigde Staten toestaan operaties tegen terroristen uit te voeren op Afghaans grondgebied. Hoewel Bin Laden niet werd opgepakt, was het tweede doel bereikt voordat ISAF begon. OEF was aldus ondernomen vanuit een *rationeel* doel om de voorbereiding van nieuwe aanslagen te voorkomen, maar eveneens vanuit de *emotionele* doelen van *gerechtigheid* en *wraak* op de terroristen die verantwoordelijk waren voor de aanslagen van 11 september. Uiteindelijk bleek de overwinning in Afghanistan precair, omdat opstandelingen actief bleven in het uitgestrekte en moeilijk begaanbare land. De nieuwe democratische regering had aldus geen grip op heel Afghanistan. De Verenigde Staten waren echter inmiddels met een tweede oorlog begonnen in Irak, die eveneens uitmondde in een opstand. Dit was het moment waarop de NAVO van belang werd voor de Amerikanen om ISAF uit te breiden over heel Afghanistan. Hieruit wordt geconcludeerd dat de NAVO met ISAF voor de Verenigde Staten een cruciale ondersteunende rol speelde, waarmee de organisatie zijn bestaansrecht vanuit Amerikaans perspectief bewees.

De context zoals deze in de vorige alinea wordt geschetst, benadrukt dat er in essentie geen direct verband is tussen de aanslagen van 11 september en ISAF. Dit verband bestond wel tussen de terroristische aanslagen en OEF. OEF werd gemotiveerd op basis van het recht van zelfverdediging. De Nederlandse bevolking steunde de Amerikaanse inval in Afghanistan om de terroristen op te pakken. ISAF kwam pas later en begon bovendien als een relatief kleine missie. Op het moment dat ISAF uitgroeide tot een stabilisatiemacht van vele duizenden militairen, waaronder Nederlandse, begon de steun van de Nederlandse bevolking af te nemen. Bovendien ging deze missie niet meer om het pakken van de daders van de aanslagen van 11 september, dus waren de emotionele doelen van gerechtigheid en wraak verdwenen. De realiteit was bovendien dat Nederland niet zo hard geraakt was door deze

aanslagen als de Verenigde Staten, dus waren deze gevoelens minder sterk geweest dan bij de Amerikaanse bevolking. Het resultaat van OEF had het meest noodzakelijke doel al veiliggesteld, namelijk een Afghanistan dat Amerikaanse operaties op zijn grondgebied toestond. ISAF was er slechts op gericht om het resultaat van een democratisch, westersgezind en stabiel Afghanistan te verduurzamen zodat het optreden van OEF niet langer nodig was. *Deelname aan ISAF was aldus bovenal een teken van bondgenootschappelijke solidariteit met de Verenigde Staten.*

Nederland nam met TFU deel aan ISAF en toonde zich hiermee in beginsel een solidaire bondgenoot. Nederland is als relatief kleine militaire mogendheid in Europa van oudsher op de NAVO georiënteerd vanwege het belang van de Amerikaanse veiligheidsgarantie in Europa. Dit bleek reeds in hoofdstuk één toen Nederland besloot de krijgsmacht te hervormen tot een expeditionaire krijgsmacht. Deze was in eerste instantie bedoeld voor VN-missie, maar werd uiteindelijk van belang voor de 'nieuwe' NAVO die onder Amerikaans leiderschap werd vormgegeven. ISAF was de grootste onderneming van de NAVO sinds de heroriëntatie na de Koude Oorlog. TFU was onderdeel van ISAF en deze missie had stabilisatie en de preventie van terrorisme door middel van wederopbouw als doel. De conclusies uit de vorige drie paragrafen legden echter de dynamiek bloot die de missie in Nederland had. Wanneer deze conclusies afgezet worden tegen de internationale context, dan kan vastgesteld worden *in hoeverre het optreden van de Nederlandse expeditionaire krijgsmacht, met als casus TFU, past binnen het Clausewitziaanse concept van de Drie-eenheid.*

In de vorige paragraaf werd beschreven hoe het compromis van partijpolitieke motieven voor de missie in Uruzgan uiteindelijk bepalend was voor de koers die de *regering* voer. Het *origineel motief* dat de *regering* noemde was het wegnemen van de voedingsbodem en dreiging van terrorisme, maar zoals in deze paragraaf bleek was dit eigenlijk de reden dat de *Verenigde Staten* al in het kader van OEF in Afghanistan zaten. Een kanttekening die hierbij moet worden gemaakt, is dat ISAF een VN-missie was. Desalniettemin was deze missie het gevolg van OEF, dus was er weldegelijk sprake van een relatie tussen het Amerikaanse belang en ISAF. De uitbesteding van ISAF aan de NAVO gaf deze missie meer troepen en meer legitimiteit, maar de Verenigde Staten hadden deze klus zelf kunnen klaren mits zij niet tegelijkertijd een oorlog hadden gevoerd in Irak. Wellicht dat de Amerikaanse *War on Terror* uiteindelijk ook Nederland veiliger maakte, maar de bijdrage die Nederland leverde aan ISAF was bovenal een *kleine lastenverlichting* en *legitimiteitmiddel* voor de Verenigde Staten.

Het voorgaande in ogenschouw genomen, had de Nederlandse bevolking het goed begrepen. Voor- en tegenstanders geloofden niet dat TFU het verschil maakte om Nederland te beschermen tegen terrorisme. De twee belangrijkste redenen van voorstanders van TFU waren dat Nederland 'iets goeds' moest doen voor de wereld en dat dergelijke missies de taak en verantwoordelijkheid waren van Defensie. ISAF was in essentie een VN-missie voor de stabilisatie en wederopbouw van Afghanistan, dus deze beschouwing van de Nederlandse kiezer klopte. TFU was daarnaast inderdaad een typische taak van Defensie, namelijk expeditionair optreden als teken van bondgenootschappelijke solidariteit met de Verenigde Staten. Het *politieke doel* van deze bondgenootschappelijke solidariteit is bovenal dat de Verenigde Staten garant blijven staan voor de Europese veiligheid, want dat is het fundament van de NAVO. Het *electoraat* was voor een deel bereid de missie te steunen. Deze steun was echter op basis van eigen overwegingen gemotiveerd. Uiteindelijk werden deze overwegingen beter gereflecteerd door de standpunten van de politieke partijen dan door het *origineel motief* dat door de *regering* werd gegeven. In de Nederlandse democratie bleek de invloed van het *electoraat* uiteindelijk van doorslaggevende waarde, doordat de PvdA de belofte aan de Nederlandse kiezer bindend maakte voor de inzet van Nederlandse militairen in het buitenland door de *regering*.

Naar aanleiding van de voorgaande analyse van het belang van het *electoraat* zijn er twee *lessons learned* voor het Nederlands expeditionair optreden. De belangrijkste les voor het Nederlands expeditionair optreden met als *test-case* TFU is dat het *origineel motief* van de *regering* in de communicatie met kiezer en Tweede Kamer voor aanvang van een missie de daadwerkelijke hoofdreden moet zijn, namelijk *bondgenootschappelijke solidariteit*. Nederland als klein land maakt zelden het cruciale verschil in de internationaal arena als het gaat om militaire interventies. Hoewel de *regering* dit idee kan blijven uitdragen om steun voor missies te vinden bij het *electoraat* heeft dit juist het tegenovergestelde effect. Het *electoraat* beseft zich terdege dat Nederlands expeditionair optreden buiten het NAVO-gebied een *war by choice* is. Nederland levert hoogstens een bijdrage in een groter geheel, oftewel Nederland toont bondgenootschappelijke solidariteit.

Wanneer de afweging tot een *war by choice* wordt gemaakt, dan moet deze gemaakt worden op basis van de realiteit. De afweging of de betreffende missie steun vindt onder de Nederlandse kiezers is afhankelijk van *belang*, *zin* en *succes*. Wanneer de *regering* niet de hoofdreden benoemt, dan vindt deze wel op een andere wijze zijn weg naar de politieke arena, zoals blijkt uit de analyse van het politieke gesteggel over TFU. In het geval van TFU bleek dat de missie ondernomen werd vanuit een compromis tussen standpunten van politieke

partijen, maar niet alle partijen onderschreven hierbij de hoofdreden van bondgenootschappelijke solidariteit. Omdat de hoofdreden niet expliciet werd genoemd bij aanvang van TFU, werd deze gereduceerd tot een partijpolitiek standpunt, hetgeen de missie uiteindelijk de das omdeed. Deze ervaring is een leermoment voor volgende missies. Het eenmaal committeren aan een internationale militaire coalitie of bondgenootschappelijke onderneming blijkt immers niet iets waar een land zich zonder gezichtsverlies eenzijdig kan onttrekken. De *regering* moet de toetreding hiertoe daardoor weloverwogen besluiten, met het besef dat de (financiële) last hiervan ten koste kan gaan van andere overheidstaken in de toekomst. Dit geldt zeker voor missies die mogelijk in de toekomst worden uitgebreid, want het lidmaatschap van een coalitie of bondgenootschap schept hierbij verantwoordelijkheid en verwachting om de lasten gezamenlijk te dragen.

De tweede les voor het Nederlands expeditionair optreden naar aanleiding van TFU als *test-case*, is het belang van de afwezige dreiging van een gedeelde vijand voor de NAVO. Bondgenootschappelijke solidariteit was immers de hoofdreden voor deelname aan ISAF, maar het *politieke doel* hiervan is de Amerikaanse veiligheidsgarantie in Europa door middel van de NAVO. Het belang van deze Amerikaanse betrokkenheid is geheel afhankelijk van de noodzaak hiervan. Het niet bestaan van een gedeelde bedreiging van het NAVO-grondgebied ten tijden van ISAF maakte het brengen van een offer op de schaal van TFU betwistbaar. Heden vormt Rusland wederom een bedreiging voor het NAVO-grondgebied, hetgeen voor toekomstig Nederlands expeditionair optreden mogelijk gunstig is voor de politieke- en electorale steun. De rol van de NAVO is door de Russische dreiging immers in belang gestegen.

Uitgaande van de voorgaande *lessons learned* is het antwoord op de onderzoeksvraag dat *het Nederlands expeditionair optreden past binnen het concept van de Drie-eenheid, maar dat er bij de test-case TFU wel sprake was van een verstoorde balans tussen de elementen van de cruciale primaire Drie-eenheid.*

De belangrijkste verstoorde balans in de primaire Drie-eenheid was die tussen de bereidheid tot inzet van *geweld* bij het *electoraat* en de *rationele calculatie* van de *regering*. De bereidheid tot inzet van *geweld* bij het *electoraat* was te beperkt. Hierbij gold dat voor- en tegenstanders de missie niet als *noodzakelijk* zagen, maar de *regering* de missie in eerste instantie wel vanuit het nationale veiligheidsbelang motiveerde, oftewel als *noodzaak*. De politieke partijen die het *electoraat* vertegenwoordigden in de Tweede Kamer besloten vervolgens tot steun aan de missie op basis van een compromis tussen partijpolitieke standpunten. Hierbij onderschreven echter niet alle partijen de hoofdreden van de missie, i.e.

bondgenootschappelijke solidariteit. De daadwerkelijke hoofdrede van bondgenootschappelijke solidariteit werd bovendien door de *regering* niet expliciet genoemd. Het draagvlak van de missie werd aldus gevestigd op ondergeschikte redenen, waardoor *belang*, *zin* en *succes* van de missie onderwerp werden van discussie binnen het politieke discours terwijl de missie al in volle gang was. Gaandeweg werd hierbij pas duidelijk wat de hoofdrede van de *regering* was voor de missie.

De tweede verstoorde balans in de primaire Drie-eenheid was die tussen de *kans en waarschijnlijkheid* van de *expeditionaire krijgsmacht* en de *rationele calculatie* van de *regering*. Waar de *regering* de militairen naar Uruzgan had gestuurd uit *noodzaak* van het nationale veiligheidsbelang, werden dezelfde militairen simpelweg na vier jaar teruggeroepen zonder dat zij hun doel hadden bereikt. Deze eenzijdige terugtrekking ondermijnt het idee van een *noodzaak* en bewees dat TFU een *war by choice* was geweest. De Nederlandse *expeditionaire krijgsmacht* had wel als solidaire bondgenoot een bijdrage geleverd aan de NAVO inspanning in Afghanistan, maar de *regering* haalde de militairen terug naar huis voordat de NAVO het genoeg vond. De militairen hadden daardoor dus de ondankbare taak om zowel de Afghanen als de bondgenoten teleur te stellen vanwege het besluit van de *regering*. Bovendien is het een terechte vraag waar de militairen hun offer voor gebracht hebben als zij zonder het behalen van het doel naar huis moesten. *Haalbaarheid* en *voortzettingsvermogen* bleken immers niet de belangrijkste reden voor vertrek, maar juist de einddatum *an sich* was leidend. Hoewel ook de andere bondgenoten feitelijk een exit-strategie aan het uitvoeren waren, trok Nederland zich als enige in 2010 al terug.

De laatste verstoorde balans in de primaire Drie-eenheid was het gevolg van het partijpolitieke compromis voor TFU, dat gedurende de gehele missie ter discussie stond. De balans tussen enerzijds de bereidheid tot inzet van *geweld* bij het *electoraat* en anderzijds het element van *kans en waarschijnlijkheid* van de *expeditionaire krijgsmacht* was verstoord door de beeldvorming van de missie. Hier komt het onderzoek terug bij de discussie of TFU een vecht- of opbouwmissie was. Deze vermeende tegenstelling vormde echter niet de kern van het probleem. De discussie over wat voor missie TFU eigenlijk was, maakte juist onderdeel uit van het daadwerkelijke probleem. Dit was dat de *regering* de missie had aangevangen zonder de daadwerkelijke hoofdrede te benoemen, omdat deze wellicht niet genoeg steun zou hebben gekregen. De *regering*, NAVO en zelfs het Ministerie van Defensie waren er voortdurend bewust mee bezig de missie politiek en electoraal draagvlak te laten behouden. Een voorbeeld van een dergelijke bewuste poging om steun te verwerven was dat de NAVO vijandschap bij de Westerse bevolking poogde op te roepen door beeldmateriaal van

wreedheden van de Taliban vrij te geven.²⁵⁰ Dit terwijl het Ministerie van Defensie bij TFU juist bewust de terminologie van 'schermutselingen' en 'vuurcontact' gebruikte om controverse rond het idee van een vechtmissie te voorkomen.²⁵¹ Aangezien de militairen feitelijk in oorlogssituaties zaten, leidde deze houding van Defensie tot afbraak van vertrouwen tussen de actoren van de Drie-eenheid. Niet voor niets gaf zestig procent van de door NOVA ondervraagde TFU officieren in 2008 aan dat de Nederlandse bevolking geen goed beeld had van wat zich in Uruzgan afspeelde.²⁵² Zij riskeerden hun leven zonder dat de Nederlandse bevolking wist hoe gevaarlijk de missie was en *waarom* precies deze risico's werden gelopen. Vechten of opbouwen en blijven of weggaan, dat bleef de vraag.

3.5 Samenvatting

In dit hoofdstuk werd het toetsingsmodel van het Westers expeditionair optreden gehanteerd omwille van de bepaling van de balans in de primaire Drie-eenheid bij de Nederlandse missie in Uruzgan. Hieruit blijkt dat de bereidheid bij het *electoraat* tot inzet van *geweld* op basis van *belang*, *zin* en *succes* in het geval van de missie in Uruzgan te beperkt was. Vervolgens komt naar voren dat *haalbaarheid* en *voortzettingvermogen* niet van doorslaggevende waarde waren voor de besluitvorming rond TFU, want juist de rol van *bondgenoten* was cruciaal. Dit gold met name op het niveau van de *regering*. Het CDA benadrukte het belang van de bondgenootschappelijke solidariteit, terwijl coalitiegenoot PvdA vasthield aan de aan de kiezers beloofde einddatum. Dit leidde tot een conflict dat resulteerde in het einde van het Kabinet en de missie. Uit de analyse van de *standpunten van politieke partijen* blijkt vervolgens dat tot TFU was besloten op basis van een compromis van verschillende partijpolitieke standpunten die fungeerden als *origineel motief* voor de missie in Uruzgan.

Naar aanleiding van TFU als *test-case* zijn in dit onderzoek twee *lessons learned* vastgesteld voor het Nederlands expeditionair optreden. De belangrijkste les is dat het *origineel motief* van de *regering* in de communicatie met kiezer en Tweede Kamer voor aanvang van een missie de daadwerkelijke hoofdrede moet zijn, namelijk bondgenootschappelijke solidariteit. De tweede les is het belang van de afwezige dreiging van een gedeelde vijand voor de NAVO, waardoor een missie op de schaal van TFU als teken van bondgenootschappelijke solidariteit betwistbaar was.

---

²⁵⁰ Klep, *Uruzgan*, 50.

²⁵¹ Ibidem, 187-188.

²⁵² Ibidem, 55.

Ten slotte werd in dit hoofdstuk antwoord gegeven op de onderzoeksvraag. De conclusie is dat *het Nederlands expeditionair optreden past binnen het concept van de Drie-eenheid, maar dat er bij de test-case TFU wel sprake was van een verstoorde balans tussen de elementen van de cruciale primaire Drie-eenheid*. De belangrijkste verstoorde balans in de primaire Drie-eenheid was die tussen de bereidheid tot inzet van *geweld* bij het *electoraat* en de *rationele calculatie* van de *regering*. De tweede verstoorde balans in de primaire Drie-eenheid was die tussen de *kans en waarschijnlijkheid* van de *expeditionaire krijgsmacht* en de *rationele calculatie* van de *regering*. De laatste verstoorde balans was tussen de bereidheid tot inzet van *geweld* bij het *electoraat* en het element van *kans en waarschijnlijkheid* van de *expeditionaire krijgsmacht*.

Conclusie

In dit onderzoek was de missie in Uruzgan de *test-case* voor de expeditionaire krijgsmacht die Nederland opbouwde na de val van de Sovjet-Unie. De vraag die centraal stond in dit onderzoek was *in hoeverre het optreden van de Nederlandse expeditionaire krijgsmacht, met als casus de Task Force Uruzgan, past binnen het Clausewitziaanse concept van de Drie-eenheid.*

Met het einde van de Koude Oorlog brak een nieuw tijdperk aan voor de Nederlandse krijgsmacht. De oude vijand van het Warschaupact verdween, waarmee er geen directe bedreiging meer was voor West-Europa. Nederland bouwde daarom een expeditionaire krijgsmacht op, die zich niet meer hoofdzakelijk met de verdediging van het grondgebied bezighield. In eerste instantie zou deze ingezet worden voor vredesmissies van de VN. Uiteindelijk zou de expeditionaire krijgsmacht echter tevens nauw aansluiten bij de nieuwe rol van de NAVO. De NAVO bleef bestaan na de Koude Oorlog, maar richtte zich vanaf toen voornamelijk op crisisbeheersing en militaire interventies.

Voor Nederland paste de inzet van de krijgsmacht ten behoeve van de bevordering van de internationale rechtsorde en mensenrechten binnen het Nederlandse zelfbeeld van voorvechter van het internationaal recht en internationale solidariteit. Voor het Ministerie van Buitenlandse Zaken was deze inzet van militairen belangrijk, omdat dit internationale prestige en invloed kon opleveren. Voor het Ministerie van Defensie was de expeditionaire krijgsmacht vooral van belang vanwege het wegvallen van de bedreiging van het Nederlands- en bondgenootschappelijk grondgebied, omdat de verdediging hiervan van oudsher de taak van Defensie was. De grootste missie van de expeditionaire krijgsmacht tot nog toe is de ISAF-missie TFU in Afghanistan.

ISAF was de VN-missie die volgde op de Amerikaanse invasie van Afghanistan. Sinds augustus 2003 stond ISAF onder commando van de NAVO. De missie was daarom niet alleen van belang voor Afghanistan, maar deze diende ook als test van de 'nieuwe' NAVO. TFU was veruit de grootste Nederlandse bijdrage aan ISAF. Een ruime Kamermeerderheid had voor deze missie gestemd. Alleen D'66, Groenlinks en de SP waren tegen. De motivering van de voorstanders kwam grotendeels overeen, maar was per partij anders gerangschikt in volgorde van belang. De belangrijkste drie waren het voorkomen en bestrijden van internationaal terrorisme, internationale solidariteit met Afghanistan en bondgenootschappelijke solidariteit. Van de centrumpartijen noemde alleen de PvdA de bondgenootschappelijke solidariteit niet

als reden. Het Kabinet-Balkenende IV van CDA, PvdA en CU verlengde de missie uiteindelijk tot 2010 met de belofte dat de missie daarna niet meer verlengd zou worden. In 2010 ontstond er echter opnieuw discussie over verlenging, maar de PvdA ging hiermee niet akkoord. Dit leidde tot een kabinetscrisis, die uiteindelijk het einde betekende van zowel het Kabinet als de missie.

Op operationeel gebied is de missie in Uruzgan niet volmondig een succes of mislukking te noemen. Hoewel de missie in deze zuidelijke provincie - waar de Taliban zijn oorsprong vindt - erg lastig was, heeft TFU echter weldegelijk resultaten geboekt. De inktvlekstrategie had in de belangrijkste plekken Tarin Kowt, Deh Rawod en Chora voor een kleine vooruitgang gezorgd. Hoewel de bevolking sympathie had voor de Nederlandse militairen waren er echter niet genoeg troepen om hen permanent veiligheid te kunnen bieden. In de eerste fase van TFU vroeg het onder controle brengen van de inktvlek nog om optreden op hoog geweldsniveau. De Slag bij Chora in 2007 was echter een omslagpunt. Na deze overwinning gingen de opstandelingen vaker de directe confrontatie uit de weg. De belangrijkste vraag die de missie voortbracht, was wanneer het mogelijk was om weer te vertrekken. Na de verlenging in 2007 werd daarom Afghanisering het doel. Hierbij zouden het Afghaanse leger en de Afghaanse politie uiteindelijk zelfstandig voor veiligheid moeten kunnen zorgen. Hoewel zij hier in 2010 nog niet zelfstandig toe in staat waren, verlengde Nederland de missie niet. De einddatum was dus belangrijker dan het behalen van het doel.

Alle centrumpartijen stemden in 2006 voor TFU. Zij noemden alle drie het bestrijden van internationaal terrorisme als reden hiervoor. Het idee dat TFU Nederland beschermde tegen terrorisme werd echter geheel niet gesteund onder de Nederlandse bevolking. De missie was vooral belangrijk voor het 'verbeteren' van de wereld op basis van gevoelens van internationale solidariteit met arme en ontwrichte landen. De Nederlandse bevolking vond de missie dus vooral belangrijk voor de Afghanen. De tegenstanders van de missie waren het hier niet mee eens. Zij wezen op de eigen verantwoordelijkheid van de Afghanen voor de verbetering van hun land. De tegenstanders waren daarnaast sceptisch over de mogelijkheden voor Nederland om überhaupt een bijdrage hieraan te kunnen leveren. De risico's van de missie voor de uitgezonden militairen en de bevolking in Afghanistan vonden zij dus onnodig. Een derde van de Nederlandse bevolking was neutraal ten opzichte van de missie. Bij de discussie over de verlenging in 2010 was echter een meerderheid tegen verlenging.

In het tweede hoofdstuk van dit onderzoek werd het Westers expeditionair optreden, waar ook ISAF onder valt, in het theoretisch kader van *limited war* en *war by choice* geplaatst. Het Clausewitziaanse paradigma van *limited war* impliceert dat het Westers

expeditionair optreden zowel de voortzetting is van politiek met andere middelen als een daad van geweld om de tegenstander onze wil op te leggen. De aard van de operaties na de Koude Oorlog was echter anders dan wat de militairen in het Westen gewend waren. Deze operaties werden *low-intensity warfare* genoemd. De ongebruikelijke aard was echter te verklaren uit de niet-Europese omgeving waarin deze operaties werden ondernomen, hetgeen niets afdeed aan het feit dat dit nog steeds oorlog was. Het Westers expeditionair optreden vindt plaats op basis van beperkte doelen en middelen, waardoor de politieke besluitvorming cruciaal is. De operaties worden immers niet ingegeven vanuit een directe bedreiging van het grondgebied door een vreemde mogendheid. De inzet van militairen is daarom een afweging in plaats van een noodzaak. Het is *war by choice*. Vanuit Clausewitziaans perspectief is het *origineel motief* tot de inzet van militairen uiteindelijk bepalend voor de politieke besluitvorming over een oorlog.

De primaire Drie-eenheid - zoals deze in dit onderzoek wordt gehanteerd - bestaat uit de elementen *geweld, kans en waarschijnlijkheid* en *rationele calculatie*. Het toetsingsmodel dat werd vastgesteld, is gebaseerd op het werk van ondermeer Christopher Bassford, Jan van der Meulen en Rupert Smith. Dit toetsingsmodel bevat meetbare toetsingswaarden waarmee de balans tussen de elementen van de primaire Drie-eenheid kan worden bepaald. De toetsingswaarden van het element *geweld* zijn *belang; zin* en *succes*, voor het element *kans en waarschijnlijkheid* zijn dit *haalbaarheid; voortzettingsvermogen* en *bondgenoten* en voor het element *rationele calculatie* zijn dit de *standpunten van politieke partijen*.

In het laatste hoofdstuk van dit onderzoek werd stapsgewijs de onderzoeksvraag beantwoord. Allereerst werd hiervoor het toetsingsmodel gehanteerd bij de casus van TFU. Dit leidde tot de conclusie dat de bereidheid tot inzet van *geweld* bij het *electoraat* op basis van *belang, zin* en *succes* te beperkt was. Het schortte vooral aan een gevoel van noodzaak bij de missie in Uruzgan. Dit gold voor zowel voor- als tegenstanders. Voor het *electoraat* was het simpelweg een *war by choice*. Het meningsverschil tussen voor- en tegenstanders was dus vooral merkbaar met betrekking tot het *belang* en de kans op *succes* van TFU. De voorstanders vonden de missie belangrijk en zagen mogelijkheden, terwijl de tegenstanders het tegenovergestelde dachten. Bij de analyse van het optreden van de Nederlandse *expeditionaire krijgsmacht* op basis van de toetsingswaarden *haalbaarheid, voortzettingsvermogen* bleek dat deze uiteindelijk de politieke besluitvorming over de missie niet verklaarden. Noch militaire successen of tegenslagen noch materieelslijtage of personele belasting waren de verklaring voor het vertrek. Met name de ontwikkelingen tussen

bondgenoten speelden een beslissende rol bij de besluitvorming over het einde van de missie, waarbij de op voorhand vastgesteld einddatum uiteindelijk bepalend was.

TFU werd niet verlengd, omdat de Nederlandse *regering* en de NAVO een andere kijk hadden op de rol die het bondgenootschap moest spelen bij de aflossing van de Nederlandse militairen in Uruzgan. De *regering* stelde in de Artikel 100-brief van 2007 dat het de verantwoordelijkheid van de NAVO was om voor aflossing te zorgen, terwijl de NAVO vond dat Nederland hier als bondgenoot medeverantwoordelijk voor was. Op het moment dat verlening wederom ter sprake kwam in 2010 was er echter een meningsverschil ontstaan tussen de grootste regeringspartijen. Het CDA wilde immers wel verlengen. De christendemocraten wilden pas uit Afghanistan vertrekken op het moment dat ook de andere bondgenoten dat zouden doen. De PvdA vond echter de belofte aan de Nederlandse kiezers belangrijker, ook wanneer dat ten koste zou gaan van het imago van Nederland als bondgenoot. Het besluit tot inzet van militairen was vanaf het begin af aan al gebaseerd geweest op een compromis van verschillende partijpolitieke standpunten die fungeerden als *origineel motief* voor de missie in Uruzgan. Dit *origineel motief* veranderde echter geleidelijk gedurende de missie. De partijpolitieke standpunten kwamen hierbij steeds verder bloot te liggen. Uiteindelijk bleek er bij de *regering* in 2010 geen eensgezindheid meer te zijn *waarom* Nederland eigenlijk in Uruzgan zat.

In het laatst deel van hoofdstuk drie werd TFU als onderdeel van ISAF verder geanalyseerd. ISAF werd hierbij vergeleken met OEF. Hieruit werd geconcludeerd dat de NAVO met ISAF vooral een cruciale ondersteunende rol speelde voor de Verenigde Staten. De NAVO bewees niet alleen te kunnen functioneren in zijn nieuwe rol als stabilisatiemacht, maar het bondgenootschap bewees ook lastenverlichting en legitimiteit voor de Verenigde Staten te kunnen bieden. De Nederlandse deelname aan ISAF was aldus bovenal een teken van bondgenootschappelijke solidariteit met de Verenigde Staten. Naar aanleiding van deze analyse zijn er twee *lessons learned* voor het Nederlands expeditionair optreden. De belangrijkste les van *test-case* TFU is dat het *origineel motief* van de *regering* in de communicatie met kiezer en Tweede Kamer voor aanvang van een missie de daadwerkelijke hoofdreden moet zijn, namelijk bondgenootschappelijke solidariteit. De tweede les naar aanleiding van TFU als *test-case*, is het belang van de afwezige dreiging van een gedeelde vijand voor de NAVO. Het was mogelijk vraagtekens te zetten bij een grote missie als TFU, omdat deze vooral ondernomen werd uit bondgenootschappelijke solidariteit. Wanneer er immers geen gedeelde vijand is, dan is het minder noodzakelijk een betrouwbare bondgenoot te zijn.

Op basis van de twee *lessons learned* is het antwoord op de onderzoeksvraag dat *het Nederlands expeditionair optreden past binnen het concept van de Drie-eenheid, maar dat er bij de test-case TFU wel sprake was van een verstoorde balans tussen de elementen van de cruciale primaire Drie-eenheid.*

De balans in de primaire Drie-eenheid was op drie manieren verstoord. De eerste en belangrijkste verhouding die niet klopte, had betrekking op de elementen *rationele calculatie* en de bereidheid tot inzet van *geweld*. De mate waarin het *electoraat* bereid was tot inzet van *geweld* was immers te beperkt. De missie was voor de Nederlandse kiezer niet noodzakelijk, terwijl hij van de *regering* te horen kreeg dat het in het nationale veiligheidsbelang was dat er Nederlandse militairen naar Uruzgan gingen. Vervolgens klopte de verhouding tussen de elementen *rationele calculatie* en *kans en waarschijnlijkheid* evenmin. De *regering* had namelijk ook de militairen duidelijk gemaakt dat zij naar Uruzgan gingen om Nederland veiliger te maken. Toen de missie vervolgens niet verlengd werd en de militairen voorgoed vertrokken uit Uruzgan, bleek dat er bepaald geen sprake was geweest van een noodzaak. De missie was immers nog niet geslaagd in 2010. De laatste elementen die op gespannen voet stonden met elkaar waren *kans en waarschijnlijkheid* en *geweld*. De relatie tussen deze twee elementen was verstoord door de beeldvorming van de missie. De *regering* had de militairen uitgezonden naar Uruzgan zonder de daadwerkelijke hoofdreden te noemen, omdat deze mogelijk niet gedragen zou worden door de Nederlandse bevolking. Vervolgens bleef er discussie in Nederland over de schijnbare tegenstelling tussen TFU als vecht- of opbouwmissie. De onduidelijkheid over de aard en de reden van de missie, die het gevolg was van deze discussie, zorgde ervoor dat de militairen het idee hadden dat de Nederlandse bevolking niet wist wat er gaande was in Uruzgan. Het merendeel van de militairen voelde zich dientengevolge niet gesteund.

Met dit onderzoek werd aangetoond dat Clausewitz' Drie-eenheid in de huidige tijd van moderne oorlogvoering en expeditionair optreden van blijvende waarde is. Bij de analyse van critici in hoofdstuk twee bleek dat er een goede middenweg te nemen is tussen de nuttige kritiek van Martin van Creveld en Mary Kaldor en de concepten uit *Vom Kriege*. Wanneer kritisch gekeken wordt naar dit onderzoek, dan blijkt wel dat voor het gebruik van de Drie-eenheid een ruime benadering van de elementen noodzakelijk is om een enigszins werkbaar geheel te formuleren. Met name de afwezigheid van de pure gewelddadige emotie bij de bevolking in het geval van moderne operaties vraagt om een flexibele houding met betrekking tot de originele tekst van Clausewitz. Dit onderzoek toont echter aan dat de toetsing van deze gewelddadige emotie een onmogelijke taak is, terwijl juist de toetsingswaarden *belang*, *zin* en

succes zich goed lenen voor het bestaande opinieonderzoek ten tijde van TFU. Clausewitz betoogt echter dat de emoties cruciaal zijn, waardoor het mogelijk voor een soortgelijk onderzoek in de toekomst wenselijk zou zijn dat opinieonderzoek van het Ministerie van Defensie ook deze factor meeweegt. Een simpele vraag naar de gevoelens van vijandigheid ten opzichte van de tegenstander zou hiermee nuttige inzichten opleveren met betrekking tot de steun - en verwachte steun in de toekomst - voor een militaire missie.

Uiteindelijk is de grote vraag voor het Nederlands expeditionaire optreden in de toekomst - die na de analyse van de casus blijft liggen - of de Nederlandse kiezer ooit in meerderheid een missie op basis van bondgenootschappelijke solidariteit zal steunen. Dit is zeker de vraag wanneer het gaat om langdurige operaties met hoge kosten. Een missie als TFU blijft bovenal een kwestie van de lange adem. COIN leent zich immers niet voor een korte interventie, zoals Rupert Smith al stelde in zijn boek *The Utility of Force*. Ook de behaalde resultaten van ISAF in Afghanistan zijn precair, waardoor de Verenigde Staten toch militair actief blijven in het land.²⁵³ Wat betreft één van de *lessons learned* na TFU is de terugkeer van Rusland als gedeelde vijand van de NAVO een belangrijke wijziging van de situatie nu in vergelijking tot die ten tijde van de missie in Uruzgan. De primaire NAVO-taak, de verdediging van het grondgebied, is weer op de voorgrond komen te staan. Er worden in dit kader reeds Nederlandse gevechtsvliegtuigen ingezet in Oost-Europa. Waarschijnlijk geniet deze inzet meer steun onder de Nederlandse kiezers dan de missie in Uruzgan destijds had, aangezien dit teken van bondgenootschappelijke solidariteit veel duidelijker op een noodzaak berust.

Ondertussen is Nederland eveneens actief in de internationale coalitie tegen Islamitische Staat (IS). Nederland was in eerste instantie niet uitgenodigd voor deze coalitie, maar wist zich toch onderdeel te maken hiervan. Nederlandse gevechtsvliegtuigen leveren een effectieve bijdrage aan de strijd tegen IS, maar blijkbaar werd de Nederlandse betrokkenheid in eerste instantie niet noodzakelijk geacht. De Verenigde Staten rekenden erop de klus te kunnen klaren met andere bondgenoten. Nederland had dus zonder problemen kunnen toekijken terwijl andere landen IS zouden bestrijden. Nederland heeft zich echter wederom kunnen profileren als solidaire bondgenoot door zich alsnog bij de coalitie aan te sluiten. Ongeacht of IS een bedreiging vormt voor Nederland is het dus duidelijk een militaire missie waar de *regering* voor heeft *gekozen*, ofwel een *war by choice*. Ook in het geval van TFU was immers sprake van een terroristische dreiging voor Nederland, maar uiteindelijk werd tot

---

²⁵³ 'Afghaanse president tekent akkoord met VS', *NRC Handelsblad*, 30 september 2014.

deelname aan ISAF besloten op basis van bondgenootschappelijke solidariteit met de Verenigde Staten.

De jihadististen van IS vormen een terroristische bedreiging voor Nederland, zoals ook het geval was met Al Qaida na de aanslagen van 11 september. De dreiging die destijds uitging van deze terroristische organisatie vormde de aanleiding tot de Westerse interventie in Afghanistan. Naast New York en Washington D.C. werden ten slotte ook Londen en Madrid getroffen door terroristische aanslagen. De recente aanslagen in Parijs tonen aan dat Al Qaida nog steeds niet is verslagen. Het transnationale karakter van deze organisatie maakt bestrijding ervan tot een erg lastige taak. De flexibiliteit en ongrijpbaarheid van terroristen blijkt uit het feit dat de daders van de aanslagen van Parijs in Jemen waren getraind, ver van het oude toevluchtsoord van Al Qaida in Afghanistan. Ondanks alle militaire inspanningen in Afghanistan is de dreiging dus nog niet verdwenen.

IS lijkt eenvoudiger te bestrijden dan Al Qaida, omdat deze organisatie wel gericht is op de controle van een territorium. Dit zou een uitgelezen kans moeten zijn voor de Westerse expeditionaire krijgsmachten om hun superioriteit in de directe confrontatie te doen gelden, hetgeen in zekere zin ook gebeurt met de inzet van hoogwaardige gevechtsvliegtuigen. De meeste Westerse landen zitten echter niet te wachten op een grootschalige interventie met grondtroepen net nu hun gevechtsmissies in Afghanistan voorbij zijn. Dit geldt ook voor Nederland. Op termijn is het echter mogelijk dat de deelname aan deze coalitie meer van de Nederlandse krijgsmacht gaat vragen dan gevechtsvliegtuigen en trainers. Bijvoorbeeld wanneer IS ondergronds gaat en zich in Irak een COIN scenario ontvouwt. Hopelijk zal een grotere en daarmee duurdere bijdrage niet nodig zijn, want *test-case* TFU leert ons dat de Nederlandse kiezer en politiek verdeeld is in het geval van een missie die ten koste gaat van andere overheidstaken. Helaas is de internationale coalitie hiervoor afhankelijk van het doorzettingsvermogen van IS. Oorlog blijft immers een strijd tussen *twee* tegenstanders die elkaar de wil proberen op te leggen, of zoals Clausewitz al zei:

*'Kind-hearted people might of course think there was some ingenious way to disarm or defeat an enemy without too much bloodshed, and might imagine this the true goal of the art of war. Pleasant as it sounds, it is a fallacy that must be exposed.'*²⁵⁴

---

²⁵⁴ Clausewitz, *On War*, 83-84.

In dit onderzoek werd het belang van democratische steun voor de inzet van militairen bij internationale missies aangetoond. In het geval van de missie in Uruzgan was dit een rommelige democratische steun. Bij aanvang was de fractie van regeringspartij D'66 in de Tweede Kamer tegen de missie en uiteindelijk was ook de beëindiging van de missie het gevolg van onenigheid binnen de regeringscoalitie. Een dergelijk verloop zou in de toekomst vermeden moeten worden. Toch is het net zo belangrijk dat de inzet van militairen uiteindelijk op de juiste gronden bediscussieerd en ondernomen wordt. Brede democratische steun *an sich* kan niet het doel zijn, maar juist democratische steun op basis van de daadwerkelijke hoofdreden - het oprechte *origineel motief* - van een missie is wat belangrijk is.

Vervolgens toont dit onderzoek aan hoe belangrijk de politieke partij als actor is voor de inzet van militairen. In de inleiding van dit onderzoek werd aangehaald dat, vanwege de conflictueuze relatie van de Nederlandse politici rond het einde van de missie in Uruzgan, zo min mogelijk naar politieke individuen zou worden verwezen. In plaats daarvan zou telkens naar de functie of de politieke partij worden gerefereerd. Dit heeft nauwelijks problemen opgeleverd bij de analyses van dit onderzoek. Hieruit blijkt hoe belangrijk de politieke partij als actor is als gevolg van interne partijdiscipline. Wanneer deze partijdiscipline er niet is, dan zouden er nauwelijks analyses mogelijk zijn met betrekking tot deze actor.

Een interessant punt dat in dit onderzoek verder buiten beschouwing is gelaten, is de positie van de Groep Wilders, later de Partij voor de Vrijheid (PVV). Met name met betrekking tot het belang van democratische steun voor internationale missies is deze partij een opvallende verschijning. De Groep Wilders stemde in 2006 in met de missie, maar was al bij de verlengingsdiscussie in 2007 één van de belangrijkste tegenstanders van de missie.²⁵⁵ De koerswijziging van de PVV toont aan dat voorstanders bij aanvang van de missie niet perse voorstanders blijven zo lang deze missie duurt.

Het voorbeeld van de PVV toont aan wat Clausewitz in *Vom Kriege* al stelde. Het *origineel motief* - het politieke doel - is uiteindelijk de maatstaf waaraan de inspanningen van een oorlog worden gemeten. Dit kan volgens Clausewitz leiden tot een verschillende beoordeling van het belang van een oorlog door dezelfde personen op een ander moment. De grilligheid van de steun voor de inzet van militairen bij politieke partijen is dus voor de *regering* een factor die van grote invloed kan zijn. Sarah Kreps stelt dat eliteconsensus ertoe leidt dat een negatieve publieke opinie nooit zijn uitweg vindt naar de politieke

---

²⁵⁵ Partij voor de Vrijheid, 'PVV: Nee tegen langer verblijf Uruzgan' (versie 19 december 2007), <http://www.pvv.nl/index.php/7-nieuws/nieuws/366-pvv-nee-tegen-langer-verblijf-uruzgan.html> (6 januari 2015).

vertegenwoordiging, maar dit blijkt onjuist. Er zijn immers meer partijen dan de centrumpartijen. Daarnaast toont dit onderzoek aan dat politieke partijen weldegelijk waarde hechten aan de vertegenwoordiging van hun achterban. In het geval van de missie in Uruzgan betekende dit dat Groenlinks, D'66 en de SP al bij voorbaat tegen waren, de PVV zich hier later bij aansloot en uiteindelijk ook de PvdA overstag ging. In Nederland is het daarom de kiezer die bepaalt. Democratische steun voor militaire missies is dus iets waar politici voor moeten blijven vechten, ook politiek is immers een *clash of wills*.

Bronnen- en literatuurlijst

Gedrukte bronnen

'Afghaanse president tekent akkoord met VS', *NRC Handelsblad*, 30 september 2014.

Brief ministers van Buitenlandse Zaken, Defensie en Ontwikkelingssamenwerking aan de Tweede Kamer, 22 december 2005, TK 2005-2006, 27925, nr. 194.

Brief ministers van Buitenlandse Zaken, Defensie en Ontwikkelingssamenwerking aan de Tweede Kamer, 30 november 2007, TK 2007-2008, 27925, nr. 279.

Eindevaluatie Nederlandse bijdrage aan ISAF, 2006-2010 (Den Haag 2011).

Monitor Steun en Draagvlak. Publieke Opinie Missie Uruzgan, Ministerie van Defensie (Den Haag 2010).

Partij voor de Vrijheid, 'PVV: Nee tegen langer verblijf Uruzgan' (versie 19 december 2007), <http://www.pvv.nl/index.php/7-nieuws/nieuws/366-pvv-nee-tegen-langer-verblijf-uruzgan.html> (6 januari 2015).

'Officieel einde aan Amerikaanse en Brits gevechtsacties Afghanistan', *De Volkskrant*, 26 oktober 2014.

The Dutch Engagement in Uruzgan: 2006-2010. A TLO socio-political assessment, The Liaison Office (Kabul 2010).

Verlag algemeen overleg, 6 maart 2012, TK 2011-2012, 27925, nr. 452.

Verlag plenair debat Uitzending Nederlandse militairen, 2 februari 2006, TK 45.

Literatuur

Bassford, C., 'The Primacy of Policy and the 'Trinity' in Clausewitz's Mature Thought', in: H. Strachan en A. Herberg-Rothe (ed.), *Clausewitz in the Twenty-First Century* (Oxford 2007) 74-90.

Berkhof, G., 'De Prioriteitennota: Een wankel basis voor een geloofwaardige defensie', *Atlantisch Perspectief* 17-1 (1993) 7-8.

Bredow, W. Von, 'Civil-Military Relations and Democracies', in: H. Strachan en A. Herberg-Rothe (ed.), *Clausewitz in the Twenty-First Century* (Oxford 2007) 266-282.

Brocades Zaalberg, T., 'The Use and Abuse of the Dutch Approach to Counter-Insurgency', *Journal of Strategic Studies* 36-6 (2013) 867-897.

Clausewitz, C. Von, *On War*, M. Howard en P. Paret ed. (Londen 1993).

Creveld, M. van, *On Future War* (Londen 1991).

Creveld, M. van, 'What is wrong with Clausewitz?', in: G. de Nooy (ed.), *The Clausewitzian Dictum and the Future of Western Military Strategy* (Den Haag 1997) 7-23.

Dimitriu, G.R., en De Graaf, B.A., 'De Nederlandse COIN-aanpak: Drie jaar Uruzgan, 2006-2009', *Militaire Spectator* 178-11 (2009) 613-635.

Doel, T. van den, 'Een andere wereld, een andere Defensie. De Prioriteitennota na het Kamerdebat', *Atlantisch Perspectief* 17-7 (1993) 15-17.

Hellema, D.A., *Dutch Foreign Policy. The Role of the Netherlands in World Politics* (Dordrecht 2009).

Hellema, D.A., 'Humanitaire interventie en de verbreiding van democratie', in: D. Hellema en H. Reiding (ed.), *Humanitaire interventie en soevereiniteit. De geschiedenis van een tegenstelling* (Amsterdam 2004) 175-186.

Heuser, B., *Reading Clausewitz* (Londen 2002).

Jackson, R., en Sørensen, G., *Introduction to International Relations. Theories and approaches* (4e druk; Oxford 2010).

Kaldor, M., *New & Old Wars. Organized Violence in a Global Era* (Cambridge 1999).

Keen, D., *Useful enemies. When waging wars is more important than winning them* (Londen 2012).

Klep, C., Uruzgan, *Nederlandse militairen op missie, 2005-2010* (Amsterdam 2011).

Krasner, S.D., *Sovereignty. Organized Hypocrisy* (Princeton 1999).

Kreps, S., 'Elite Consensus as a Determinant of Alliance Cohesion: Why Public Opinion Hardly Matters for NATO-led Operations in Afghanistan', *Foreign Policy Analysis* 6 (2010) 191-215.

Maoz, Z., 'Security for the People, Security by the People: The Paradox of Security in Modern Societies', in: G. de Nooy (ed.), *The Clausewitzian Dictum and the Future of Western Military Strategy* (Den Haag 1997) 43-58.

McInnes, C., 'A different kind of war? September 11 and the United States' Afghan war', in: I. Duyvesteyn en J. Angstrom (ed.), *Rethinking the nature of war* (Londen 2005) 109-134.

Meulen, J. van der, 'Civiel-militaire betrekkingen in verandering: wisselwerking tussen maatschappij en krijgsmacht', in: R. Moelker en J. Soeters (ed.), *Krijgsmacht en samenleving: klassieke en eigentijdse inzichten* (Amsterdam 2003) 41-75.

Meulen, J. van der, en Vos, A., 'Uruzgan: Het politieke gewicht van draagvlak', *Atlantisch Perspectief* 36-7 (2012) 11-16.

Moelker, R., 'The Genesis of the 'Dutch Approach' to Asymmetric Conflicts: Operations in Uruzgan and the 'Softly, Softly' Manner of Approaching the Taleban', *Armed Forces & Society* 40 (2013) 96-117.

Moelker, R., en Soeters, J., 'Het verschijnsel krijgsmacht: ontstaan en functies', in: R. Moelker en J. Soeters (ed.), *Krijgsmacht en samenleving: klassieke en eigentijdse inzichten* (Amsterdam 2003) 11-40.

Parker, G., *The Cambridge Illustrated History of Warfare. The Triumph of the West. Revised and Updated* (New York 2009).

Schuurman, B.W., 'Clausewitz en de *new wars* denkers. Een nieuwe kijk op het trinitaire concept en de critici', *Militaire Spectator* 179-1 (2010) 33-43.

Schuurman, B.W. 'Trinitarian troubles: governmental, military, and societal explanations for post-1945 Western failures in asymmetric conflicts', *Small Wars & Insurgencies* 22-1 (2011) 32-54.

Siccama, J.G., 'Clausewitz, Van Creveld and the Lack of a Balanced Theory of War', in: G. de Nooy (ed.), *The Clausewitzian Dictum and the Future of Western Military Strategy* (Den Haag 1997) 25-42.

Smith, M.L.R., 'Strategy in an age of 'low-intensity' warfare. Why Clausewitz is still more relevant than his critics', in: I. Duyvesteyn en J. Angstrom, *Rethinking the nature of war* (Londen 2005) 28-64.

Smith, R., *The Utility of Force. The Art of War in the Modern World* (Londen 2005).

Summers jr., H.G., *On Strategy. A Critical Analysis of the Vietnam War* (4e druk: Novato 1984).

Wielenga, F., *Nederland in de Twintigste Eeuw* (Amsterdam 2009).